

Nota van Zienswijzen en adviezen besluiten Windpark Eemshaven West

(vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 16 juli 2024)

1. Inleiding

Van 21 december 2023 tot en met 31 januari 2024 hebben de ontwerpbesluiten en het milieueffectrapport (MER) voor het Windpark Eemshaven-West ter inzage gelegen.

De procedure heeft betrekking op het voornemen tot het oprichten van een windpark van (uiteindelijk) 24 windturbines op de locatie Eemshaven-West in de gemeente Het Hogeland. Op de procedure is de provinciale coördinatie-regeling van toepassing. De procedure valt - omdat de ontwerpbesluiten in 2023 ter inzage zijn gelegd - onder de Wet ruimtelijke ordening. Gedurende zes weken is eenieder in de gelegenheid gesteld zienswijzen in te dienen en zijn adviezen ingewonnen.

Op 17 januari 2024 is een inloopbijeenkomst georganiseerd in Hotel Ekamper in Roodeschool, waarbij de gelegenheid is geboden tot het indienen van mondelinge zienswijzen. Van die mogelijkheid is geen gebruik gemaakt.

Het windpark wordt gerealiseerd in het gebied Eemshaven-West in de gemeente Het Hogeland. Dit gebied is in de Omgevingsvisie provincie Groningen 2016-2020 en in de Omgevingsverordening provincie Groningen 2016 aangewezen als "Concentratiegebieden grootschalige windenergie". Het ter inzage leggen van de NRD in 2020 was de eerste stap in het proces om te komen tot het windpark.

2. Ingekomen zienswijzen en adviezen

In totaal zijn 25 zienswijzen ontvangen:

nummer	instantie
1	Privépersoon
2	Waterschap Noorderzijlvest
3	Veiligheidsregio Groningen
4	Privépersoon
5	Privépersoon
6	Privépersoon
7	Privépersoon
8	Privépersoon
9	Bedrijf
10	Privépersoon
11	Privépersoon
12	Gemeente Het Hogeland
13	Bedrijf
14	Vereniging
15	Privépersoon
16	Advocaat namens privépersoon
17	Advocaat namens privépersoon
18	Stichting Beheer Natuurcompensatie
19	Bedrijf
20	Privépersoon
21	Vereniging
22	Advocaat namens bedrijf
23	Advocaat namens privépersonen
24	Bedrijf
25	Advocaat namens bedrijf

Daarnaast is een advies ontvangen van de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.). Dit komt aan de orde onder punt 5.

3. Reactie op de zienswijzen (algemeen)

De zienswijzen en adviezen zijn hieronder samengevat en voorzien van een reactie. In de laatste kolom is aangegeven of de zienswijze aanleiding geeft tot aanpassing van de voorgenomen besluiten. Waar dat het geval is, is kort aangeduid

welke aanpassing is gedaan. Deze Nota van Zienswijzen wordt gezamenlijk met het voorgenomen besluit aangeboden aan Provinciale Staten, zodat deze kan worden betrokken bij de overwegingen. De Nota van Zienswijzen wordt tevens verzonden aan de indieners van de zienswijzen.

4. Inhoudelijke reactie op een aantal onderwerpen

Enkele onderwerpen komen in meerdere zienswijzen aan de orde. Voor deze onderwerpen is hieronder een reactie opgenomen.

4.1 Tot stand komen voorkeursalternatief en de uitgevoerde raadpleging

(zienswijzen nummers 1.4, 8.2, 10.1, 10.2, 15.2, 15.7, 15.10, 15.11, 16.5, 20.1, 20.4, 20.5, 23.8, 23.13)

In een aantal zienswijzen worden vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de manier waarop het voorkeursalternatief tot stand is gekomen, de betrokkenheid van de omgeving en de afwijking van eerder gemaakte bestuurlijke afspraken. In het (ontwerp) PIP en het daaraan mede ten grondslag liggende MER is dit proces uitvoerig beschreven en is tevens aangegeven hoe met eerder (in 2016) gemaakte bestuurlijk vastgelegde uitgangspunten is omgegaan.

De totstandkoming van het voorkeursalternatief is het resultaat van een langdurig en zorgvuldig proces, waarbij de provincie Groningen, gemeente Het Hogeland, omwonenden en initiatiefnemers betrokken zijn geweest. Het proces is uitvoerig beschreven in paragraaf 4.4 van het PIP (mede gebaseerd op het MER) en hieronder samengevat. In het proces is onderscheid te maken in het voorkeursalternatief dat in 2021 ten behoeve van fase 1 van het project is vastgesteld, maar waarvoor geen ruimtelijk besluit is genomen, en het voorkeursalternatief (VKA) dat in 2023 voor het hele plangebied is vastgesteld en dat momenteel ter besluitvorming voorligt.

Voorkeursalternatief 2021

Voor het VKA dat ten behoeve van fase 1 is vastgesteld is mede op basis van de resultaten van het MER en een raadpleging onder alle omwonenden binnen een straal van 1.500 meter een voorkeursalternatief bepaald. Bij deze raadpleging zijn ook omwonenden betrokken rond (destijds nog) fase 2 van het windpark. De raadpleging geeft naar ons oordeel een goed beeld van de situatie.

Dit voorkeursalternatief had betrekking op fase 1 van het windpark, maar met een doorkijk naar fase 2. De alternatieven die in het MER zijn onderzocht - en dus ook het alternatief dat de basis was voor het voorkeursalternatief - omvatten zowel fase 1 als fase 2 van het project. De alternatieven die op basis van het MER de voorkeur genoten, zijn geoptimaliseerd ten aanzien hinderbeperking en energieopbrengst en in een aantal varianten in een raadpleging door de initiatiefnemers aan de omwonenden voorgelegd. Uit de raadpleging kwam naar voren dat alternatief C17 (Zie MER en PIP) de voorkeur genoot, vanwege de relatief beperkte mate van hinder in relatie tot de energieopbrengst (en de profijten daarvan voor de omgeving). Deze informatie hebben wij betrokken bij de bestuurlijke afweging om tot een voorkeursalternatief te komen. In afstemming met de gemeente Het Hogeland is tot alternatief C16 gekomen, waarbij de afstand tot de bebouwing van Valom groter is dan bij alternatief C17. Dit is het uitgangspunt geworden voor het uiteindelijke voorkeursalternatief.

Onderdeel van de keuze voor een voorkeursalternatief zijn bestuurlijke uitgangspunten. Ten aanzien van de keuze voor vier lijnen windturbines (in plaats van drie lijnen, zoals onderdeel van de afspraken uit 2016) wordt opgemerkt dat er in het MER nadrukkelijk voor is gekozen om naast alternatieven met drie rijen windturbines, ook alternatieven met 4 lijnen te onderzoeken, ten einde te kunnen bepalen of er vanuit milieuoogpunt overwegende voor- of nadelen zijn ten aanzien van de realisatie van drie of vier lijnen, mede gezien de wens voor een (energetisch) optimale invulling van het plangebied. De resultaten uit het MER laten zien dat de opstellingen met vier lijnen een grotere energieopbrengst hebben, terwijl de effecten van bijvoorbeeld hinder relatief beperkt blijven. Met vier lijnen wordt een hogere opbrengst gegenereerd en wordt het concentratiegebied optimaal benut. Tevens ontstaat meer ruimte voor extra financiële vergoedingen en maatregelen om de milieugevolgen te beperken, zoals aangeduid in paragraaf 4.4.2.6 van het PIP. De weging van alle belangen en de consultatie van de omgeving heeft er uiteindelijk toe geleid dat is gekozen een opstelling bestaande uit vier lijnen. Het MER heeft de informatie geleverd om het milieubelang mee te kunnen wegen bij deze besluitvorming, waaronder de afwijking ten aanzien van het in 2016 vastgelegde bestuurlijke uitgangspunt.

Het voorkeursalternatief is (wederom met een aantal optimalisaties) op 14 september 2021 vastgesteld ten behoeve van het Ontwerp-Inpassingsplan voor fase 1 van het project. Het ontwerp-Inpassingsplan heeft in 2022 ter visie gelegen en is ter vaststelling voorgelegd aan Provinciale Staten. Hierover heeft echter uiteindelijk geen besluitvorming plaatsgevonden.

Voorkeursalternatief 2023

In het najaar van 2022 hebben Gedeputeerde Staten besloten de fasering (fase 1 en fase 2) in het project op te heffen en een Inpassingsplan voor het gehele plangebied vast te stellen. Na een nadere afweging van belangen, uitgangspunten en milieueffecten is het Voorkeursalternatief voor het gehele gebied door Gedeputeerde Staten op 21 februari 2023 vastgesteld. De uitgangspunten die bij het vaststellen van het Voorkeursalternatief zijn gehanteerd betreffen:

- Uitgaan van vier lijnen;
- Ten minste ca. 1 km afstand tot woonbebouwing Valom;
- Turbines van in principe gelijke vorm en afmeting;
- Onderlinge afstand tussen de turbines in principe volgens een vast stramien (afstanden en lijnen).

Het voorkeursalternatief bestaande uit basisalternatief C16, inclusief de fase 2 turbines, sluit daarnaast het beste aan bij de uitkomsten uit de eerdere raadpleging, alsmede de provinciale belangen voor landschap, leefomgeving en energieopbrengst. Het alternatief heeft bovendien de instemming van gemeente Het Hogeland.

Voor dit voorkeursalternatief is vervolgens het Ontwerp-Inpassingsplan opgesteld dat nu - na de zienswijzenperiode op het ontwerp - ter besluitvorming voorligt.

Gedurende de voorbereiding van de ontwerpbesluiten is een alternatief plan ingediend met een opstelling voor 25 windturbines. Wij hebben dit alternatief beschouwd en geconcludeerd dat belangrijke milieu-informatie ontbrak om het alternatief goed te kunnen beoordelen en dat deze mogelijk in strijd is met een goede ruimtelijke ordening, daar de afstand tot het gebied Ruidhorn minder dan de in de Structuurvisie Eemsmond-Delfzijl voorgeschreven 500 meter bedraagt. Hiervan is de indiener schriftelijk op de hoogte gesteld.

4.2 Financiële regelingen met omwonenden

(zienswijzen nummers 5.2, 8.3, 15.1, 15.6, 20.8, 20.9, 23.14, 24.6)

In een aantal zienswijzen worden vragen gesteld c.q. ongenoegen geuit over de manier waarop en de mate waarin omwonenden financieel profiteren van het windpark. In relatie met het nu te nemen besluit kan hierover het volgende worden gemeld.

Voorafgaand aan de inhoudelijke aspecten moet worden vastgesteld dat in het kader van de ruimtelijke besluitvorming (zowel vaststelling van het inpassingsplan als afgifte van de vergunningen) het bevoegd gezag niet de juridische mogelijkheid heeft om financiële participatie af te dwingen of neer te leggen in de besluiten. Een inpassingsplan is niet bedoeld voor, en kent juridisch ook geen mogelijkheden tot financiële regelingen tussen initiatiefnemers/ projectontwikkelaars enerzijds en bewoners en andere belanghebbenden anderzijds. Inpassingsplannen (en andere ruimtelijke plannen) bieden uitsluitend de planologische mogelijkheden voor ontwikkelingen. Dat is dan ook de (publiekrechtelijke) beperking voor het bevoegd gezag. Financiële participatie is niet ruimtelijk relevant en kan daarom niet in het ruimtelijk spoor worden meegevoerd. Naast het ruimtelijk spoor heeft de provincie een (privaatrechtelijke) anterieure overeenkomst gesloten met de initiatiefnemers. In deze anterieure overeenkomst zijn de afspraken over financiële participatie (die door de initiatiefnemer zijn gemaakt) neergelegd daar waar het uit beleid volgt.

Het Nederlandse Klimaatakkoord dateert van 2019 en bevat een streven naar 50% lokaal eigendom voor duurzame energieproject op land (met name zon en wind). Deze 50%-doelstelling komt terug in het decentrale klimaat- en energiebeleid opgenomen in de RES'en 1.0. Lokaal mede-eigendom wordt ook wel aangeduid als financiële participatie. Lokaal mede-eigendom is één van de vier manieren om financiële participatie te organiseren. Andere vormen van financiële participatie zijn een omwonendenregeling (waarbij een bepaalde groep omwonenden voordelen van het project ontvangt), een omgevingsfonds (een fonds dat wordt gevuld door het project en waaruit middelen worden besteed aan maatschappelijke doelen in de omgeving) en risicodragend deelnemen door omwonenden (bijvoorbeeld door obligaties). De redenen voor financiële participatie liggen er in dat draagvlak wordt gerealiseerd door het eerlijk verdelen van de lusten en de lasten. Verder volgt uit het Klimaatakkoord dat de 50%-doelstelling niet is bedoeld als harde juridische verplichting voor initiatiefnemers. Het gaat om een inspanningsverplichting van de initiatiefnemer om een aanbod te doen aan omwonenden om te participeren in een project.

De kaders voor financiële participatie binnen dit project zijn vóór het Klimaatakkoord vastgesteld op basis van het Beleidskader Saneren en Opschalen, Participatie en Gebiedsfond van de Provincie Groningen. In het kader van dit project is de financiële participatie als volgt vormgegeven:

- een jaarlijkse bijdrage van EUR 1.050,- per MW opgesteld vermogen aan het gebiedsfonds, conform het provinciale beleidskader 'Saneren en Opschalen, Participatie en Gebiedsfonds';
- het ter beschikking stellen van 10% van de vergunde windturbineposities voor lokaal eigendom (dorpsmolen), als vervanging van de verplichting te saneren en op te schalen;
- een omwonendenregeling waarbij een extra bijdrage aan de direct omwonenden van het windpark wordt uitgekeerd. Dit betreft een jaarlijks bedrag per opgewekte kWh aan alle omwonenden in een straal van 1.500 meter rondom het windpark, deze regeling is aanvullend op ons provinciale beleid.

Het gebiedsfonds is van de Provincie en de Provincie heeft ECOO de gelegenheid gegeven uitvoering te geven aan het gebiedsfonds. ECOO heeft voor dit doel de Stichting Compensatiefonds Energieparken Eemshaven opgericht. De leden van deze Stichting bepalen hoe de gelden precies worden verdeeld. Voor wat betreft de rol van de Provincie hierin, geldt dat is voldaan aan de beleidsregel dat EUR 1.050 per opgesteld vermogen wordt gestort in het gebiedsfonds. Voorts geldt dat de werkwijze van ECOO (en de Stichting) past binnen het Beleidskader waarin de mogelijkheid tot een profijtregeling voor bewoners binnen een bepaalde straal (1.500 m) als voorbeeld wordt benoemd. Dat indieners liever een andere verdeling zouden hebben gezien, maakt niet dat de gekozen regeling in strijd is met beleid of anderszins onredelijk is. Het bevoegd gezag is van oordeel dat met deze afspraken de financiële participatie voldoende is vormgegeven.

4.3 Obstakelverlichting en naderingsdetectie

(zienswijzen nummers 1.3, 5.1, 6.3, 15.4, 15.8, 16.8, 20.3, 21.7, 23.26)

In het inpassingsplan, in de vergunning en in de anterieure overeenkomst (tussen provincie en Vattenfall) is opgenomen dat een zogeheten naderingsdetectiesysteem moet worden geïnstalleerd. Dit houdt in dat de obstakelverlichting alleen wordt ingeschakeld als er ook daadwerkelijke een vliegtuig in de buurt is. Naar aanleiding van de zienswijzen is de tekst in het PIP aangepast en is een regel toegevoegd dat de toepassing van naderingsdetectie voorschrijft. De Inspectie Leefomgeving en Transport moet dit nog wel goedkeuren. Als een naderingsdetectiesysteem is geïnstalleerd zal de rode obstakelverlichting kunnen worden uitgeschakeld, tenzij er een vliegtuig in de buurt is.

4.4. Ontwerp- windturbinebepalingen

(zienswijzen nummers 15.9, 16.8, 23.17, 23.20, 23.21, 23.29)

De normen voor windturbines uit het Activiteitenbesluit en de activiteitenregeling zijn, na het zogeheten Nevele-arrest, niet langer zonder meer toepasbaar voor besluitvorming ten aanzien van windturbines. Naar aanleiding daarvan zijn door het Rijk in het najaar van 2023 nieuwe ontwerp-windturbinebepalingen gepubliceerd. Daarop is inspraak mogelijk geweest en is een advies uitgebracht door de Commissie m.e.r. over het MER bij de ontwerp-bepalingen. Voor geluid houden de ontwerp-normen in dat een voorkeurswaarde is vastgelegd, maar ook een bandbreedte voor een project specifieke afwijking. Afwijken kan, maar moet worden gemotiveerd. Daarnaast bevatten de ontwerp-bepalingen een afstandsnorm van 2x de tiphoogte tot bebouwing. Het PIP voldoet daaraan.

De ontwerp-bepalingen hebben op het moment van besluitvorming geen rechtskracht en de definitieve bepalingen kunnen afwijken van de ontwerp-bepalingen. Zolang er geen nieuwe bindende landelijke normen zijn moeten per project normen worden vastgesteld en onderbouwd. Jurisprudentie maakt dit mogelijk. Het is nog niet duidelijk wanneer de nieuwe bepalingen van kracht zullen worden en wat de inhoud zal zijn.

In deze situatie zijn voor het windpark Eemshaven-West eigen, project specifieke normen onderbouwd en vastgesteld. Deze vallen voor zowel geluid als slagschaduw binnen de bandbreedte van de nieuwe ontwerp-windturbinebepalingen. De onderbouwing van de normen is gelegen in een onderzoek naar de (mogelijke) hinder bij verschillende geluidniveaus. Informatie over de relatie tussen geluidniveau en hinder, en de relatie tussen energieopbrengst en geluidniveau. Na een weging van de belangen is gekozen voor de project specifieke norm van 47 dB L_{den} en 39 dB L_{night} . Dit past binnen de bandbreedte van de ontwerp-bepalingen en is strenger dan de (oude) normstelling uit het Activiteitenbesluit. Ter bescherming van de leefomgeving zijn in de besluiten voor het onderhavige windpark ook bepalingen opgenomen gericht op het voorkomen van hinder door tonaal- en laagfrequent geluid.

Voor slagschaduw is een norm van maximaal 1 uur slagschaduw per jaar opgenomen, wat strenger is dan de 6 uur slagschaduwduur per jaar die op basis van de oude normstelling gold, en ook in de nieuwe ontwerp-windturbinebepalingen is opgenomen.

4.5 Doorkijk naar toekomstige ontwikkelingen in het gebied

(zienswijzen nummers 19.3, 21.1, 24.1, 24.5)

Een aantal zienswijzen gaat in op mogelijke toekomstige ontwikkelingen in en rond het plangebied. Het gaat hierbij om bestaande windturbines en de mogelijke opschaling en/of vernieuwing van bestaande windparken. Daarbij wordt aandacht gevraagd voor bestaande rechten.

Als reactie hierop kan worden aangegeven dat met het nu voorliggende plan niet wordt voorgesorteerd op toekomstige ontwikkelingen. Opschaling van bestaande windparken is in principe mogelijk binnen de vastgelegde kaders, met als belangrijk onderdeel de vigerende bestemmingsplannen. Afwijken daarvan vraagt nieuw onderzoek en nieuwe besluiten.

In het MER is een fase 3 opgenomen en op hoofdlijnen onderzocht, om inzicht te krijgen in de mogelijkheden voor eventuele opschaling van bestaande windturbines binnen het plangebied. Er wordt nu echter geen uitspraak gedaan of besluit genomen over toekomstige ontwikkelingen. Het voornemen van de provincie is om beleid te ontwikkelen voor het gebied voor de situatie die gaat ontstaan als de huidige turbines in bijvoorbeeld de Emmapolder aan het eind van hun levensduur zijn. Bij het ontwikkelen van beleid en bij het nemen van besluiten zullen de relevante belangen in beeld worden gebracht en worden meegewogen.

5. Adviezen van de Commissie op het MER en aanvullend advies

(advies van de Commissie m.e.r. en zienswijzen 18.2, 21.4, 23.10, 25.1)

5.1 Eerdere adviezen van de Commissie voor de milieueffectrapportage

In de periode voorafgaand aan de inspraak op de ontwerpbesluiten zijn diverse adviezen van de Commissie voor de milieueffectrapportage (verder: Commissie m.e.r.) ontvangen. Het gaat om een advies over het MER (26 augustus 2022), aanvullend advies en een advies over de bandbreedte van de alternatieven in het MER (21 februari 2023). Naar aanleiding van deze adviezen is ten behoeve van het PIP en de natuurvergunning in 2023 nader onderzoek gedaan naar de effecten van het voornemen op overtuigende vogels. Dit onderzoek is gebruikt bij de Passende Beoordeling en de natuurtoets. Het onderzoeksrapport is als bijlage 7.3¹ bij het inpassingsplan gevoegd. Het onderzoeksrapport bevat conclusies

¹ Bijlage 7.3: Effecten van vermijding op vogels door windturbines op hoogwatervluchtplaats Rommelhoek

over de 'vermijdingsafstanden' voor vogelsoorten die gebruik maken van de hoogwatervluchtplaats (hvp) Rommelhoek. De vermijdingsafstand is de effectafstand van de windturbines: de delen van de hvp die binnen deze afstand tot windturbines liggen worden door de vogels overwegend gemeden. De vermijdingsafstanden zijn soortspecifiek. Het betreffende onderzoek is als onderdeel van het MER positief beoordeeld door de Commissie m.e.r.

5.2 Advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage op de ontwerpbesluiten

Op 26 maart 2024 heeft de Commissie m.e.r. advies uitgebracht over het MER bij de ontwerpbesluiten. Dit advies is als bijlage 1 bijgevoegd bij deze Nota van Zienswijzen. De strekking van het advies is dat voldoende milieu-informatie beschikbaar is om het besluit te nemen. De Commissie m.e.r. noemt het MER van hoge kwaliteit. De Commissie m.e.r. geeft voor twee onderdelen aan dat de conclusies van het MER en de Passende beoordelingen niet worden gedeeld. De betreffende samenvattende passages in het advies zijn als volgt:

(a) Advies informatie foerageergebied Waddenzee: Toch signaleert de Commissie bij de toetsing van het aangevulde MER dat belangrijke informatie ontbreekt over het gebruik van het studiegebied als foerageergebied. Het aanvullen van die informatie is essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te kunnen wegen bij het besluit over windpark Eemshaven-West.

(b) Advies conclusie hoogwatervluchtplaatsen Waddenzee: Over de verstoring van de hoogwatervluchtplaatsen is alle essentiële informatie wel in beeld, maar op basis van die informatie trekt de Commissie een andere conclusie dan het MER: niet uitgesloten is dat het VKA de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee aantast. Over de gevolgen van het windpark voor de wulp en de scholekster bestaan aanzienlijke onzekerheden. Met het verstoren van de hoogwatervluchtplaats 'Rommelhoek' zal de kwaliteit van rust- en foerageergebied voor deze vogels permanent verslechteren. De Commissie constateert dat de huidige aantallen van deze vogelsoorten lager zijn dan de Natura 2000-doelen voor de Waddenzee. Het MER concludeert dat de vogels die door dit windpark moeten uitwijken, een nieuwe plek zullen vinden op de Waddenzee. De Commissie vindt het echter waarschijnlijker dat extra concurrentie zal ontstaan tussen vogels, of dat ze langere afstanden moeten gaan afleggen dan nu nodig is. Als vogels moeten uitwijken, verbruiken ze meer energie en is er een risico op verzwakking. Een toename van sterfte kan dan het gevolg zijn. Ook is niet uit te sluiten dat een deel van de vogels de Waddenzee permanent verlaat. De Commissie is er daarom niet van overtuigd dat de Waddenzee hier een extra verstoringbron kan opvangen en dat aantasting van het gebied uitgesloten is. Het is aan Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen om dit mee te nemen bij de besluitvorming over respectievelijk het inpassingsplan en de natuurvergunning voor windpark Eemshaven-West.

5.3 Aanvullend advies

Omdat deze conclusies van de Commissie m.e.r. afwijken van de conclusies van het bevoegd gezag en van de onderzoekers en adviseurs die verantwoordelijk voor het MER, de natuurtoets, de passende beoordeling en de onderliggende ecologische onderzoeken hebben GS aanvullend advies gevraagd aan twee externe deskundigen. Deze deskundigen hebben bij hun advies ook aanvullend door de initiatiefnemers bij de Commissie m.e.r. ingebrachte informatie betrokken. Het aanvullende advies is uitgebracht op 17 mei 2024 en als bijlage 2 bij deze Nota van Zienswijzen gevoegd. De Commissie m.e.r. is hier niet bij betrokken.

De samenvattende conclusie van het aanvullend advies luidt:

De centrale vraag is of de uitgevoerde onderzoeken de vereiste zekerheid bieden dat het project de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee niet zullen aantasten. Onze conclusie is dat de onderzoeken deze zekerheid niet geheel bieden.

De kernvraag rond het gebruik van de HVP's is of de vogels die door de verstoring de HVP Rommelhoek zullen mijden probleemloos kunnen verhuizen naar de HVP Ruidhorn, zonder nadelige gevolgen voor de populatie door (voedsel)concurrentie. In de onderzoeken is met voldoende zekerheid onderbouwd dat de voedselbeschikbaarheid in het gebied dat binnen bereik van het HVP-complex Rommelhoek-Ruidhorn ligt, voldoende is en blijft. Wat dat betreft heeft verplaatsing van vogels van Rommelhoek naar Ruidhorn geen gevolgen voor de vogelsoorten waarvoor in de Waddenzee een Instandhoudingsdoelstelling geldt.

De conclusie dat op Ruidhorn voldoende ruimte is om de vogels die Rommelhoek zullen mijden op te vangen is naar onze mening onvoldoende onderbouwd. In de cijfermatige onderbouwing dat er nog voor 1.644 wulpen ruimte is op de HVP Ruidhorn is onzes inziens onvoldoende rekening gehouden met het afnemend gebruik van de HVP zoals blijkt uit Folmer et al. (2022). Er zijn duidelijke aanwijzingen dat deze daling in ieder geval deels wordt veroorzaakt door toenemende verruiging van het binnendijkse deel van de HVP. Het is niet duidelijk hoe dit zich in de toekomst zal ontwikkelen en wat de invloed daarvan is op de beschikbare ruimte voor extra vogels op deze HVP. Als de vogels die als gevolg van het project Rommelhoek zullen mijden na verloop van tijd niet meer op de HVP Rommelhoek terecht kunnen is -gezien het aantal vogels waar het om gaat- niet uitgesloten dat sprake is van een significante aantasting van de staat van instandhouding van de wulp in het Natura 2000-gebied Waddenzee, waarmee aantasting van de natuurlijke kenmerken niet kan worden uitgesloten.

Nu de vereiste zekerheid niet is verkregen op basis van de nu uitgevoerde onderzoeken dienen deze op dit punt aangevuld en nader onderbouwd te worden. Wij sluiten niet uit dat de vergunning voor het windpark zoals het nu gepland is alleen verleend kan worden als de geschiktheid van de HVP Ruidhorn wordt verbeterd door in samenhang met het project. Deze kwaliteitsverbetering dient zich te

² Het advies bevat hierover de volgende conclusie: *De conclusie die in Pondera (2024) wordt getrokken is onzes inziens dan ook juist en gedegen onderbouwd. Het verlies van de kleine oppervlakte foerageergebied kan onmogelijk leiden tot een zodanige afname van de totale voedselbeschikbaarheid binnen het bereik van het HVP-complex Rommelhoek-Ruidhorn dat een voedseltekort ontstaat voor de populatie die van dit HVP-complex gebruik maakt. Omdat de verstoring niet leidt tot een aantasting van de draagkracht van het gebied,*

richten op het tegen gaan van de verruiging van de HVP die nu een knelpunt vormt en het voorkomen van toename van verstoring van de HVP. De verdere verstoring kan worden beperkt door beheerwerkzaamheden alleen tijdens laag water, wanneer de vogels niet op de HVP aanwezig zijn, uit te voeren en de "illegale" doorsteek vanaf de Waddendijk naar de slaperdijk aan de zuidzijde van Ruidhorn onmogelijk te maken.

Uit de onderzoeken en adviezen blijkt dat het natuurgebied Ruidhorn een essentiële functie heeft in relatie tot het windpark. De Rommelhoek en de Ruidhorn vormen een samenhangend complex van hoogwatervluchtplaatsen. De Ruidhorn bestaat uit verschillende onderdelen. Dit betreft de oorspronkelijke Ruidhorn (eigendom en beheer van Natuurmonumenten) en daarnaast uitbreidingen van de Ruidhorn, die zijn gerealiseerd als compensatie van de effecten van ontwikkelingen op en bij de Eemshaven. De uitbreidingen van de Ruidhorn zijn eigendom van de Stichting Beheer Natuurcompensatie Eemshaven en in beheer bij Natuurmonumenten. Voor het gedeelte van de Ruidhorn dat is aangelegd als compensatie voor effecten op natuurwaarden die zijn ontstaan door activiteiten in het Eemshavengebied zijn in de vergunningen van de betreffende ontwikkelingen in het Eemshavengebied bepalingen opgenomen over de natuurdoelen van het betreffende deel van de Ruidhorn. Deze bepalingen houden onder meer in dat delen van de Ruidhorn open moeten zijn en (door openheid en rust) geschikt als rustgebied voor vogels bij hoogwater. Het aanvullende advies maakt onder andere duidelijk dat deze eigenschappen van de Ruidhorn een afnemende trend vertonen, in hoofdzaak als gevolg van verruiging van de vegetatie. De geconstateerde verruiging van de Ruidhorn is niet in overeenstemming met de doelen voor het gebied.

5.4 Reactie op de adviezen en conclusies ten aanzien van de te nemen besluiten

Wij hechten veel waarde aan de adviezen van de Commissie m.e.r. en aan het aanvullende advies. We nemen de conclusies van het aanvullende advies over. Naar aanleiding van de adviezen hebben we conclusies getrokken en aanpassingen gedaan aan het inpassingsplan en de natuurvergunning voor het windpark.

De constatering in het aanvullende advies dat het gebruik van de Ruidhorn een dalende trend vertoont, voornamelijk als gevolg van verruiging zijn voor ons aanleiding om, buiten het kader van het inpassingsplan, ons op een nader vast te stellen manier in te spannen om de beoogde en in de vergunningen opgenomen kwaliteit van de Ruidhorn (weer) tot stand te brengen en te houden. Dat houdt in het aanpakken van de verruiging en, waar nodig, het treffen van maatregelen om verstoring, bijvoorbeeld door wandelaars en loslopende honden, tegen te gaan. Daarbij zullen we de eigenaren, vergunninghouders en beheerders van de Ruidhorn betrekken.

Voor het inpassingsplan impliceert het aanvullende advies, gerelateerd aan de punten a en b uit het advies van de Commissie m.e.r., het volgende:

- **sub a:** er is voldoende informatie beschikbaar over de effecten op het foerageergebied; de effecten staan het vaststellen van het PIP en het verlenen van een natuurvergunning niet in de weg;²
- **sub b:** er is een dalende trend in het gebruik van de Ruidhorn als hoogwatervluchtplaats. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een geleidelijke verruiging, die het gebied minder geschikt maakt voor overtuigende vogels. Als – zoals blijkt uit de analyses – de capaciteit van de Rommelhoek als hvp afneemt als gevolg van het windpark is het noodzakelijk dat op de Ruidhorn voldoende ruimte beschikbaar is en blijft als hoogwatervluchtplaats voor vogels die de Rommelhoek gaan vermijden. Een besluit over het PIP en de natuurvergunning is mogelijk als is geborgd dat de Ruidhorn gedurende de looptijd van het windpark voldoende ruimte blijft bieden aan de overtuigende vogels die uitwijken van de Rommelhoek.

Naar aanleiding van dit advies en het advies van de Commissie m.e.r. hebben we met betrekking tot het inpassingsplan en de natuurvergunning voor het voorgenomen windpark het volgende geconcludeerd:

- **sub a:** er zijn geen aanpassingen nodig aan het inpassingsplan en de natuurvergunning;
- **sub b:**
 - Uit de passende beoordeling en de nadien verrichte onderzoeken blijkt dat de huidige staat van de Ruidhorn voldoende is om de mogelijke vermindering als gevolg van het windpark op te vangen. Gezien de waargenomen dalende trend is echter onzeker of in de toekomst voldoende ruimte aanwezig blijft.
 - In relatie tot het windpark is het daarom noodzakelijk dat er zekerheid komt dat de dalende trend wordt omgevoerd en dat ten minste er geen verdere afname van de kwaliteit van de Ruidhorn zal plaatsvinden ten opzichte van de situatie zoals gehanteerd in de passende beoordeling en de onderzoeken. We interpreteren 'verbetering' zoals genoemd het aanvullend advies in dit kader als het ombuigen c.q. stopzetten van de dalende trend.
 - In het inpassingsplan en de natuurvergunning wordt geborgd dat de condities van de Ruidhorn (in ieder geval voor de looptijd van de vergunning voor het windpark) zodanig zijn dat het gebied voldoende ruimte biedt voor vogels die als gevolg van het windpark de Rommelhoek als hvp vermijden.
 - De vermindering wordt blijkens de onderzoeken (bijlage 7.3 bij het MER) veroorzaakt door de vier oostelijke windturbines van de noordelijke lijn. De afstand tussen deze geplande windturbines en de Rommelhoek is kleiner dan de vermijdingsafstand van (ongeveer) 400 meter³, zoals die is afgeleid in het vermijdingsonderzoek (bijlage 7.3 bij het MER). De afstand van de overige windturbineposities tot de Rommelhoek en tot de Ruidhorn is groter dan de

is uitgesloten dat de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied Waddenzee worden aangetast als gevolg van de verstoring van dit deel van het windpark.

³ Dit is de vermijdingsafstand voor de wulp, bij dit project de maatgevende vogelsoort

vermijdingsafstand van 400 meter. Het borgen van de geschiktheid van de Ruidhorn koppelen we daarom in het inpassingsplan en in de natuurvergunning aan de vier meest oostelijke turbines van de noordelijke lijn.

Naast de conclusies op basis van de ingekomen adviezen is relevant dat in twee zienswijzen wordt ingegaan op de bepalingen aangaande de Ruidhorn zoals die waren opgenomen in de ontwerpbesluiten. De strekking van deze zienswijzen is samengevat dat de initiatiefnemer van het windpark, die geen eigenaar en/of beheerder is van de Ruidhorn, geen eigenstandige mogelijkheden heeft om beheermaatregelen (zoals het tegengaan van verruiging) in de Ruidhorn te nemen. In de zienswijzen wordt aangevoerd dat het PIP en de vergunningen om die reden geen voorschriften kunnen worden opgenomen die de initiatiefnemer verplichten tot het nemen van (beheer)maatregelen. Met deze zienswijzen is rekening gehouden bij de keuzes die we hebben gemaakt ten aanzien van de Ruidhorn.

Waarborgen kwaliteit Ruidhorn als hoogwatervluchtplaats

Het aanvullend advies wijst erop dat gezien het belang van het gebied als hoogwaterrustplaats voor vogels die als gevolg van (een deel van) het windpark de hvp Rommelhoek gaan vermijden, er zekerheid moet komen dat in het gebied de Ruidhorn voldoende ruimte aanwezig is voor overtuigende vogels. Daarom wordt zowel in de planregels bij het inpassingsplan als in de voorschriften van de natuurvergunning hiertoe een verplichting opgenomen. Deze bepaalt dat de vier oostelijke windturbines van de noordelijke rij pas mogen worden gebouwd en in gebruik zijn als er geen verdere verruiging van de vegetatie van de Ruidhorn optreedt ten opzichte van de situatie en de teljaren (aantallen vogels) zoals meegenomen in de passende beoordeling. Deze situatie duiden we aan als de nulsituatie. Aangezien de verruiging van vegetatie de belangrijkste oorzaak is van de dalende trend leggen we in het inpassingsplan en de natuurvergunning de nulsituatie vast.

Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen, de uitkomsten van de onderzoeken en het aanvullende advies hebben de eigenaren en beheerders van de Ruidhorn en Vattenfall (de aanvrager van de natuurvergunning) de intentie uitgesproken om afspraken te maken en maatregelen te treffen om de verruiging van de Ruidhorn aan te pakken. Voorts bevinden afspraken tussen de aanvrager van de vergunningen (Vattenfall) en Natuurmonumenten over het Project Maaiveldverlaging Ruidhorn zich in een vergevorderd stadium. Dit project van Natuurmonumenten heeft onder andere ten doel om op de niet ontgraven delen van de Ruidhorn (20 ha) een kwaliteitsslag te maken om die delen ook geschikt te maken voor karakteristieke wadvogels. Daarnaast heeft Natuurmonumenten plannen om eerder ingerichte delen van het gebied die in de loop der jaren aan kwaliteit hebben ingeboet, aan te pakken. Daarmee worden nieuwe mogelijkheden gecreëerd voor de doelsoorten. Vattenfall heeft aangeboden hier financieel aan te zullen bijdragen. Dit geeft, naast de bestaande verplichtingen in de voor de Ruidhorn vigerende vergunningen, ons voldoende zekerheid over de uitvoerbaarheid van de noodzakelijke maatregelen om verruiging tegen te gaan. Alles overziende bestaat voldoende zekerheid over de uitvoerbaarheid van het inpassingsplan.

5.4 Conclusie en gevolgen voor het te nemen besluit

Gelet op het belang van de natuurwaarden van de Waddenzee in het algemeen en van de gebieden Rommelhoek en Ruidhorn enerzijds en het belang van het windpark in het kader van de energietransitie anderzijds, concluderen wij dat onder voorwaarden het inpassingsplan kan worden vastgesteld en de natuurvergunning kan worden verleend. In het inpassingsplan is een voorwaardelijke verplichting opgenomen met als inhoud dat de vier oostelijke windturbines van de noordelijke rij pas mogen worden gebouwd en in gebruik worden genomen en gehouden als is aangetoond er geen verdere verruiging van de vegetatie is opgetreden in vergelijking met de nulsituatie. In de regels is hiertoe een (minimum) areaal niet verruigde vegetatie genoemd, waarbij tevens een definitie van het begrip niet-verruigde vegetatie is opgenomen. Tevens is een verplichting tot monitoring opgenomen. In de natuurvergunning is een concreet voorschrift opgenomen met eisen over de mate van geschiktheid van de Ruidhorn als hoogwatervluchtplaats. Wij achten de uitvoerbaarheid van deze voorwaarden voldoende aangetoond.

6. Begrippen en afkortingen

In de beantwoording wordt gebruikt gemaakt van een aantal afkortingen, deze staan voor:

Barro:	Besluit algemene regels ruimtelijke ordening
Commissie m.e.r.	Commissie voor de milieueffectrapportage
ECOO	Energiecoöperatie Oudeschip en Omstreken
MER:	Milieueffectrapport
m.e.r.	Milieueffectrapportage (tegenwoordig ook mer)
MW:	Megawatt
NNN:	Natuurnetwerk Nederland
NRD:	Notitie Reikwijdte en Detailniveau
PB	Passende Beoordeling
POV:	Provinciale omgevingsverordening
RIVM:	Rijksinstituut voor volksgezondheid en Milieu
WHO:	World Health Organization
Wro:	Wet ruimtelijke ordening

ZIENSWIJZEN

Zienswijze 1 NB: zienswijze 1 en 4 zijn identiek				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
1.1	1	Indiener maakt zich zorgen over de negatieve impact van windturbines op het natuurlijke foerageergebied van vogels achter de dijk bij eb, en vreest dat de vogels tijdens vloed de turbines moeten passeren, wat tot slachtoffers kan leiden.	De effecten vanwege de windturbines op het foerageergebied en de vogels die daar gebruik van maken zijn beschreven in de voor het inpassingsplan en de Wnb-vergunning opgestelde natuurtoets en passende beoordeling. Uit de passende beoordeling blijkt dat significante negatieve effecten op voor het Natura 2000-gebied Waddenzee aangewezen soorten zijn uitgesloten. Naar aanleiding van het advies van de Commissie m.e.r. is een aanvullend onafhankelijk advies gevraagd over de effecten van de turbines op foeragerende en ovetijende vogels. Zie hiervoor bovenstaande punt 5.	Nee
1.2	1	Indiener stelt dat sprake is van geluidhinder voor de natuurgebieden rondom de windturbines.	De effecten van de windturbines op de Waddenzee (natuur, landschap, geluid e.d.) zijn beschreven in het MER en in de voor het inpassingsplan en de Wnb-vergunning opgestelde natuurtoets en Passende beoordeling. Uit de Passende beoordeling blijkt dat significante negatieve effecten op voor het Natura 2000-gebied Waddenzee aangewezen soorten zijn uitgesloten.	Nee
1.3	1	Indiener pleit voor obstakelverlichting die inschakelt op basis van radardetectie indien de turbines worden geplaatst.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.3).	Ja
1.4	1	Indiener stelt voor om alternatieven E of F uit het Milieueffectrapport van Pondera te overwegen, omdat deze opstellingen meer afstand tot de dijk houden en de genoemde problemen gedeeltelijk verminderen.	Op basis van het MER en de raadpleging is niet voor alternatief E of F gekozen, hoofdzakelijk vanwege de kleinere afstand tot de woningen aan de zuidzijde van het plangebied en de hinder die daaruit volgt. Daarnaast geldt dat het verschil in effecten op de waterkering, geen aanleiding geeft tot een andere keuze. Bij de keuze van voorkeursalternatief heeft een weging van belangen plaatsgevonden, zie ook bovenstaand punt 4.1.	Nee

Zienswijze 2				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
2.1	1	Indiener heeft geen aan- of opmerkingen.	Bedankt voor uw reactie.	Nee

Zienswijze 3				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
3.1		Indiener heeft geen aan- of opmerkingen.	Bedankt voor uw reactie.	Nee

Zienswijze 4 NB: zienswijze 1 en 4 zijn identiek				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
4.1	1	Indiener maakt zich zorgen over de negatieve impact van windturbines op het natuurlijke foerageergebied van vogels achter de dijk bij eb, en vreest dat de vogels tijdens vloed de turbines moeten passeren, wat tot slachtoffers kan leiden.	Deze zienswijze is identiek aan zienswijze 1. Zie reacties bij zienswijze 1.1 t/m 1.4	Zie zienswijze 1
4.2	1	Indiener stelt dat sprake is van geluidshinder voor de natuurgebieden rondom de windturbines.		
4.3	1	Indiener pleit voor obstakelverlichting die inschakelt op basis van radardetectie indien de turbines worden geplaatst.		
4.4	1	Indiener stelt voor om alternatieven E of F uit het Milieueffectrapport van Pondera te overwegen, omdat deze opstellingen meer afstand tot de dijk houden en de genoemde problemen gedeeltelijk verminderen.		

Zienswijze 5				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?

5.1	1	Indiener geeft aan dat er in de toekomst een groot aantal windturbines in een relatief klein gebied staat en dat daardoor sprake is van geluid- en lichthinder (rode lichten op de windturbines).	Ter voorbereiding van het besluit zijn alle milieueffecten onderzocht. Deze effecten zijn meegewogen bij het voorbereiden van het inpassingsplan en staan vaststelling daarvan niet in de weg. Voor de rode verlichting: het effect op duisternis is in het MER onderzocht en is beperkt, gezien de huidige situatie in de omgeving. Eventuele effecten worden zoveel als mogelijk gemitigeerd, bijvoorbeeld door het aanpassen van de intensiteit van de verlichting bij verschillende zichtomstandigheden. Daarnaast geldt dat het PIP de mogelijkheid geeft om naderingsdetectie toe te passen, zie hiervoor de algemene reactie onder 4.3.	Nee
5.2	1	Indiener stelt dat er nog geen sprake is geweest van compensatie en vind het te gek voor woorden dat dat zo lang moet duren.	Het gebiedsfonds wordt momenteel uitgewerkt zodat de profijtregeling kan gaan worden uitgekeerd. Dit heeft helaas langer geduurd dan de bedoeling was. Voor een nadere reactie op financiële regelingen voor omwonenden, zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.2).	Nee

Zienswijze 6				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
6.1	1	Indiener maakt zich zorgen over de capaciteit van het stroomnet bij veel zon en wind en vraagt of er genoeg capaciteit is voor nieuwe windturbines in de Eemshaven. Indiener suggereert dat het plaatsen van windturbines moet wachten tot het stroomnet is uitgebreid. Is de particulier straks de dupe als het stroomnet vol is?	Voor het windpark geldt dat er voldoende aansluitcapaciteit beschikbaar is. Er is capaciteit door de netbeheerder 'gelabeld' voor dit project. Dit betekent dat er binnen de bestaande capaciteit rekening gehouden wordt met het windpark.	Nee
6.2	1	Indiener merkt op dat de kolencentrale in de Eemshaven draait terwijl elders gratis stroom wordt geleverd vanwege overcapaciteit. Dit roept vragen op over prioriteiten en het mogelijke uitschakelen van windmolens ten gunste van kolencentrales.	Het voornemen past in de opgave met betrekking tot het vergroten van de hoeveelheid duurzaam op te wekken elektriciteit. De provincie heeft geen bevoegdheden over het gebruik van het elektriciteitsnet en ten aanzien van prijs van elektriciteit. Het windpark draagt op landelijk en provinciaal niveau bij aan de doelstellingen voor wind op land. Dit staat los van het gebruik van de kolencentrale.	Nee
6.3	1	Indiener stelt dat sprake is van horizonvervuiling 'van de ergste soort' gelet op de rode verlichting van de windturbines. Alleen op de hoeken van het windpark zou voldoende moeten zijn.	Zie de beantwoording onder 5.1 en de algemene reactie onder punt 4.3.	Nee
6.4	1	Inwoners van de gemeente Het Hogeland mogen niet de dupe worden van overbelasting van het stroomnet en moeten de garantie krijgen dat ze te allen tijde moeten kunnen terugleveren.	De provincie Groningen heeft geen bevoegdheden ten aanzien van de capaciteit van het stroomnet en ook niet over de gevraagde teruglevergarantie.	Nee

Zienswijze 7 (deze zienswijze is ingestuurd in vier verschillende emailberichten)				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
7.1	1,2	Indiener stelt geen vermelding te hebben gevonden van de uitstoot van microplastics door de wieken van de windturbines en acht het MER onvolledig. Indiener verzoekt om nader onderzoek omtrent de uitstoot van microplastics door de windturbines en het effect hiervan.	Als rotorbladen op hoge snelheid door de lucht draaien zal er altijd sprake zijn van enige erosie. De erosie is voornamelijk aanwezig op de 'rand van een rotorblad': de leading edge. Het RIVM heeft in 2021 een quickscan uitgevoerd naar het vrijkomen van emissies in de levensduur van een windturbine (wind op zee voor de gehele levenscyclus). Deze quickscan geeft aan dat er emissies kunnen zijn, maar doet geen uitspraken over de omvang van de emissie. Het ontwikkelen en bouwen van turbinebladen die lang mee gaan en een minimale slijtage vertonen is belangrijk voor windturbineproducenten. Het is van belang dat de coating op windturbinebladen dusdanig ontworpen is dat de erosie zo minimaal mogelijk blijft. Er is hierbij ook een groot belang voor de initiatiefnemer van een windpark om de erosie te minimaliseren. Imperfecties aan het rotorblad door slijtage leiden namelijk ook tot een verlies van energieopbrengst doordat het rotorblad minder soepel door de lucht beweegt. Het is daarom vanuit meerdere oogpunten van belang om de erosie van een rotorblad zo laag mogelijk te houden. De kwaliteit van de coatings en materialen van rotorbladen neemt nog steeds toe, waardoor er steeds minder erosie optreedt. Daarnaast is het goed onderhouden van de bladen onderdeel van het reguliere onderhoud van de windturbines. Eventuele erosie kan daarmee vroegtijdig worden geïdentificeerd en worden voorkomen. Erosie van windturbinebladen is in vergelijking met andere landen in Nederland overigens veel kleiner dan op locaties met extreme omstandigheden (nabij woestijnen bijvoorbeeld of in ijzige condities). Als het gaat om de hoeveelheid materiaal die vrijkomt en de invloed op het milieu dan is deze hoeveelheid verwaarloosbaar te noemen in vergelijking met andere bronnen van microplastics (zoals wegverkeer). Er is geen aanleiding om te veronderstellen dat microplastics afkomstig van rotorbladen significante negatieve effecten hebben op Natura 2000-gebieden en -soorten of anderszins. Op basis van de beschikbare informatie zijn wij van oordeel dat de windturbines en de eventuele emissie van microplastics geen onevenredig negatief effect hebben op de omgeving en zijn van oordeel dat het MER op dit punt dan ook niet onvolledig is. We zien daarom in de zienswijze geen reden om de plannen aan te passen.	Nee
7.2	1	Volgens indiener ontbreekt het sociale aspect in de stukken. Indiener stelt dat de inwoners te maken krijgen met een krimp in de bevolkingsgroei, aardbevingsproblematiek, armoede in de regio en oprukkende industrie vanuit de Eemshaven.	Het voornemen om de windturbines planologisch mogelijk te maken is gebaseerd op het vigerende beleid van de provincie en afgestemd met de gemeente Het Hogeland en met de bewoners van het gebied. Er is ten behoeve van het te nemen besluit een afweging van belangen gemaakt die planologisch (gezien het te nemen besluit) van belang zijn.	Nee
7.3	1	Indiener stelt geen informatie te hebben gevonden over de grauwe kiekendief in de ontwerpbesluiten. Indiener verzoekt een onderzoek naar het effect van het windpark	De effecten vanwege de windturbines op de Grauwe kiekendief zijn beschreven in de voor het inpassingsplan en de Wnb-vergunning opgestelde natuurtoets en passende beoordeling. Negatieve effecten zijn op basis van deze onderzoeken uitgesloten. Vanwege recente monitoringsgegevens voor de grauwe kiekendief heeft Waardenbrug Ecology	Nee

		op de grauwe kiekendief en zijn leefomgeving, inclusief de ontwikkeling van de Oostpolder als bedrijventerrein.	een aanvullend onderzoek gedaan naar de effecten op deze soort in het plangebied. De aanvullende informatie m.b.t. de grauwe kiekendief geeft aan dat er grauwe kiekendieven broeden op enige afstand van het geplande windpark. Een enkele maal zijn zij ook tot in het bestaande en toekomstige windpark foeragerend vastgesteld. In het bestaande windpark zijn zij niet als slachtoffer gevallen. Kiekendieven foerageren typisch op geringe hoogte, vaak onder de maximale tiplaagte. Ze zijn wel kwetsbaar bij baltsvluchten of bij prooioverdracht maar dit vindt typisch in het luchtruim bij het nest plaats. Ook op basis van de nieuwste gegevens zijn negatieve effecten uitgesloten. Betrekking van het bedrijventerrein Oostpolder is hier niet aan de orde.	
7.4	1	Indiener stelt dat In generatoren van windturbines wordt gebruik gemaakt van Neodymium. Indiener verzoekt onderzoek te doen naar het gebruik van Neodymium in de windturbines van onderhavig windpark.	Neodymium wordt in windturbines gebruikt voor het sterker maken van magneten in de generator. Het gebruik van Neodymium in windturbines kent geen lokaal effect op de locatie van het plangebied. Het winnen van Neodymium en andere zeldzame metalen is moeilijker dan het winnen van andere metalen en kan daardoor potentieel een grote milieu-impact hebben. Niet alle windturbines maken gebruik van permanente magneten. Geschat wordt dat 23% van de operationele windturbines gebruik maakt van permanente magneten. Circa 77% maakt gebruik van elektromagnetische oplossingen gemaakt van koper of ijzer. Het is dan ook een misverstand dat de windindustrie een groot verbruiker is van zeldzame metalen als Neodymium. Uit onderzoek van de Europese Unie blijkt dat het aandeel van de Europese windindustrie in het gebruik van zeldzame metalen beperkt is. Ook de International Energy Agency (IEA) constateert dat ook in de toekomst minder dan 1% van de wereldvraag naar deze materialen uit de windenergie-industrie komt. Aanvullend wordt opgemerkt dat de industrie investeert in het recyclen en revitaliseren van magneten en de metalen die daarin verwerkt zijn. Daarnaast wordt er door innovaties steeds efficiënter gebruik gemaakt van zeldzame metalen. Er is dan ook geen aanleiding om het gebruik van Neodymium voor het windpark Eemshaven-West nader te onderzoeken.	Nee

Zienswijze 8				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
8.1	1	Indiener stelt dat de betonnen fundering van de windturbines leidt tot een verstoring van het landschappelijk beeld. Indiener verzoekt daarom de fundering groen af te werken en ruimte te bieden voor vlinderstruiken en bomen, met mogelijkheden voor verblijfsruimtes voor vleermuizen.	Voor de fundaties geldt dat deze maximaal 3,5 meter boven maaiveld mogen uitsteken. De fundaties zijn onderdeel van de landschappelijke beoordeling in het MER. Afhankelijk van de hoogte van de fundaties zijn deze vanaf enkele standpunten zichtbaar, maar over het algemeen niet tot weinig bepalend in het landschap. Eventueel kan nagedacht worden over aanvullende mogelijke maatregelen, maar deze maken geen onderdeel van de huidige besluitvorming. Dit wordt, gezien de landschappelijke beoordeling in het MER ook niet nodig geacht voor een goede ruimtelijke ordening.	Nee
8.2	1	Indiener stelt dat de keuze voor het voorkeursalternatief is gebaseerd op een niet-neutrale en onrepresentatieve enquête van Vattenfall, uitgevoerd door Leene communicatie. Deze enquêteresultaten moeten volgens indiener niet worden gebruikt vanwege hun misleidende aard.	Voor het proces met betrekking tot de totstandkoming van het Voorkeursalternatief wordt verwezen naar de algemene reactie onder punt 4.1. Aanvullend wordt opgemerkt dat de alternatieven die in de raadpleging zijn voorgelegd hun basis kennen in de resultaten van het MER. Op basis van die resultaten en mogelijkheden tot o.a. hinderbeperkende maatregelen, kwam uit de raadpleging een voorkeur naar voren voor het voorkeursalternatief. Dit heeft de keuze voor het alternatief niet bepaald, maar is wel meegewogen in de vaststelling van het voorkeursalternatief dat nu voorligt. Belangrijkste factor in die afweging zijn uiteindelijk de uitgangspunten geweest die aan het begin van de planvorming door de provincie zijn vastgelegd, alsmede voor de provincie belangrijke aspecten, zoals leefomgeving en landschap. (zie punt 4.1).	Nee
8.3	1,2	Indiener stelt voor om compensatie voor aangrenzende bewoners direct te regelen tussen parkexploitant, landeigenaren en bewoners, zonder tussenkomst van Ecoo Oudeschip. Dit zou een eerlijkere verdeling van compensatie opleveren. Tevens suggereert indiener dat compensatie onbelast moet zijn en dat de opbrengsten van dorpsmolens vast moeten worden gesteld voor een eerlijke verdeling.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.2). Conform het provinciale Beleidskader Saneren en opschalen, gebiedsfonds en participatie moet er een bedrag van EUR 1.050 per MW opgesteld vermogen worden gestort in een gebiedsfonds (ook wel parkfonds genoemd). Het gebiedsfonds is van de Provincie en de Provincie heeft ECOO de gelegenheid gegeven uitvoering te geven aan het gebiedsfonds. ECOO heeft voor dit doel de Stichting Compensatiefonds Energieparken Eemshaven opgericht. Voor wat betreft de rol van de Provincie hierin, geldt dat is voldaan aan de beleidsregel dat EUR 1.050 per MW opgesteld vermogen wordt gestort in het gebiedsfonds. Voorts geldt dat de werkwijze van ECOO (en de Stichting) past binnen het Beleidskader waarin de mogelijkheid tot een profijtregeling voor bewoners binnen een bepaalde straal (1.500 m) als voorbeeld wordt benoemd. Dat indiener liever een andere verdeling zou hebben gezien, maakt niet dat de gekozen regeling in strijd is met beleid of anderszins onredelijk is. Voor wat betreft de opmerking rondom onbelaste compensatie, geldt dat de Provincie geen bevoegdheden heeft aangaande (inkomsten)belasting. Wel wordt hier rekening mee gehouden bij de uitwerking van de gebiedsfondsregelingen.	Nee

Zienswijze 9				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
9.1		Indiener heeft de zienswijze ingetrokken.	(geen)	Nee

Zienswijze 10				
---------------	--	--	--	--

Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
10.1	1,2,3	Indiener stelt (samenvattend) dat het voorkeursalternatief op onrechtmatige wijze tot stand is gekomen. Dit blijkt volgens indiener uit de raadpleging, welke onwettig, niet representatief en onbetrouwbaar was. Indiener verzoekt een heroverweging waarbij alle partijen zich houden aan gemaakte afspraken en omwonenden worden gehoord en gerespecteerd. Indiener schetst de gang van zaken en verwijst daarbij naar een aantal bijlagen die bij de zienswijze zijn gevoegd.	Zie de beantwoording onder 8.2 en de algemene reactie onder punt 4.1).	Nee
10.2		Indiener stelt dat uiteindelijk is gekozen voor een alternatief dat niet was opgenomen in de enquête en dat vragen van omwonenden structureel zijn genegeerd door provincie en Vattenfall.	Zie de algemene beantwoording sub 4.1. Mede naar aanleiding van de raadpleging en overleg met de gemeente is het uiteindelijke voorkeursalternatief tot stand gekomen.	Nee
10.3		Indiener geeft aan dat de gemeente bezwaren heeft tegen het voorkeursalternatief, dat de gemeente door de provincie is genegeerd en dat de gemeente ervoor gekozen heeft niet tegen een ander overheidsorgaan te procederen. Indiener stelt dat haar niets anders rest dan zelf actie te ondernemen omdat de gemeente een juridische procedure niet aandurft.	De gemeente heeft ingestemd met het voorkeursalternatief en geen zienswijze ingediend over de voorgenomen opstelling van 24 turbines. Voor de besluitvorming over het windpark Eemshaven-West is het niet van belang wat de indiener van deze zienswijze vindt van de opstelling van de gemeente en over de beweegredenen van de gemeente.	Nee

Zienswijze 11				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
11.1	1	Indiener maakt zich zorgen over de visuele en auditieve hinder die de windturbines zullen veroorzaken. Indiener hoopt dat de mening en gevoelens van de burgers serieus worden genomen, vooral na de problemen met het gasdossier.	<p>De beïnvloeding van het landschap is inherent aan het invullen van een concentratiegebied voor grootschalige windenergie. Wel is het van belang de landschappelijke impact te duiden en mee te wegen in de besluitvorming. Om die reden is in het MER en PIP een beoordeling opgenomen van de impact van het windpark op het bestaande landschap. Hierbij is onder meer zichtbaarheid een criterium geweest. Het windpark zal zichtbaar zijn vanaf verschillende standpunten, maar is passend ontworpen in het bestaande landschap.</p> <p>We hebben getracht de meningen en gevoelens van burgers serieus te nemen middels het participatietraject. De financiële regelingen zijn erop gericht de omwonenden mee te laten profiteren van de energieopwekking, in tegenstelling tot wat het geval was bij de gaswinning door de NAM. Zie hierover ook de toelichting onder punt 4.2.</p> <p>Ten aanzien van auditieve hinder wordt verwezen naar de algemene beantwoording in punt 4.4.</p>	Nee

Zienswijze 12				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
12.1	1	Indiener merkt op dat het transformatorstation voor het windturbinepark te veel ruimte krijgt volgens het PIP. De bouwregels zijn niet afgestemd op de benodigde maatvoering, wat blijkt uit de lagere hoogtes van de gebouwen in de omgevingsvergunningaanvraag. Indiener verzoekt om aanpassing van de bouwregels en om te waarborgen dat het transformatorstation goed wordt ingepast.	<p>Naar aanleiding van de zienswijzen worden de regels in het Inpassingsplan in overeenstemming gebracht met de hetgeen nodig is. Dit houdt in dat de maximale bouwhoogte wordt verlaagd tot 8 meter (afgezien van de bliksemafleiders) en het bouwvlak wordt teruggebracht tot 750 m2.</p> <p>Daarnaast kan het bevoegd gezag op basis van artikel 3.3 van de planregels van het PIP nadere eisen stellen aan het transformatorstation ten behoeve van de ruimtelijke kwaliteit, en een goede landschappelijke inpassing en architectonische uitstraling.</p>	Ja

Zienswijze 13				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
13.1	1	Indiener stelt dat het evident is dat de ontwikkeling van dit nieuwe park opnieuw een reducerend effect op de opbrengst van windenergie in de omgeving en de turbines van indiener in het binnenhavengebied van de Eemshaven in het bijzonder. Indiener heeft in de basis geen weerstand, maar wil zekerheid naar de toekomst dat met name de acceptatie van windvang door uitbreiding of opschaling wederzijds ten uitvoer komt.	<p>In het MER is het effect van de windturbines van Windpark Eemshaven West op de bestaande windturbines in de Emmapolder (indicatief) bepaald. Dit kwam uit op circa 7 - 10% opbrengstverlies ten opzichte van de situatie zonder windpark Eemshaven-West.</p> <p>Het effect op windafvang op windturbines in het binnenhavengebied is vanwege de grotere afstand niet specifiek bepaald, maar zal beperkt zijn ten opzichte van het effect op de bestaande windturbines binnen het plangebied zelf.</p>	Nee

Zienswijze 14				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?

14.1	2	Indiener stelt dat, ondanks beschikbare gegevens, de gestuwde trek niet gemodelleerd is. Tevens pleit indiener ervoor om betrouwbare gegevens te gebruiken voor aanvullend onderzoek naar vlieghoogtes en aanvaringsrisico's voor trekvogels.	Het is op basis van de beschikbare gegevens niet mogelijk om ruimtelijke patronen in de vogeltrek te modelleren. Voor temporele patronen maakt het uiteindelijk niet zoveel uit wanneer de vogels precies langsvliegen (zonder stilstandsvoorziening). Daarom is er in de natuurtoets gekozen voor een kwalitatieve analyse van de gegevens van telpost Noordkaap. De aantallen per soort die langstrekken (zoals die volgen uit de tellingen) zijn in beschouwing genomen en gebruikt om een inschatting te maken van het aantal aanvaringssslachtoffers. Data over vlieghoogtes en aanvaringsrisico's komen uit diverse veldstudies. Er is geen reden om over de betrouwbaarheid van deze studies te twifelen.	Nee
14.2	2,3	Indiener verzoekt voorschriften op te nemen die overdag stilstand van de windturbines vereisen gelet op de voorjaarstrek van grote aantallen vogels. Deze moet worden gebaseerd op meteorologische parameters zoals windrichting en windsnelheid.	De stilstandvoorziening in de Wnb-vergunning voor nachtelijke trekvogels betreft in dit geval de 11 meest noordelijke turbines voor de eerste twee jaren. Tegelijkertijd worden zowel deze 11 molens als de overige molens gemonitord op aanvaringssslachtoffers om het positieve effect van stilstand verder te onderzoeken. Na twee jaar monitoring zal dit geëvalueerd worden.	Nee
14.3	3	Indiener benadrukt dat bij het beoordelen van de aanvaardbaarheid van mortaliteit door aanvaringen onvoldoende rekening is gehouden met risicocumulatie. Met de toename van het aantal windparken in de regio neemt het aanvaringsrisico voor trekvogels significant toe. Indiener pleit voor het meenemen van alle risico's op de vliegroute gezamenlijk en cumulatief in de beoordeling van de impact op vogelpopulaties.	Als onderdeel van de passende beoordeling is een cumulatiestudie uitgevoerd waarbij de slachtoffers van alle bestaande en nieuwe windparken en hoogspanningslijnen langs de Nederlandse Waddenzee kust zijn berekend en vervolgens beoordeeld. Dit is meer dan strikt juridisch noodzakelijk is. Uit de studie blijkt dat het windpark ook in cumulatie geen effect heeft op de populaties van de betreffende soorten.	Nee
14.4	3,4,5	De indiener stelt dat het verstandig is om voor de meest kwetsbare soorten de mortaliteitsrisico's opnieuw te beoordelen en deze in een bredere context (de gehele flyway) te plaatsen en te (her)waarderen.	Uitgangspunt bij de doorrekening is geweest dat voor alle relevante vogelsoorten zoveel mogelijk van dezelfde bronnen is uitgegaan om de onderlinge vergelijkbaarheid van uitkomsten te vergroten. Hierbij is, waar relevant, de flyway per soort bepaald en zijn de effecten doorgerekend op de staat van instandhouding. De conclusie is dat voor geen van de trekvogelsoorten een significant negatief effect is berekend.	Nee
14.5	6	In het natuurgebied Ruidhorn oriënteren trekkende roofvogels zich voordat ze verder vliegen. Deze interactie vergroot het risico van aanvaringen met windturbines omdat vogels op lagere hoogte beginnen te vliegen en binnen korte afstand de windturbines kunnen bereiken. Dit wordt niet meegenomen in het Milieueffectrapport (MER).	De windturbines die het meest nabij de Ruidhorn zijn geprojecteerd, staan op een afstand van ca. 500 meter. Dat biedt voldoende ruimte voor thermiekende roofvogels boven de Ruidhorn om een hoogte te bereiken waarbij de windturbines worden overvlogen. Verder geldt dat de tiplaatte van de windmolens in het voorkeursalternatief voldoende ruimte geeft voor niet-thermiekende roofvogels, zoals kiekendieven of valken, om eronderdoor te vliegen zonder slachtoffer te worden van het windpark.	Nee
14.6	6,7	Indiener stelt voor om de onderhoudspaden van de windturbines en hun omgeving landschappelijk passend, ecologisch verantwoord en uitdagend in te richten. Specifiek pleit indiener voor een ecologisch maairegime langs de bestaande wegen, zoals de Middenweg, om insecten een voedselrijke route te bieden.	Wij danken u voor uw suggestie. De inrichting van bermen langs onderhoudswegen maakt geen onderdeel uit van de voorliggende besluitvorming. Het betreft een uitvoeringsvraag die vooralsnog niet aan de orde is. Er is op basis van de besluiten ook geen noodzaak of verplichting om ecologische bermen aan te leggen. Desondanks is initiatiefnemer voornemens om waar zinvol en mogelijk bij te dragen aan aanvullende ecologische toepassingen die meerwaarde opleveren voor het gebied. Dit betreft echter maatwerk en zal later uitgewerkt worden. Van belang is tevens dat de openheid van de polders zo min mogelijk moet worden aangetast.	Nee

Zienswijze 15				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
15.1	1	Indiener stelt dat er sprake is van ongelijke behandeling van woningen en omwonenden binnen verschillende stralen van het windpark, waarbij bepaalde normen lijken te gelden voor woningen dicht bij de turbines, terwijl andere normen worden toegepast voor woningen die verder weg liggen. Dit creëert inconsistentie en een gevoel van ongelijke behandeling.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.2) alsmede de beantwoording van zienswijze 8.3. Als indiener doelt op het aanhouden van afstanden tot woonkernen wordt opgemerkt dat de afstand van circa 1000 meter bij het aanduiden van het voorkeursalternatief is aangehouden op basis van bestuurlijke uitgangspunten. Dit betreft een afstand tot woonkernen, maar is niet als norm gehanteerd. Voor alle woningen, ongeacht de afstand tot het windpark of de ligging binnen of buiten een woonkern, gelden dezelfde normen voor geluidsbelasting en slagschaduwshinder.	Nee
15.2	2,3,4	Indiener is bezorgd over de betrokkenheid van omwonenden bij het besluitvormingsproces, met name over de effectieve raadpleging en de mate waarin hun feedback is meegenomen bij het vaststellen van de plannen. De genoemde raadpleging is onvoldoende, gelet op de klankbordgroep, waarbij er nauwelijks iets is gedaan met de bezwaren en adviezen van de omwonenden van Valom en Heuvelderij en de enquête uitgevoerd door Leene communicatie, die niet deugdelijk was en niet gebruikt mag worden om te komen tot een voorkeursalternatief. De participatie waartoe de Provincie Groningen (als bevoegd gezag) verplicht is en waar de initiatiefnemers en grondeigenaren naar moeten streven, is onvoldoende geweest.	Zie de beantwoording onder 8.2 en de algemene reactie onder punt 4.1).	Nee
15.3	2,3	Indiener stelt dat de zichtbaarheid van de funderingen van de windturbines, vooral vanuit bepaalde perspectieven zoals de molen Goliath en het Natura 2000-gebied, zorgt voor verstoring van het landschap. Indiener suggereert dat deze funderingen bedekt moeten worden met groen om deze visuele verstoring te verminderen.	Zie de reactie bij zienswijze 8.1.	Nee
15.4	3	Indiener stelt dat geen duidelijkheid wordt gegeven over de toepassing van het transpondersysteem.	Het effect op duisternis is in het MER onderzocht en is beperkt, gezien de huidige situatie in de omgeving. Eventuele effecten worden zoveel als mogelijk gemitigeerd, bijvoorbeeld door het aanpassen van de intensiteit van de verlichting bij verschillende zichtomstandigheden. Daarnaast schrijft het PIP de mogelijkheid voor om naderingsdetectie te installeren, zie hiervoor ook de algemene reactie onder 4.3.	Ja
15.5	4	Indiener stelt dat economische aspecten van invloed zijn op het ervaren van hinder door windturbines. Indiener vreest planschade en economische onzekerheid voor de toekomst.	We nemen hier kennis van.	
15.6	4,5,6,7,8	Indiener gaat in op de inhoud van een brief die door Vattenfall is verzonden en maakt daar bezwaar tegen. Indiener stelt als reactie op deze brief dat sprake is van een ongelijke verdeling van de compensatie tussen verschillende groepen	De genoemde brief is geen onderdeel van het voorgenomen besluit van de provincie over het windpark. Zie de algemene reactie (bovenstaande punt 4.2) over de financiële aspecten.	Nee

		omwonenden, alsmede de opbrengstverdeling. Indiener stelt dat bepaalde groepen omwonenden meer of minder compensatie ontvangen dan andere, wat als onrechtvaardig wordt beschouwd.		
Deel 2				
15.7	1,2	Indiener merkt op dat nu sprake is van vier rijen windturbines in plaats van de in het voorkeursalternatief genoemde drie rijen met windturbines.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.1).	Nee
15.8	2,3	Indiener stelt dat tijdens de inloopbijkomst op 17 januari 2024 werd gesuggered op een banner dat de objectverlichting van de windturbines uitgerust zullen worden met een verlichtingssysteem dat alleen in werking treedt wanneer een vliegtuig de betreffende turbines nadert. Er wordt nu gesproken over dat het 'mogelijk' is.	Zie reactie 15.4 en de algemene reactie (bovenstaande punt 4.3).	Nee
15.9	1	Het is indiener onduidelijk of er in de vergunning rekening is gehouden met de strengere geluidsnormen die op 1 juli 2025 in werking gaan treden voor nieuwe windparken.	Op dit moment zijn er geen landelijk geldende milieunormen voor windturbines. Er zijn concept-windturbinenormen bekend gemaakt. Deze zijn echter nog niet definitief vastgesteld en derhalve nog niet geldend. Het gevolg hiervan is dat de provincie eigen normen moet stellen. Deze normen zijn opgenomen en gemotiveerd in het PIP (paragraaf 5.2) en overgenomen in de omgevingsvergunning. Vanuit het rechtszekerheidsbeginsel treden nieuwe landelijke normen niet in de plaats van de eigen normen die wij nu stellen. Zie verder de algemene reactie (bovenstaande paragraaf 4.4).	Nee
15.10		Het vervolg gaat in op participatie, welke onder 15.2 is gevoegd.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.1).	Nee
15.11		Dit onderdeel gaat in op participatie, welke onder 15.2 is gevoegd.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.1).	Nee

Zienswijze 16				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
16.1	1	Indiener stelt dat geen aanvullend besluit te vinden is omtrent het laten vervallen van testturbines welke zijn bekrachtigd in de structuurvisie.	<p>Het windpark Eemshaven-West ligt in een gebied dat in de Provinciale Omgevingsverordening (POV) is aangeduid als 'concentratiegebied grootschalige windenergie'. Daarbij heeft het tevens de aanduiding 'testveld voor onderzoeksturbines' en 'testveld voor prototype offshore testturbines'. De aanduidingen geven aan wat mag, niet wat moet. Het gebied is niet exclusief voor het testen van windturbines bedoeld.</p> <p>De aanduiding voor testvelden was destijds bedoeld om de ontwikkeling van windenergie op zee te stimuleren (daling kostprijs wind op zee) en de positie van de Eemshaven op het gebied van offshore windenergie te versterken (economische spin-off). Sinds de aanwijzing van dit gebied voor testturbines, zijn er slechts enkele oriënterende gesprekken met windturbineproducenten gevoerd, maar geen van deze gesprekken heeft tot concrete initiatieven geleid. Gelet op het succes van de Eemshaven in de ontwikkeling van offshore windenergie en het feit dat de ontwikkeling van windenergie op zee sneller is gegaan is dan verwacht, is de noodzaak voor het bieden van ruimte voor testturbines niet langer aanwezig. Omdat het plangebied de aanduiding 'concentratiegebied grootschalige windenergie' heeft, kunnen in dit gebied reguliere windturbines gerealiseerd worden zonder dat hier sprake is van strijdigheid met de POV.</p>	Nee
16.2	2,9	Indiener stelt dat het stuk omtrent nader onderzoek naar beschermde vogels mist en belanghebbenden zich hier niet over kunnen uitlaten. Tevens ontbreekt een stilstand voorziening wegens vogeltrek.	De effecten op beschermde vogelsoorten zijn beschreven in de voor het inpassingsplan en de Wnb-vergunning/-ontheffing opgestelde natuurtoets en passende beoordeling, alsmede in de onderzoeken die daaraan ten grondslag liggen. Deze stukken hebben gedurende de daarvoor bedoelde termijn voor eenieder ter inzage gelegen. In de Wnb-vergunning/-ontheffing zijn voorschriften opgenomen met betrekking tot de stilstandvoorziening vanwege vogeltrek. Een stilstandvoorziening is niet vereist op basis van de effectbeoordeling, maar door initiatiefnemer en provincie wel vrijwillig overeengekomen voor de meest noordelijke windturbines.	Nee
16.3	2	Indiener stelt dat het open landschap door de bouw van windturbines en de betonnen voeten wordt aangetast.	Zie de reactie bij zienswijze 8.1.	Nee
16.4	2	Indiener stelt dat er wordt afgeweken van de bestuurlijke uitgangspunten met betrekking tot het toewijzen van dorpsmolens aan omwonenden.	Conform de bestuurlijke uitgangspunten moet 10% van het opgestelde vermogen ter beschikking worden gesteld voor lokaal eigendom. ECOO zal uitvoering geven aan dit lokaal eigendom. Er is geen sprake van strijd met dit bestuurlijke uitgangspunt.	Nee
16.5	2,6	Indiener stelt dat omwonenden niet voldoende zijn betrokken bij de inspraak van de besluitvorming. Tevens is sprake van een onbetrouwbare enquête, waarbij belanghebbenden niet op een eerlijke manier werden betrokken.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.1).	
16.6	2	Indiener vraagt zich af of het afwijken van de rotordiameter in de MER wel mag.	Zowel in het MER als in de ontwerpbesluiten wordt uitgegaan van een bandbreedte voor de maximale en minimale turbineafmetingen voor wat betreft de ashoogte, mastvoet, rotordiameter en tiphoogte. De rotordiameter van de windturbines die uiteindelijk zullen worden geplaatst, valt binnen deze bandbreedte van 130 – 165 meter. In de regels van het inpassingsplan is dit vastgelegd.	Nee
16.7	2	Indiener verzoekt om samenwerking met specialisten aangaande de gezondheidsrisico's aangezien er aanwijzingen zijn voor gezondheidsschade.	In bijlage 8 van het MER is een beschouwing opgenomen van wetenschappelijk (en niet wetenschappelijk) onderzoek naar de relatie tussen windturbines en gezondheid. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat er geen wetenschappelijke onderzoeken zijn die een directe relatie tussen windturbines en gezondheidsklachten laten zien. Wij zien dan ook geen aanleiding om aanvullend met specialisten daarover in gesprek te gaan.	Nee
16.8	2,3, 4,5,6, 7,8,9	Indiener stelt dat er onduidelijkheid is en vertraging bij het nemen van beslissingen over maatregelen ter beperking van geluids-, licht- en slagschaduwhinder. Indiener stelt tevens dat er gebrek is aan adequate maatregelen om licht- en geluidshinder te verminderen voor het woongebied van de cliënt alsmede de impact op gebieden die zijn aangewezen als stiltegebieden. Er zijn zorgen over het niet toepassen van	In het PIP en de Wabo-vergunning zijn de normen voor geluid en slagschaduw vastgelegd en is tevens bepaald dat de windturbines, eventueel met mitigerende maatregelen, aan deze normen moeten voldoen. Dat geeft de borging dat de geluidsbelasting en slagschaduwduur niet groter zijn dan de gestelde waarden. Het beperken van deze geluidsbelasting heeft ook zijn effect op de geluidsbelasting ter hoogte van stiltegebieden.	Nee

		nieuwe geluidsnormen in het inpassingsplan en de mogelijke overschrijding van de normen, vooral gezien de voorspelde toename van ernstig gehinderde bewoners.	Op dit moment zijn er geen landelijk geldende milieunormen voor windturbines (zie bovenstaande punt 4.4). Er zijn concept-windturbinenormen bekend gemaakt. Deze zijn echter nog niet definitief vastgesteld en derhalve nog niet geldend. Het gevolg hiervan is dat de provincie eigen normen moet stellen op basis van de milieu-informatie. Deze normen zijn opgenomen en gemotiveerd in het PIP en de Wabo-vergunning. Door middel van een voorziening wordt geborgd dat de windturbines aan de in het PIP en de vergunning vastgelegde geluidsnormen voldoen. Voor de obstakelverlichting: zie de bovenstaande reactie in punt 4.3.	
16.9	3,4,5,9	Indiener verzoekt inzichtelijk te maken in hoeverre voor de woning van cliënten van de indiener getoetst is aan de norm voor het cumulatieve geluid en welke geluidsbronnen zijn meegenomen in de cumulatie.	In het akoestisch onderzoek bij het MER en Wabo-vergunningaanvraag is ook getoetst aan cumulatie van geluid. Hierbij is enerzijds gecumuleerd met het geluid van bestaande windturbines in de omgeving en anderzijds is de cumulatie met andere geluidsbronnen onderzocht. Hierbij gaat het om industrie geluid en verschillende soorten verkeerslawaai. Voor de cumulatie met andere geluidsbronnen is getoetst aan de norm voor cumulatieve geluidsbelasting van 65 dB L _{cum} uit de Structuurvisie Eemsmond Delfzijl. Ter hoogte van alle woningen, dus ook die van indiener, wordt aan deze geluidsnorm voldaan.	Nee
16.10	6	Indiener stelt dat de gevolgen van trillingen veroorzaakt door de grote concentratie windturbines in hun omgeving onduidelijk zijn. De officiële aardbevingsmeter in de Eemshaven is uitgezet, maar de reden is onduidelijk.	Trillingen in de bodem kunnen optreden, afhankelijk van onder andere weersomstandigheden, turbine-type en de stand van de bladen. In de praktijk zijn de trillingen die optreden tot op relatief beperkte afstand meetbaar en derhalve niet van invloed op de omgeving.	Nee
16.11	6,7,8,9	Cliënten van de indiener zijn bezorgd omtrent de gezondheidsrisico's vanwege onder andere microplastics en de mogelijke schadelijke effecten van de roestvoorkomende coating op windturbines.	Zie de reactie bij zienwijze 7.1.	Nee
16.12	6,7	Indiener stelt dat het gebruik van bouw- en gebruiksregels voor het projectgebied in plaats van de reguliere windturbinebepalingen onduidelijk is.	Zie algemene reactie onder punt 4.4.	Nee
16.13	8	Indiener vraagt zich af waarom de Commissie MER geen inzage heeft gekregen en geen uitsluitel heeft gekregen over aanvullende onderzoeken.	De Commissie m.e.r. heeft advies uitgebracht over het MER (en de daarbij behorende onderzoeken) en daarbij ook de zienswijzen betrokken. Alle onderzoeken zijn daarbij ter beschikking gesteld.	Nee

Zienswijze 17				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
17.1	2	Indiener stelt dat de planvorming een onevenredige inbreuk op de woon- en leefomgeving inhoudt op de cliënten van indiener, gelet op de korte afstand van twee woningen tot het windpark. De plannen zullen geluid, lichtinval, verkeersbewegingen, inbreuk open landschap, schaduwwerking en een verminderde luchtkwaliteit met zich meebrengen. De woningen liggen binnen de straal van 1500 meter.	In het MER zijn de omgevingseffecten van het windpark onderzocht. De betreffende woningen staan in het gebied dat in het MER is onderzocht. De afstand tussen de woningen en de dichtstbijzijnde turbine is (ruim) groter dan 1.000 meter afstand. We zien niet in waarom de belangen van de indieners onevenredig zouden worden geschaad.	Nee
17.2	2,3	Indiener stelt dat de planvorming en besluitvorming voor cliënten zeer onevenredig zijn in verhouding tot de met de plannen en besluiten te dienen doelen. De cliënten van indiener vrezen een forse waardevermindering van hun bedrijf, woningen en percelen omdat het realiseren van een windpark een sterk waardedrukkend effect zal hebben. De ontwikkeling maakt mogelijke verkoop van de woningen van cliënten moeilijk dan wel onmogelijk.	Bij de voorbereiding van de besluiten zijn de relevante belangen meegewogen. Indiërs maken niet duidelijk waarop hun zienswijze - een sterke waardedaling c.q. onverkooptbaarheid - van hun agrarisch bedrijf en woningen is gebaseerd. Voorts zij opgemerkt dat indieners bij schade als gevolg van het inpassingsplan om een tegemoetkoming in de planschade kunnen verzoeken.	Nee
17.3	3	Indiener stelt dat mogelijke landbouwontwikkeling van de cliënten van indiener directe beperkingen oplevert door het windpark.	We kunnen niet volgen waarom de windturbines - die niet op gronden van de (cliënten van) indiener zijn gesitueerd - beperkingen kunnen opleveren voor de agrarische waarde van de gronden, en op welke manier het windpark beperkend zou kunnen werken op de bedrijfsvoering.	Nee
17.4	3	Indiener stelt dat de belangen van de cliënten van indiener onvoldoende zijn meegewogen en enige reële compensatie of oplossing richting cliënten is uitgebleven.	In de afwegingen zijn, op basis van de informatie in het MER, alle milieu-/ omgevingsbelangen meegewogen. Onderdeel van de afweging is het effect op het woon- en leefmilieu. De provincie is geen partij in de afspraken die ontwikkelaars/initiatiefnemers maken met omwonenden en andere belanghebbenden.	Nee
17.5	3	Indiener verzoekt om het stopzetten van de plannen, een zodanige aanpassing (verschuiving van het gebied) of en volledige schadeloosstelling.	Op basis van de ingediende zienswijze zien wij geen reden de besluitvorming op te schorten en/of over te gaan tot een schadeloosstelling.	Nee
17.6	3	Indiener stelt dat de besluiten een negatieve invloed hebben op de natuurwaarden van het gebied waar cliënten wonen. Ook de waterhuishouding is met de grote geplande bouwwerken in het geding en niet vooraf geborgd.	Onderdeel van het MER, PIP en vergunningaanvraag Wnb is een natuurtoets en Passende beoordeling, waarin de effecten op natuurwaarden als gevolg van de realisatie van het windpark zijn onderzocht en beoordeeld. Hieruit volgt dat er geen sprake is van significant negatieve effecten op gebieden of soorten. Voor de waterhuishouding geldt dat in het MER-onderzoek is gedaan naar de impact van de aanleg van de windturbines op het grondwater. Met maatregelen in de uitvoering wordt geborgd dat negatieve effecten worden voorkomen. Ten behoeve van de bouwfase zal, op basis van de gekozen aanlegmethoden, een nadere uitwerking komen van het voorkomen van negatieve beïnvloeding van de waterhuishouding.	Nee
17.7	3	Indiener stelt dat de rapporten, waaronder het MER en de NRD van enige tijd geleden zijn, gedateerd en onvoldoende voor de besluitvorming op dit moment.	Het MER is beoordeeld door de Commissie m.e.r. Het oordeel is dat er voldoende milieu-informatie beschikbaar is om het besluit te kunnen nemen.	Nee
17.8	3	Indiener stelt dat de uitvoerbaarheid niet meer zeker is door de vele projecten en het overschot aan windenergie.	Hoofdstuk 7 van de plantoelichting beschrijft de financiële uitvoerbaarheid en hoe deze geborgd is. Hoofdstuk 2 van de plantoelichting beschrijft hoe het project bijdraagt aan het behalen van beleidsdoelstellingen. Zoals in paragraaf 2.1.4 is toegelicht, is voor dit project gerekend met een opwekcapaciteit van minimaal 0,3 TWh en is 5,7 TWh in 2030 de doelstelling in de RES. In de RES is rekening gehouden met al uitgevoerde projecten en concrete plannen. De ambitie is om 1,1 TWh te realiseren. Alles bij elkaar komt dit neer op 6,4 TWh. Er wordt rekening gehouden met een onzekerheidsmarge van 0,7 TWh, zodat het bod uitkomt op 5,7 TWh. Het project levert daarbij een bijdrage aan het behalen van de ambities en daarbij is rekening gehouden met andere bestaande en voorziene projecten in de regio.	Nee

17.9	3,4	Indiener stelt dat geen rekening wordt gehouden met de onevenredige situatie van de cumulatie van de negatieve effecten voor de cliënten van de indiener, gelet op het ontwerpbestemmingsplan Eemshaven en de planvorming voor het grootschalige bedrijventerrein Oostpolder. De cliënten van indiener bevinden zich hier tussenin.	<p>Relevante cumulatieve effecten van de verschillende ontwikkelingen ter hoogte van individuele woningen beperken zich tot het aspect geluid. Om die reden ziet dit antwoord toe op dit aspect.</p> <p>Voor geluid geldt dat er met het ontwerpbestemmingsplan Eemshaven en Bedrijventerrein Oostpolder in principe geen verandering plaatsvindt van de geluidssituatie. De nieuwe ontwikkelingen worden betrokken binnen de bestaande geluidszone van de Eemshaven. Ten behoeve van zorgvuldigheid is aanvullend een vergelijking gemaakt van de cumulatieve geluidsbelasting op de relevante toetspunten (gelegen tussen Windpark Eemshaven West en bedrijventerrein Oostpolder) in het MER ten behoeve van Windpark Eemshaven West en het MER ten behoeve van Bedrijventerrein Oostpolder.</p> <p>In het MER van het bedrijventerrein Oostpolder is bij cumulatie van geluid rekening gehouden met windparken in de omgeving, waaronder Windpark Eemshaven West. Daarbij is uitgegaan van een windpark van 25 windturbines met een L_{den} 47/ L_{night} 41 norm, wat als worst-case kan worden beschouwd, gezien het windpark bestaat uit 24 windturbines en een L_{den} 47/ L_{night} 39 norm.</p> <p>Voor de woningen tussen beide ontwikkelingen in geldt dat de L_{cum} in het MER Bedrijventerrein Oostpolder is berekend op 63 dB. Bij het MER WP EHW is voor dezelfde woningen eveneens 63 dB vastgesteld bij alternatief C (25 windturbines, dus vergelijkbaar met uitgangspunt Oostpolder) en 62 dB bij het VKA. Daaruit wordt opgemaakt dat de L_{cum} bij het MER Oostpolder gelijk is met het MER EHW en derhalve de bijdrage van Windpark Eemshaven West op de cumulatieve geluidsbelasting ter hoogte van referentie-toetspunten nihil is. Er wordt aan de L_{cum} norm van 65 dB voldaan.</p>	Nee
------	-----	---	--	-----

Zienswijze 18				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
18.1	1	Indiener stelt dat de beoogde locatie voor de windturbine 420 meter van het natuurgebied, gelegen aan de westzijde van de Emmapolder te Uithuizen, komen. Uit de nu voorliggende stukken blijkt inderdaad dat negatieve effecten op de natuurwaarden optreden.	<p>De in de passende beoordeling aangehouden en op onderzoek gebaseerde maximale verstoringsafstand voor vogels is 400 m. Deze afstand is gebaseerd op onderzoek naar effecten uitgaande van de positie van de mastvoet. Dat impliceert dat inherent rekening is gehouden met een kortere afstand als zou worden gekeken naar de 'overdraai' van de rotor.</p> <p>Negatieve effecten op de Ruidhorn zijn daarmee uitgesloten.</p>	Nee
18.2	1	Indiener stelt te zijn verbaasd over het ontbreken van overleg aangaande de voorwaarden in de vergunning over het beheer van de Ruidhorn en de bouw en exploitatie van het windpark. Afspraken zijn volgens indiener met indiener noodzakelijk voor deze voorwaarden.	Naar aanleiding van de zienswijzen en het nadere advies (gevraagd naar aanleiding van het advies van de Commissie m.e.r.) is het inpassingsplan aangepast. Zie algemene toelichting, punt 5.	Ja

Zienswijze 19				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
19.1	2,3	Indiener stelt dat de realisering van windturbines in de directe nabijheid van de windturbines van indiener een bedreiging vormt voor een ongestoorde exploitatie van haar windturbines. Het gaat hier om inkomstenderving als gevolg van windafvang, toenemende onderhoudskosten door de turbulentie en inkomensschade als gevolg van de extra afschrijving.	<p>Voor de beantwoording van deze zienswijze wordt verwezen naar de beantwoording van zienswijze 24.2.</p> <p>Aanvullend wordt opgemerkt dat in het MER-onderzoek is gedaan naar effecten van windpark Eemshaven-West op de levensduur van de bestaande windturbines. Hieruit volgt dat als gevolg van het windpark geen relevante impact op de belasting en daarmee levensduur van de bestaande windturbines is te verwachten. Daarnaast kan door middel van sector management eventuele impact gemitigeerd worden.</p>	Nee
19.2	2	Indiener stelt dat de overeenkomst 'overeenkomst inzake vergoedingen in verband met de exploitatie windpark Eemshaven-West (fase 1)' van het bestuur van Maatschap Windpark Eemdijk met Vattenfall niet rechtsgeldig tot stand is gekomen en indiener dus niet bindt.	De overeenkomst tussen Vattenfall en de Maatschap Windpark Eemdijk staat los van besluitvorming omtrent Windpark Eemshaven-West.	Nee
19.3	3	Indiener verzoekt om duidelijkheid omtrent welke gevolgen het beoogde nieuwe windpark zullen hebben voor het vervangen van de bestaande windturbines bij einde levensduur door een voor die locatie gewenste turbine alsmede duidelijkheid over de milieugevolgen die het vervangen van een windturbine met zich meebrengt.	Vervanging van de bestaande turbines is op dit moment geen concreet initiatief. Mogelijk is dit een toekomstige gebeurtenis, maar dit is nog onzeker en te weinig concreet om bij besluitvorming over Windpark Eemshaven west rekening mee te kunnen houden. Wel is in het MER globaal inzicht gegeven in de potentiële effecten van een eventuele opschaling van de bestaande lijnen. Zie ook bovenstaande punt 4.5.	Nee

Zienswijze 20				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerp-besluiten ?
20.1	1	Indiener stelt dat de omwonenden hun wensen in iedere bijeenkomst bekend hebben gemaakt, maar dat daar geen rekening mee gehouden is in de besluitvorming.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.1)	Nee

20.2	1,5	Indiener verzoekt om omwonenden minstens twee windturbines zelf te laten exploiteren, ongeacht het aandeel van ECOO.	Het inpassingsplan geeft de planologische mogelijkheid tot het realiseren van windturbines, maar bepaalt niet (en kan niet bepalen) wie de windturbines daadwerkelijk gaat realiseren. Het inpassingsplan gaat niet over eigendom of exploitatie. Er is overeengekomen dat ECOO verantwoordelijk is voor de invulling van het lokaal eigendom. Het is onduidelijk waarom indiener voorstelt van deze afspraak af te wijken.	Nee
20.3	1	Indiener stelt dat de provincie de vergoedingen die toekomen aan de omwonenden ook bij dezelfde omwonenden terecht moeten laten komen als die gepolst werden voor het voorkeursalternatief.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.2)	Nee
20.4	2	Indiener stelt dat het voorkeursalternatief niet objectief is uitgevoerd en er geen draagvlak is voor de huidige opstelling.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.1)	Nee
20.5	2	Indiener stelt dat het onderzoek naar alternatieve opstellingen betrekking had op fase 1. Omwonenden die vooral betrokken waren bij fase 2 konden niet kiezen, omdat fase 2 niet zeker was.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.1)	nee
20.6	3,4	Indiener stelt dat de afstandslimieten ongemotiveerd zijn en naar willekeur zijn toegepast.	Bij het vaststellen van het voorkeursalternatief door GS in februari 2023 is voortgeborduurd op eerdere afspraken. Zie ook de reactie bij zienswijze 15.1.	Nee
20.7	3,4	Indiener verzoekt om drie turbines op de zuidelijke lijn te laten vervallen die binnen de 1000-meter norm vallen.	Zoals aangegeven is er geen (bindende) norm voor afstanden. Zie ook reactie 15.1. Er is daarom geen reden om de turbines te laten vervallen.	Nee
20.8	4,5	Indiener stelt dat het conceptplan niet voldoet aan de voorwaarden van het klimaatakkoord van 2015, gelet op het streven naar 50% lokaal eigendom	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.2)	Nee
20.9	4,5	Indiener verzoekt om een hogere vergoeding voor omwonenden.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.2). Er wordt voldaan aan de beleidsuitgangspunten en bestuurlijke uitgangspunten. Wij zien geen aanleiding voor een hogere vergoeding. In het kader van het ruimtelijk plan (in dit geval het inpassingsplan) niet mogelijk een hogere vergoeding toe te kennen.	Nee

Zienswijze 21				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
21.1	1,2	Indiener verzoekt om een verplichte stilstandvoorziening voor alle windturbines in het windpark (ook in toekomstige fase 3) en deze in te zetten op piekmomenten van de stuwning in het voorjaar (tussen half maart en half mei), zo nodig zowel 's nachts als overdag.	Zie reactie zienswijze 14.2. Fase 3 maakt geen onderdeel uit van de besluitvorming die voor ligt, zie ook de algemene reactie in punt 4.5.	Nee
21.2	2	Indiener verzoekt de (eerste) resultaten van het onderzoek 'zwarte wijk' te betrekken dat deze winter wordt verwacht bij de vergunningverlening.	We onderzoeken de komende jaren wat de effectiviteit is van het zwart verven van 1 van de 3 wieken een goede mitigerende maatregel is en of de zwarte wijk de goedkeuring van de ILT (Inspectie Leefomgeving en Transport) en de Welstandscommissie kan doorstaan. De resultaten van deze drie onderzoeken zijn pas in 2025 bekend.	Nee
21.3	2	Indiener verzoekt om het volgende in de m.e.r.-beoordeling op te nemen: het extra risico op vogelslachtoffers (specifiek roofvogels) die vanuit de Ruidhorn en Eemmapolder aan hun trek beginnen.	Zie reactie zienswijze 14.5.	Nee
21.4	2,3	Indiener verzoekt onderzoek te doen naar de verstoring op de HVP Rommelhoek voorafgaand aan de uitvoering van de vergunning en de situering van de twee meest noordoostelijke windturbines aan te passen om de effecten op dit gebied zoveel mogelijk te beperken.	Ten behoeve van het MER en mede op basis van eerdere adviezen van de Commissie m.e.r. is onderzoek gaan naar de mogelijke effecten van het windpark op de hvp Rommelhoek. Naar aanleiding van het laatste advies van de Commissie m.e.r. is een aanvullend advies gevraagd. De adviezen hebben geleid tot aanpassing in het inpassingsplan en in de natuurvergunning. Zie bovenstaande algemene reactie, punt 5.	Ja
21.5	2,3	Indiener verzoekt de geplande drie windturbines ter hoogte van de Noordkaap (fase 1 en 2) verder landinwaarts te situeren. Een grotere afstand tot de dijk (minimaal 200 meter) kan op deze plek, waar het grootste aanvaringsrisico voor vogels ligt, duidelijk het risico verkleinen. De indiener adviseert dit op basis van hun praktijkervaringen.	De posities van alle windturbines zijn het resultaat van een uitgebreid proces en onderzoeken in het MER, en opgenomen in het voorkeursalternatief dat na participatie en overleg is vastgesteld. De in het MER opgenomen alternatieven zijn onder andere gebaseerd op een visie voor de landschappelijke inpassing. Op basis van de natuurtoets en Passende Beoordeling is er geen noodzaak om de betreffende turbines te verschuiven ten einde aanvarings-slachtoffers te voorkomen. Het verplaatsen van drie windturbines binnen een langere lijn is daarnaast onwenselijk vanuit landschappelijk oogpunt en dit zorgt ervoor dat de turbines te dicht bij de bestaande turbines uitkomen. Zie ook bovenstaande reactie sub 21.4 en de algemene reactie, punt 5. Wij zien geen aanleiding om de opstelling te wijzigen.	Nee
21.6	3	Indiener verzoekt dat alle te ontwikkelen windturbines in Eemshaven-West (in alle fases) worden uitgevoerd met dezelfde kleur en type verlichting.	Type en kleur verlichting sluit aan bij de vigerende richtlijnen voor de obstakelverlichting en zullen derhalve binnen het windpark dat onderdeel uitmaakt van onderhavige besluitvorming gelijk zijn. In het kader van dit Inpassingsplan en deze vergunningen kunnen geen uitspraken worden gedaan over andere (nieuwe of bestaande) windparken.	Nee
21.7	3	Indiener verzoekt een transpondersysteem (of een ander systeem met hetzelfde effect) verplicht te stellen in de vergunning, mits de inspectie van de Leefomgeving hiermee in kan stemmen.	Het voorgenomen besluit biedt de mogelijkheid een transpondersysteem toe te passen. De initiatiefnemers hebben hierover toezeggingen gedaan en in de anterieure overeenkomst zijn hierover nadere afspraken gemaakt. Het toepassen van een naderingsdetectiesysteem is als optie in het PIP mogelijk gemaakt, maar niet voorgeschreven vanwege de afhankelijk van een toestemming van ILT. Initiatiefnemer is echter wel voornemens zich hiervoor in te spannen, wat inhoudt dat na toestemming naderingsdetectie geïnstalleerd zal worden. Zie verder de algemene reactie (bovenstaande punt 4.3)	Nee

21.8	3	Indiener verzoekt natuurgebied Ruidhorn (zowel het westelijke als oostelijke deel) toe te voegen aan het Natuur Netwerk Nederland.	De besluitvorming over het NNN staat los van de besluiten over het windpark.	Nee
21.9	3	Indiener verzoekt voorwaarden op te nemen voor de aanleg en instandhouding van een goede landschappelijke inpassing van het hoogspanningsstation en de kavelpaden op in de bouw- en gebruiksregels en de (toekomstige) vergunningen van het windpark.	Zie zienswijze 12 voor het transformatorstation. Ten aanzien van kavelpaden of toegangswegen wordt geen aanleiding gezien nadere voorwaarden te zien ten aanzien van een goede landschappelijke inpassing.	Nee
21.10	3	Indiener verzoekt aan te geven wat de effecten zijn van het project op de OUV van Werelderfgoed Waddenzee en te toetsen of deze effecten volgens het Werelderfgoedverdrag toegestaan kunnen worden.	In bijlage 5 bij het MER is een beoordeling opgenomen van de beïnvloeding van de kernwaarden van de Waddenzee. Deze beoordeling ziet toe op Unesco Werelderfgoedstatus, waaronder de OUV, maar ook op de kernwaarden die op basis van het Barro aan de Waddenzee worden toegekend. Op basis van de beoordeling is geconcludeerd dat er weliswaar sprake is van beïnvloeding, maar dat dit dusdanig beperkt is dat er geen sprake is van significant negatieve gevolgen voor de kernkwaliteiten (waaronder OUV) van de Waddenzee. De rapportage en de conclusies zijn gedurende het MER-traject onder andere met de RCE besproken.	Nee
21.11	4,5	Indiener verzoekt de cumulatieve effecten op het landschap te beoordelen, mede gezien de verplichtingen uit het Europees Landschapsverdrag en het Biodiversiteitsverdrag.	In het MER zijn de landschappelijke en ecologische effecten in samenhang met de reeds aanwezige windparken rondom de Eemshaven in beeld gebracht. Het Europese Landschapsverdrag of het Biodiversiteitsverdrag geven geen aanleiding om een aanvullende effectbeoordeling uit te voeren.	Nee
21.12	4,5	Indiener verzoekt duidelijk te maken hoe de provincie ervoor zorgt dat niet de hele waddenkust stukje bij beetje volgebouwd wordt, terwijl de beoordeling van elk individueel project steevast is dat er geen significant effect is op landschappelijke waarden als rust, stilte, weidsheid en duisternis.	Het Inpassingsplan voor het windpark gaat uitsluitend over het windpark en is dus niet het plan waarin besluitvorming ten aanzien van andere ontwikkelingen aan de orde kunnen komen. In het MER is ook cumulatief beoordeeld in welke mate er effecten optreden op de waarden van de Waddenzee. Daarnaast wordt opgemerkt dat het ruimtelijke beleid van de provincie is opgenomen in de provinciale Omgevingsvisie. Er wordt gewerkt aan een nieuwe Omgevingsvisie. Ten behoeve daarvan wordt een milieueffectrapport opgesteld. Aangenomen mag worden dat daarin de waarden van de Waddenzee en van (ruimtelijke) ontwikkelingen worden beschouwd.	Nee
21.13	5,6	Indiener verzoekt de provincie met de andere E&E partners in goed overleg met Vattenfall over de mogelijkheden voor het realiseren van een ecologische plus (bijvoorbeeld als bijdrage in een fonds) om de verstoring van recreanten bij/op de Rommelhoek tegen te gaan	Dit is geen onderdeel van het Inpassingsplan en/of de vergunningen, maar een zaak van de initiatiefnemers. U kunt van de provincie een constructieve houding verwachten ten aanzien van de maatregelen.	Nee

Zienswijze 22				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
22.1	2,3,4,5	Indiener stelt dat sprake is van verdeling schaarse rechten en geeft hieromtrent een juridisch betoog en gaat tevens in op grondposities, reeds door de cliënten van indiener gedane aanvragen (drie) voor omgevingsvergunningen voor windturbines in het gebied en de saneringsovereenkomst tussen deze cliënten en de provincie. Ten aanzien van de schaarse rechten verzoekt indiener hierover onafhankelijk advies in te winnen bij een terzake deskundig jurist/hoogleraar. Dit betoog leidt tot de conclusie dat de provincie potentiële gegadigden, waaronder de cliënten, alsnog moet uitnodigen om hun belangstelling (voor het realiseren van windturbines) kenbaar te maken. De provincie dient vervolgens duidelijk te maken hoeveel schaarse rechten er zijn en hoe deze worden verdeeld.	Wij kunnen de redenering dat sprake zou zijn van de verdeling van schaarse rechten niet volgen. De vaststelling van een provinciaal inpassingsplan ziet niet toe op de verdeling van schaarse rechten, net zoals een bestemmingplan dat volgens de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State niet doet (vergelijk: ECLI:NL:RVS:2018:4198). Een inpassingsplan creëert, in de woorden van de Afdeling, "geen schaarste anders dan de schaarste die kenmerkend is voor ruimtelijke plannen waarin een bepaald gebruik van de grond [...] beperkt is tot de daartoe bestemde locatie". Er is voor ons geen reden om in het relatie tot het PIP af te wijken van de bestendige lijn van de Afdeling. Wij zien geen aanleiding om hierover nader juridisch advies in te winnen. De door cliënten van de indiener aangevraagde omgevingsvergunningen voor windturbines zijn geweigerd, danwel buiten behandeling gesteld omdat deze niet voldoen aan de vereisten. Gelet op het voorgaande zien wij geen redenen om gevolg te geven aan het verzoek van de indiener om potentiële gegadigden uit te nodigen. Ook zijn wij in het kader van het PIP niet in de positie om schaarse rechten te verdelen. Overigens hebben wij uw cliënten reeds meerdere malen in de gelegenheid gesteld om gezamenlijk met andere initiatiefnemers in het gebied Eemshaven-West tot een plan en aanvraag te komen voor de realisatie van windturbines in dit gebied. Nadat bleek dat dit niet tot enig resultaat leidde, is op basis van objectieve gronden voor een goede ruimtelijke ordening het voorkeursalternatief van 21 februari 2023 door ons vastgesteld. Daarvoor is onder andere onafhankelijk advies ingewonnen bij de commissie m.e.r. Dit voorkeursalternatief is nu vastgelegd in het provinciaal inpassingsplan.	Nee
22.2	2,3	Indiener stelt dat de provincie een inspanningsverplichting heeft jegens cliënt van indiener, gelet op de gesloten saneringsovereenkomst van 16 februari 2018. Indiener stelt dat de provincie tot op heden geen gevolg heeft gegeven aan deze inspanningsverplichting, en dat met het ontwerp-PIP (zonder posities voor cliënten van de indiener) nakoming van de contractuele verplichting nagenoeg onmogelijk lijkt te worden.	Bij brief d.d. 19 mei 2021 hebben wij, onder afwijzing van een door cliënten van de indiener ingestelde claim, reeds aangegeven dat en hoe wij invulling hebben gegeven aan de civielrechtelijke verplichtingen die voortvloeien uit de overeenkomst. Bovendien hebben wij daarna ons -ten overvloede - nog op verschillende momenten en manieren ingespannen om de cliënten van de indiener in de gelegenheid te stellen om met andere projectontwikkelaars in het gebied samen te werken om een windturbinepositie te verkrijgen in het gebied Eemshaven-West. We zien daarom geen reden voor aanpassing aan het inpassingsplan en ook geen reden het plan niet vast te stellen.	Nee
22.3	5,6	Cliënten van indiener stellen dat de provincie willens en wetens koerst op het plan van Vattenfall zonder daarbij daadwerkelijk oog te hebben voor een inrichtingsvariant die recht doet aan de betrokken belangen en beleidsmatige doelstellingen. Indiener betoogt waarom de inrichtingsvariant van cliënten wel voldoet, maar toch is afgewezen.	Het op 21 februari 2023 door ons vastgestelde voorkeursalternatief is gebaseerd op een goed en deugdelijk onderzoek van de redelijkerwijs te onderzoeken alternatieven en vastgesteld op basis van objectieve gronden voor een goede ruimtelijke ordening. We hebben een advies gevraagd van de Commissie m.e.r. over de beschouwde alternatieven. Dit is in het PIP toegelicht onder paragraaf 4.4.3.1.	Nee

			In de zienswijze wordt gerefereerd aan een eerder door (de cliënten van) de indiener ingediende inrichtingsvariant. In onze brief van 17 oktober 2023 aan (de cliënten van) de indiener hebben we gemotiveerd waarom wij geen reden zien de door de indiener aangedragen, zeer summier onderbouwde inrichtingsvariant verder te onderzoeken. We hebben daarbij (de cliënten van) de indiener in overweging gegeven de voor een goede afweging van de inrichtingsvariant benodigde milieu-informatie alsnog te verzamelen. Zoals in onze brief van 17 oktober 2023 aangegeven bevat de eerdere brief van de indiener geen aanleiding om ons voorkeursalternatief aan te passen. De nu ingediende zienswijze bevat geen nadere informatie over, noch nadere onderbouwing van de eerdere ingediende inrichtingsvariant. We zien derhalve in deze zienswijze geen aanleiding tot een aanpassing van de turbineposities in het inpassingsplan.	
22.4	6, 7	Cliënten van indiener concluderen dat de voorgenomen besluiten in strijd zijn met het recht en de vereisten van een goede ruimtelijke ordening en om die reden niet kunnen worden vastgesteld.	Wij zijn van oordeel dat de voorgenomen besluiten niet in strijd zijn met het recht en voldoen aan de vereisten van een goede ruimtelijke ordening. Wij zien dan ook geen reden de besluiten niet te nemen.	Nee

Zienswijze 23				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
23.1	7	Indiener stelt dat het opgesteld vermogen nog niet is bepaald. Een selectie van het definitief te realiseren windturbintype vindt later plaats op basis van de vergunde bandbreedte. Cliënten van indiener stellen dat dit te veel rechtsonzekerheid met zich meebrengt, hetgeen in strijd is met het rechtszekerheidsbeginsel.	In het MER is onderzoek gedaan naar de effecten van turbines met verschillende afmetingen. Bij het bepalen van de effecten is het vermogen van de turbines minder relevant.	Nee
23.2	7,8	Een nog niet vastgesteld vermogen geeft onzekerheid over het bevoegd gezag. Nu het opgesteld vermogen nog niet is bepaald, is niet met zekerheid te zeggen dat de Provincie Groningen het bevoegd gezag is. Het afschrift van het besluit van het Rijk, genoemd op pagina 7 van het ontwerp-inpassingsplan, ontbreekt. Hiermee is sprake van strijd met het zorgvuldigheidsbeginsel.	De minister van Energie en Klimaat heeft besloten dat voor dit windpark de rijkscoördinatie-regeling niet wordt toegepast. Zoals beschreven in het PIP is gezien het besluit van PS in dit geval de provincie bevoegd gezag. Dit is beschreven in paragraaf 1.4.3 van het inpassingsplan.	Nee

Beleidskader				
23.4	8,9,10	Indiener betoogt dat het inpassingsplan niet op de huidige wijze kan en mag worden vastgesteld, nu de bepaling van de Crisis- en herstelwet niet is vervallen, gelet op de datum van ter inzagelegging. Na vaststelling is het Inpassingsplan van rechtswege onderdeel van het Omgevingsplan en daarmee geen sprake van tijdelijkheid. Er is geen rechtszekerheid af te leiden uit de onderbouwing van de provincie, die het voorlopig bestemmen behelst. De provincie gebruikt haar bevoegdheid op een niet navolgbare en rechtsonzekere wijze. De provincie had andere middelen tot haar beschikking.	Het Besluit uitvoering Crisis- en herstel (artikel 7o, lid 1) voorzagt in de mogelijkheid windparken tijdelijk te bestemmen (voor een periode van 25 tot 30 jaar), mits het daartoe strekkende ruimtelijke besluit uiterlijk 15 juli 2021 wordt vastgesteld. Deze datum ligt inmiddels in het verleden waardoor dit onderdeel van het besluit uitvoering Crisis- en herstelwet niet meer van toepassing is. Hoewel het vastleggen van de tijdelijkheid in dit Provinciaal inpassingsplan op grond van het vervallen van de bepaling uit de Crisis- en herstelwet en de wijze waarop de bepaling in de Omgevingsverordening geformuleerd is niet meer mogelijk is, is het wenselijk om de tijdelijkheid op een andere wijze te regelen. Aan de tijdelijkheid van de (op basis van de in de gecoördineerde procedure meegecoördineerde vergunningen) te realiseren windturbines wordt invulling gegeven door de omgevingsvergunning te verlenen voor een periode van maximaal 30 jaar en door het in de omgevingsvergunning opnemen van de bepaling dat de windturbines na het aflopen van de vergunning moeten worden verwijderd. Om deze reden bevat dit plan daarom ook voorwaardelijke verplichtingen die gelden bij het verlenen van een bouwvergunning. Zie hiervoor artikel 4.2.1 sub b. Dit wordt tevens privaatrechtelijk geborgd door een overeenkomst tussen de provincie en de vergunninghouders te sluiten waarin de plicht tot het verwijderen van de turbines na 30 jaar wordt vastgelegd. Zodra het Inpassingsplan van kracht is, wordt het onderdeel van het tijdelijke deel van het omgevingsplan (zie artikel 4.6 lid 1 Invoeringswet Omgevingswet). Het omgevingsplan kent per 1 januari 2024 een tijdelijke deel en een permanent deel. Deze vormen samen het omgevingsplan. De gemeente heeft tot 2033 de tijd om het tijdelijke deel over te zetten naar het permanente. Nu de tijdelijkheid van het windpark is geborgd in de bepalingen van het inpassingsplan zelf en daarmee onderdeel is van het omgevingsplan, is niet in te zien waarom er geen sprake zou zijn van tijdelijkheid. Daarnaast hebben wij besloten de tijdelijkheid in het Omgevingsplan opgenomen door middel van een toegevoegde regel onder artikel 8.2, sub c van het PIP.	Ja
23.5	10	Het is onduidelijk of het windpark al dan niet voldoet aan de Omgevingsverordening gelet op de in het plangebied aanwezige oude dijken.	In het plangebied bevinden zich inderdaad oude dijken (slaperdijken). In de Omgevingsverordening is vastgelegd dat het profiel van deze oude dijken (of restanten ervan) niet mag worden gewijzigd en er geen gebruik anders dan grasland op deze dijken is toegestaan. De waterkerende functie van deze dijken mag niet beperkt worden door ander gebruik/ bouwwerken. Wijziging door aanvulling van het profiel van dijken of restanten daarvan is volgens de verordening alleen toegestaan als dit in overeenstemming is met de provinciale nota 'Afgegraven en weer aangevuld' (2003). Herstel van de oude afgegraven dijken is afhankelijk van de huidige visuele kwaliteiten. Het doel van herstel door aanvulling is vooral om de samenhang in dijktracé(s) terug te brengen voor de beleevingswaarde van het landschap. In het inpassingsplan is de mogelijkheid opgenomen om het profiel van de slaperdijk op maximaal twee locaties tijdelijk te wijzigen. Na realisatie van het windpark moet de dijk weer in oorspronkelijke staat worden hersteld. Daarmee voldoet het voornemen aan de Omgevingsverordening.	Nee
23.6	10	Het bevoegd gezag concludeert dat het toevoegen van 24 windturbines niet leidt tot aantasting van het open gebied. Hierbij speelt mee dat er slechts sprake is van één transformatorstation in plaats van meerdere inkoopstations. Een transformatorstation is volgens artikel 2 van het Inpassingsplan maximaal 12 meter, terwijl de windturbines, volgens artikel 3, 225 meter hoog zijn. Dit is een scheve verhouding om met elkaar te vergelijken.	In het MER is zichtbaar gemaakt dat de turbines invloed zullen hebben op het landschap. Ook het transformatorstation heeft effect. Mede in het licht van klimaatverandering en de bijdrage aan de duurzame energiedoelstellingen, zijn de effecten op het landschap acceptabel geacht.	Nee

23.7	10	Indiener wijst erop dat de provincie, als opgemerkt in sub 3.2, juist wil afwijken van de Omgevingsverordening als het gaat om de tijdelijkheid van het Inpassingsplan. Zij maakt echter gretig gebruik ervan als de onderbouwing van de Omgevingsverordening/Omgevingsvisie in haar vermeende voordeel is. Dit neigt naar cherry picking.	De provincie hecht er belang aan dat het windpark tijdelijk is (maximaal ongeveer 30 jaar). Om dat te bewerkstelligen zijn bepalingen opgenomen in het inpassingsplan en in de vergunningen. Daarnaast is ook in een Anterieure overeenkomst tussen provincie en ontwikkelaar de tijdelijkheid van het park opgenomen. Zie ook de reactie sub 23.4.	Nee
23.8	11	Het huidige initiatief wijkt af van de uitgangspunten van de MES 2016, omdat dit windpark 'nieuw' is. De onderbouwing van de provincie is onnavolgbaar. Dit houdt in dat bestuurlijke afspraken niets meer zijn dan een lege huls. Er valt tevens niet in te zien waarom de provincie moet afwijken van de drie rijen, de onderbouwing op pagina 38 is te summier. Indiener meent dat zonder nadere, concrete onderbouwing de provincie op dit punt in strijd handelt met het zorgvuldigheidsbeginsel.	Zie hiervoor de algemene reactie punt 4.1.	Nee
23.9	11,12	Indiener stelt dat onderhavige ontwerpbesluiten niet aansluiten bij het RES 1.0 van de provincie Groningen. Hierdoor is onduidelijk wat nut en noodzaak is van Windpark Eemshaven West.	De locatie is als concentratiegebied voor windenergie onderdeel van reeds eerder vastgesteld provinciaal beleid en daarmee benodigd voor het behalen van de provinciale doelstelling voor windenergie. De concentratiegebieden zijn eveneens onderdeel van de RES 1.0. Het plangebied van Windpark Eemshaven West betreft daarin een bouwsteen voor windenergie binnen de gemeente Het Hogeland.	Nee
23.10	12	Aangezien de uitbreiding van het te realiseren windpark - aan de zeedijk dus - dicht op het beschermd waddeengebied zit, is de kans reëel dat de natuur wordt aangetast.	Ten behoeve van de besluitvorming voor Windpark Eemshaven West is een natuurtoets en een Passende beoordeling opgesteld. Onderdeel hiervan is een beoordeling van de effecten op Natura 2000-gebied de Waddenzee. Op basis van hiervan is geconcludeerd dat er met de realisatie van Windpark Eemshaven West geen sprake is van significant negatieve effecten op voor Natura 2000-gebied de Waddenzee aangewezen soorten. Zie hiervoor ook de algemene toelichting, punt 5.	Nee
23.11	12	Indiener stelt dat kenbare en deugdelijke onderbouwing en zorgvuldige belangenafweging, waaruit nut en noodzaak volgen, ontbreekt. De Monitor Wind op Land 2023 en de RES spreken namelijk over andere MW vermogen	In het MER zijn verschillende turbintypes onderzocht. Er is overigens geen eenduidige relatie tussen het vermogen van turbines en de omgevingseffecten (zoals geluid). Relevant is dat de ontwikkeling van windturbines steeds door gaat, met een trend naar grotere turbines (hoger, grotere rotor) en grotere vermogens. Zie ook de beantwoording van deze zienswijze onder punten 11 en 12.	Nee
23.12	12,13	In casu is enkel sprake van windturbines met een business case gebaseerd op subsidies, die zonder een versterkt elektriciteitsnetwerk geen wezenlijk invloed heeft op de energietransitie. Door het overbelaste energienetwerk kunnen windturbines vaak geen stroom terug leveren aan het netwerk en zijn derhalve niet nuttig.	Wij lezen de zienswijze zo dat indiener de financiële uitvoerbaarheid van het inpassingsplan ter discussie stelt Het Inpassingsplan kan alleen dan niet worden vastgesteld als bij vaststelling door het college van Provinciale Staten, het college redelijkerwijs op voorhand had moeten inzien dat het plan om financieel-economische of andere redenen niet uitvoerbaar is. Van een dergelijke situatie is geen sprake. Hoofdstuk 7 van de plantoelichting beschrijft de financiële uitvoerbaarheid en hoe deze geborgd is. De veronderstelling dat de business case is gebaseerd op subsidies is onjuist. Verder geldt dat er voldoende aansluitcapaciteit beschikbaar is. Er is namelijk capaciteit door de netbeheerder 'gelabeld' voor dit project. Dit betekent dat er binnen de bestaande capaciteit rekening wordt gehouden met het windpark. Zie ook reactie op zienswijze 6.1.	Nee
23.13	13	Cliënten van indiener menen dat de provincie Groningen en initiatiefnemers onvoldoende inspanning hebben geleverd om de inwoners/omwonenden inspraak te laten leveren. Afspraken van de gesprekken, die plaats vonden tijdens de ingetrokken Windpark Eemshaven West, zijn niet meegenomen in de ontwerpbesluiten. Tijdens Bestuurlijk Overleg Eemshaven West in 2018 werd besproken dat er géén vierde rij windturbines zou worden ontwikkeld in Windpark Eemshaven West.	Zie hiervoor de algemene reactie punt 4.1.	Nee
23.14	13	Er wordt niet voldaan aan het 50%-lokaal eigendom vereiste van het Klimaatakkoord.	Zie algemene reactie punt 4.2.	Nee
23.15	13	De klankbordgroep wordt benoemd in hoofdstuk Maatschappelijke uitvoerbaarheid', terwijl deze groep, als opgeven tot ongenoegen van Indiener waartegen protest is aangetekend, amper betrokken is bij de tweede kans.	Naar het oordeel van de provincie is voldoende overleg geweest met de klankbordgroep en is de klankbordgroep voldoende betrokken geweest. Een klankbordgroep is overigens niet verplicht.	Nee
23.16	14,15	Cliënten van indiener verzoeken alsnog om de effecten van (het vergroten van) het transformatorstation in kaart te brengen. Er is een significant groter transformatorstation toegevoegd aan het plan. Het MER en het inpassingsplan zijn summier ten opzichte van de inhoud hiervan.	De locatie en de afmetingen van het transformatorstation zijn onderzocht in het MER en de aan de vergunningaanvraag ten grondslag liggende onderzoeken. Zowel de gekozen locatie als de grootte van het transformatorstation zijn naar ons oordeel niet in strijd met een goede ruimtelijke ordening. Overigens worden de afmetingen van het transformatorstation en haar onderdelen in het definitieve PIP beperkt en eisen gesteld aan de inpassing in het landschap. Zie hiervoor zienswijzebeantwoording onder 12.	Nee
23.17	15	De besluitvorming van Windpark Eemshaven West dient te worden ingetrokken c.q. opgeschort, omdat het plan ontoelaatbaar ingrijpend is voor omwonenden c.q. indiener en ernstige hinder gaat veroorzaken.	Het is onduidelijk waarom indiener meent dat er sprake is van een ontoelaatbaar ingrijpende ontwikkeling. Het aspect hinder (geluid en slagschaduw) als gevolg van de realisatie van Windpark Eemshaven West is in het MER onderzocht. Op basis hiervan zijn projectspecifieke normen in het PIP opgenomen. Het windpark voldoet aan die geluid- en slagschaduwnormen. Zie ook de algemene beantwoording punt 4.4. De geluidsbelasting en slagschaduwduur die ter hoogte van de gevel van gevoelige objecten optreedt wordt, mede gezien de duurzame energieopgave, acceptabel gevonden en in overeenstemming met het geldende beleid van de provincie.	Nee
23.18	15,16	Elke nieuwe uitbreiding tast de kenmerken van het plangebied verder in redelijkheid onaanvaardbaar aan.	In het MER zijn de effecten onderzocht. Er is geen sprake van onaanvaardbare aantasting.	Nee
23.19	16,17	Door het vergelijken van pagina 6 en 7 van de Bijlage — Visualisaties VKA Windpark Eemshaven West, blijft het open landschappelijk gebied niet gewaarborgd.	Het is inherent aan de realisatie van windenergie in een daarvoor aangewezen concentratiegebied dat er sprake is van beïnvloeding van het bestaande landschap. Daarbij is het echter wel van belang de landschappelijke impact te duiden en af te wegen in de besluitvorming. In het MER en PIP zijn de landschappelijke effecten beoordeeld. Hierbij is er inderdaad sprake van invloed op het bestaande landschap. De effectbeoordeling is meegewogen in de belangenafweging ten behoeve van de besluitvorming.	Nee
23.20	18	Cliënten van indiener vertrouwen niet op de strengere norm in het ontwerp-inpassingsplan en verzoekt om het rapport van Arcadis serieus te nemen en te kiezen	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.4).	Nee

		voor een norm die de feitelijke hinder in toom houdt. Indiener betwist derhalve dat in casu sprake is van een actuele, deugdelijke, op zichzelf staande en op de situatie toegesneden motivering op het aspect slagschaduw.		
23.21	18,19	Het bevoegd gezag heeft niet voldoende gemotiveerd waarom zij afwijkt van de geadviseerde norm van de WHO. Enige toetsing ontbreekt in de ontwerpbesluiten en bij besluitvorming zal dit in strijd zijn met het zorgvuldigheids-, preventie- en voorzorgsbeginsel.	Zie algemene reactie (bovenstaande punt 4.4).	Nee
23.22	20	De onderbouwing voor de normering van tonaal geluid uit artikel 4.4.2 onder c en d ontbreekt.	Het aantonen van de aanwezigheid van tonaal karakter kan doorgaans in eerste instantie auditief geschieden. Vanwege zorgen hieromtrent is de bestuurlijke keus gemaakt bij de ingebruikname van het windpark door metingen vast te stellen in hoeverre er sprake is van tonaal geluid. Voor de hierbij te hanteren methode is de kritische bandbreedtemethode conform ISO 1996-2:2017 voorgeschreven. Voor deze methode is gekozen omdat die thans in de regelgeving is opgenomen (Omgevingsregeling, bijlage IVh, hoofdstuk 4.3 en 6.6). Concreet is hiermee bepaald dat het geluid alleen tonaal is, indien de grootheid Kt in de genoemde norm tenminste 5 dB bedraagt.	Nee
23.23	21	Cliënten van indiener verlangen nieuw onderzoek aangaande (externe) veiligheid. Cyberaanvallen zijn bijvoorbeeld een reëel veiligheidsrisico alsmede explosiegevaar van een windturbine en effecten op buisleidingen met risicovolle opslag van afvalwater. Minimale randvoorwaarden moeten publiekrechtelijk worden geborgd.	Er is in het kader van externe veiligheid geen aanleiding om een scenario van cyberaanvallen te onderzoeken. Wanneer dit zich al zou kunnen voordoen, kan er ten hoogste een situatie worden voorgesteld, waarbij de windturbine in overtoeren draait en faalt. De situatie waarbij een windturbine in overtoeren draait, is een scenario dat in de effectbeoordeling is meegenomen. Explosiegevaar bij een windturbine is niet aan de orde. Er zijn geen explosieve materialen in een windturbine aanwezig dit tot een explosie kunnen leiden. Het scenario van het falen van een windturbine is in het MER beschouwd en leidt niet tot onaanvaardbare risico's voor de omgeving. Dit geldt ook voor het eventuele risico op ondergrondse buisleidingen. Het inpassingsplan kent voldoende waarborgen aangaande externe veiligheid.	Nee
23.24	20,21	Cliënten van indiener achten de aanduiding van het plangebied en de windturbines niet eenduidig. Links in het plangebied overlapt de vrijwaringszone van planregel 7.1 'Vrijwaringszone – windturbine' van een windturbine een ander plangebied, waardoor borging van de vrijwaringszone niet door huidige ontwerp-inpassingsplan kan worden gegarandeerd.	Het klopt dat een klein deel van de aanduiding 'Vrijwaringszone – windturbine' van de meest oostelijke gesitueerde turbine lijkt weg te vallen omdat dit buiten het plangebied valt. Dit heeft tot gevolg dat de betreffende windturbine zo moet worden gesitueerd dat geen strijdigheid ontstaat met het bestemmingsplan van het naastgelegen gebied.	Nee
23.25	21,22	Het MER en het ontwerp inpassingsplan hebben wat betreft (externe) veiligheid afwijkende uitgangspunten, waardoor op geen enkele wijze sprake is van een actuele, deugdelijke, op zichzelf staande, op de situatie toegesneden motivering als vereist door de Afdeling bij tussenuitspraak van 30 juni 2021.	Het is onduidelijk op welke afwijkende uitgangspunten indiener doelt. In het MER en PIP zijn dezelfde uitgangspunten en toetsafstanden gehanteerd ten behoeve van de effectbeoordeling. Ten aanzien van de motivering van het gebruik van de PR-normen wordt opgemerkt dat in het MER en PIP is onderbouwd dat de PR10 ⁻⁵ en PR10 ⁻⁶ normen als aanvaardbare normen te hanteren zijn. Er is geen aanleiding om strengere normen toe te passen.	Nee
23.26	22,23	Het verlichtingsplan kan niet voorafgaand aan de plannen, door Indiener worden beoordeeld en vrezende daarmee de gevolgen van obstakelverlichting. Indiener menen dat dit leidt tot onzorgvuldig (genomen) ontwerpbesluiten. Cliënten van indiener verzoeken om de obstakelverlichting te voorzien van een transpondersysteem, zoals al juridisch mogelijk is gemaakt, en dit publiekrechtelijk te borgen.	Het verlichtingsplan is onderdeel van de aanvraag Omgevingsvergunning en derhalve onderdeel van de stukken die ter inzage hebben gelegen. Ten aanzien van naderingsdetectie wordt verwezen naar de algemene reactie punt 4.3.	Ja
23.27	23	Indiener meent dat de landschappelijke kwaliteiten door Windpark Eemshaven West worden benadeeld. Het aantal veldbezoeken is te lang geleden, te kort en te gelimiteerd om deugdelijk inzicht te krijgen van de aldaar aanwezige soorten. Indiener betwist de aanname dat geen sprake is van barrièrewerking en eist nader concreet meervoudig onderzoek.	Het is inherent aan de realisatie van windenergie in een daarvoor aangewezen concentratiegebied dat er sprake is van beïnvloeding van het bestaande landschap. Daarbij is het echter wel van belang de landschappelijke impact te duiden en af te wegen in de besluitvorming. In het MER en PIP zijn de landschappelijke effecten beoordeeld. Hierbij is er inderdaad sprake van invloed op het bestaande landschap. De effectbeoordeling is meegewogen in de belangafweging ten behoeve van de besluitvorming. Ons is niet duidelijk waarom 7 veldbezoeken te weinig zou zijn. Ook is er geen reden om aan te nemen dat de bezoeken kwalitatief onvoldoende zouden zijn. De veldbezoeken uit 2020 en 2021 geven een voldoende accuraat beeld van de aanwezige soorten ten behoeve van het bepalen van effecten. Er is geen aanleiding om aanvullend veldwerk uit te voeren. Ten aanzien van barrièrewerking is onduidelijk waarom de effectbeoordeling wordt betwist. Beoordeeld is in welke mate vogels door de opstellingen hun voedsel- of rustgebied niet of moeilijk kunnen bereiken. De bruine kiekendief maakt potentieel gebruik van het gebied als foerageergebied. De soort is echter niet verstoringgevoelig voor windturbines. Voor overige soorten geldt dat het gebied weinig tot geen geschikt foerageergebied betreft. Ook voor gebieden ten zuiden van het plangebied geldt dat dit niet tot zeer beperkt als foerageergebied wordt gebruikt. Het plangebied vormt dan ook geen barrière voor soorten.	Nee
23.28	23, 24	Het Waddengebied heeft de kwalificatie 'duisternis'. Ook de Wnb-ontheffing tracht hiermee rekening te houden in voorschrift 21, dat bij de werkzaamheden tussen zonsondergang en zonsopkomst wordt voorkomen dat de Waddenzeedijk wordt aangelicht. Een uitleg ontbreekt door het bevoegd gezag, het is niet duidelijk wanneer sprake is van het 'aanlichten' van de Waddenzeedijk.	Het gebruik van licht bij de bouwwerkzaamheden mag niet tot gevolg hebben dat de dijk wordt belicht. Dit hoeft niet in candela's te worden uitgedrukt. Het is duidelijk dat de dijk donker moet blijven, waarmee tevens wordt bewerkstelligd dat het gebied achter de dijk donker blijft. Dit laatste is het meest relevant.	Nee
23.29	24	Door het productieverlies c.q. financieel belang mee te wegen in de normen overheerst bij indiener het gevoel dat Windpark Eemshaven-West gewoon een geldkwestie is en dat de normen geenszins deugdelijk tot stand zijn gekomen.	Voor de beantwoording wordt verwezen naar de algemene beantwoording ten aanzien van normstelling in punt 4.4. Aanvullend wordt opgemerkt dat het verlies aan duurzame energieopbrengst mag worden meegewogen in de afweging.	Nee

23.30	24	Indiener stelt dat geen sprake is van een goede, gezonde business case gelet op de inkomsten. De businesscase heeft rechtstreeks effect op de milieueffecten van omwonenden.	Voor de beantwoording wordt verwezen naar de beantwoording van zienswijze 23.12.	Nee
23.31	24	Indiener betwist de elektriciteitsopbrengst van het windpark gelet op de netplanning van de netbeheerder. De capaciteitskaart van Netbeheer Nederland toont aan dat er sprake is van structurele congestie op de situeringslocatie van Windpark Eemshaven West.	Voor de beantwoording wordt verwezen naar de beantwoording van zienswijze 6.1	Nee
23.32	25	Indiener betwist - bij gebrek aan wetenschap - dat het project economisch en financieel haalbaar is, mede gelet op de onduidelijkheid over subsidies en verzoeken tot openbaarmaking van de fiscale en subsidie cijfers.	Voor de beantwoording wordt verwezen naar de beantwoording van zienswijze 23.12	Nee

Zienswijze 24				
Reactie-nummer	Pa-gina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
24.1	2,3	In de ontwerpbesluiten is met het Windpark Emmapolder (hierna: Windpark) onvoldoende rekening gehouden. De windturbines van het Windpark lopen ver door binnen het met deze plannen beoogde windpark Eemshaven-West. In het PIP en onderliggende stukken wordt gesproken over fase 3: de vervanging van het Windpark. Ook is in die stukken nagegaan hoe die vervanging er met verschillende varianten uit komt te zien. Over fase 3 is indiener echter niet geconsulteerd. Over opschaling van het Windpark wil indiener in gesprek gaan, maar voor de voorliggende ontwerpbesluiten is van belang dat die zowel afgestemd zijn op de huidige exploitatie van het Windpark als rekening houden met de toekomstige ontwikkelingen.	Bij de plannen en de onderzoeken is rekening gehouden met de bestaande windturbines. Er zijn geen concrete voornemens om Fase 3 te realiseren en dit maakt geen onderdeel uit van de besluitvorming die voor ligt. Zie hiervoor de algemene reactie punt 4.5.	Nee
24.2	3	De huidige exploitatie van het Windpark wordt met het PIP en de andere ontwerpbesluiten zeer beperkt door onder meer windafvang. In paragraaf 5.9.1 van het PIP is een toelichting opgenomen over de elektriciteitsopbrengst van het beoogde windpark. Daarbij wordt beschreven dat de netto elektriciteitsopbrengst beschouwd moet worden, waarbij de gemiste productie van het bestaande windturbines belemmerd worden door windafvang en minder stroom produceren. Het is indiener niet duidelijk wat is berekend in tabel 5.17 en hoe indiener daar voor het Windpark uit moet afleiden welke aannames gebruikt zijn. Indiener ziet graag een onderbouwing van het effect van windafvang van het beoogde windpark op het bestaande Windpark dat benoemd is voor onbepaalde tijd.	<p>In het MER en PIP zijn opbrengstberekeningen van het Voorkeursalternatief laten zien op basis van een concreet turbinetype. De daadwerkelijk waarden kunnen hiervan afwijken, afhankelijk van het type turbine (en met welke afmetingen) dat gerealiseerd wordt of afwijkingen van het gemiddelde windklimaat. Onderdeel van de berekening zijn de verliezen in duurzame energieopbrengst, waaronder de effecten van onderlinge beïnvloeding van windturbines en verliezen als gevolg van mitigatie voor geluid en slagschaduw.</p> <p>Zoals in paragraaf 5.9.1 van het PIP beschreven, is het inderdaad zo dat de bestaande windturbines een zogeheten 'parkeffect' zullen ondervinden. In figuur 15.19 uit het MER is het opbrengstverlies van de bestaande turbines binnen het plangebied indicatief weergegeven. In het PIP is hiernaar gerefereerd. Hierbij is ingeschat dat het om een verlies van ca. 10% gaat als gevolg van de windturbines van Windpark Eemshaven West. Ook hier geldt dat de exacte waarden kunnen afwijken, afhankelijk van onder andere het turbinetype en positionering. Het opbrengstverlies is onderdeel van het MER en PIP en derhalve meegewogen in de besluitvorming.</p> <p>Op basis van een nadere berekening naar aanleiding van de ingediende zienswijze, waarbij de energieopbrengst van de bestaande turbines met en zonder de realisatie van Windpark Eemshaven West is berekend en op basis daarvan het verschil aan opbrengst als verlies is bepaald, blijkt eveneens dat het verlies van de bestaande windturbines, uitgaande van de N149 (voor EHW) zoals ook in het MER en PIP gehanteerd, circa 10% betreft (9,8%). Bij de berekening is voor de bestaande windturbines uitgegaan van 17x de E-82 op 100 meter ashoogte, 82 meter rotordiameter en een vermogen van 3MW en van 3x de Vestas V90 op 100 meter, 90 meter rotordiameter en een vermogen van 3 MW. Ook hier geldt dat het percentage een indicatie betreft en dat exacte waarden kunnen afwijken afhankelijk van turbinetype en positionering, maar het geeft een goede indicatie van de ordegrrootte van verliezen.</p> <p>Het MER en PIP geven inzicht in de ordegrrootte van effecten van windafvang. De effecten zijn meegewogen in de besluitvorming die voor ligt.</p>	Nee
24.3	3,4	Met de aanwezige windturbines is in de invulling van het plangebied geen rekening gehouden: op de plankaart zijn die niet ingetekend en het kabeltracé voor het nieuwe windpark loopt over de windturbines van het Windpark heen. Daarnaast is aan het gehele plangebied de bestemming 'overige zone-parkinfrastuctuur' toegekend, zonder dat rekenschap is gegeven van de aanwezigheid van het Windpark en bijbehorende activiteiten en installaties. Hier is geen overleg geweest met indiener.	<p>Mede naar aanleiding van deze zienswijze is nagegaan welke ruimte benodigd is voor leggen van de kabel tussen het transformatorstation en het TenneT-station in het Eemshavengebied. Er is gekozen voor het smaller maken van de kabelstrook in het inpassingsplan.</p> <p>De aanduiding overige zone-parkinfrastuctuur is er vooral op gericht de planologische mogelijkheid te hebben de laagspanningskabels tussen de turbines en het transformatorstation aan te leggen. Uiteraard is voorafgaand aan het leggen van kabels toestemming noodzakelijk van de eigenaren en rechthebbenden van de betreffende gronden.</p>	Ja
24.4	4	Indiener merkt ten aanzien van de Watervergunning op dat te weinig rekening is gehouden met domino-effecten in de gebruiksfase. Indiener mist de onderbouwing dat in de bouwfase geen nadelige effecten voor het Windpark optreden. De risicoafweging voor de waterveiligheid hebben voor windpark Eemshaven-West niet plaatsgevonden. Dat de turbines buiten de beschermingszone staan, betekent echter niet dat er geen risico's zijn. Schade aan de primaire kering kan leiden tot het raken van Emmapolder, inclusief de bestaande windturbines van indiener.	<p>In het MER is een effectbeoordeling opgenomen van de veiligheidsrisico's van de bouw en exploitatie van het windpark ten aanzien van de primaire kering. Hieruit komt naar voren dat in de bouwfase trillingen kunnen optreden. Met beheersmaatregelen kan echter goed rekening gehouden kan worden met het beperken van trillingen en derhalve effecten op de weringveiligheid. Risico's zijn daarmee uitgesloten. Ten behoeve van de bouwfase zullen bouwplannen nader uitgewerkt worden op basis van het gekozen turbinetype, fundatie en aanlegmethoden, waarbij tevens rekening wordt gehouden met risico's op de omgeving.</p> <p>Ook in de exploitatiefase geldt dat er weliswaar een beperkte kans is dat in het uitzonderlijke geval dat een windturbine faalt er een turbinedeel op de kering terecht komt. Dit leidt echter niet tot een onaanvaardbaar risico waarbij de dijkveiligheid daadwerkelijk in het geding is.</p>	Nee

24.5	4	Indiener stelt dat het PIP een opschaling van het Windpark bemoeilijkt vanwege de windturbineposities en de milieueffecten daarvan. De ontwikkeling beperkt uitbreidingsmogelijkheden, zonder dat dit is betrokken in de belangafweging.	Voor een eventuele opschaling van het bestaande windpark zijn de vigerende bestemmingen de kaders. Met deze kaders is rekening gehouden bij de effectbepaling (zie ook reactie bij zienswijze 24.2). Daarnaast is rekening gehouden met de vigerende kaders ten aanzien van geluid en de manier waarop cumulatie moet worden berekend en welke normen daarbij van toepassing zijn. Voor uitbreiding of opschaling van bestaande windparken is nader onderzoek en zijn nadere besluiten nodig. Zie hiervoor de algemene reactie in punt 4.5.	Nee
24.6	4,5	Indiener meent dat het afwijken van de bestuurlijke uitgangspunten uit 2016 in strijd is met de rechtszekerheid: ondanks de heldere uitgangspunten, is het onzeker welke daarvan worden gehanteerd en wat de uitkomst is. Ook is het afwijken van bestuurlijke uitgangspunten in strijd met het vertrouwensbeginsel. Gelet op de in 2016 vastgestelde bestuurlijke uitgangspunten verbaast het indiener dat er met de voorliggende plannen wordt teruggekomen op de uitgangspunten: - Het plan gaat uit van vier rijen windturbines in plaats van de drie rijen uit de bestuurlijke uitgangspunten. - Van de voorgeschreven repowering van de bestaande drie windturbines van grondeigenaren is in dit plan geen sprake. - Van de tiphoogte tot 240 meter is uiteindelijk van afgezien omdat de markt te beperkte mogelijkheden zou bieden voor de invullen, maar dat neemt niet weg dat in dit geval deze variant reëel is geweest.	Zie hiervoor de algemene reactie in punt 4.2. Ten aanzien van de keuze voor 4 lijnen windturbines wordt opgemerkt dat er in het MER nadrukkelijk voor is gekozen om naast alternatieven met 3 windturbines, ook alternatieven met 4 lijnen te onderzoeken, ten einde te kunnen bepalen of er vanuit milieuoogpunt overwegende voor- of nadelen zijn ten aanzien van de realisatie van 3 of 4 lijnen, mede gezien de wens voor een (energetisch) optimale invulling van het plangebied. De resultaten uit het MER laten zien dat de opstellingen met 4 lijnen een grotere energieopbrengst hebben, terwijl de effecten van bijvoorbeeld hinder relatief beperkt blijven. Dat heeft aanleiding gegeven om voor een opstelling bestaande uit 4 lijnen te kiezen. Het MER heeft daarmee de informatie geleverd om het milieubelang mee te kunnen wegen bij deze besluitvorming in geval een afwijking van de bestuurlijke uitgangspunten. Op basis van de gemaakte afspraken gold dat de maatschap (eigenaar van 3 bestaande turbines in het plangebied) de mogelijkheid is geboden om te 'repoweren' en mee te doen in het nieuwe windpark. Die mogelijkheid is geboden en daartoe zijn gesprekken gevoerd. Ten aanzien van de tiphoogte wordt opgemerkt dat de maximale tiphoogte in het PIP en de vergunningen 225 meter bedraagt. Daarmee is het voornemen passend binnen een uitgangspunt van een maximale tiphoogte van 240 meter.	Nee
24.7	5	Het is indiener onduidelijk of de komst van windpark Eemshaven West in cumulatie met het Windpark op de juiste wijze is onderzocht. Tevens vreest indiener opschaling van het Windpark gelet op de toebedeelde geluidruimte.	Waar relevant zijn cumulatieve effecten met bestaande windturbines onderzocht. Het vigerende beleid (ten aanzien van de cumulatie van geluid) is daarbij leidend. Uit de zienswijze wordt niet duidelijk op welk punt de cumulatie mogelijk op onjuiste wijze zou zijn onderzocht. Opschaling van de bestaande windturbines binnen het gebied zijn geen onderdeel van het voornemen, noch van de besluitvorming van Windpark Eemshaven West. Wel is in het MER rekening gehouden met een eventuele opschaling om dit scenario in de toekomst op voorhand onderzocht te hebben (vormt EHW een belemmering voor opschaling?) Hier is echter geen verplichting toe, omdat het een toekomstige onzekere gebeurtenis is (bijv. ECLI:NL:RVS:2020:526 en ECLI:NL:RVS:2021:585). Als er een aanvraag is ingediend voor een ontwikkeling, dan kan geen sprake zijn van een onzekere toekomstige gebeurtenis (ECLI:NL:RVS:2022:2164). Pas als er een concreet initiatief is, dan moet daarmee rekening worden gehouden (bijv. ECLI:NL:RVS:2020:526 en ECLI:NL:RVS:2020:2439). Op basis van wat in deze zienswijze is gesteld, is er geen sprake van een voldoende concreet initiatief.	Nee
24.8	6	Het westelijke deel van het plangebied is aangewezen als gebied voor testturbines. Windpark Eemshaven West voorziet niet in testturbines en is daarmee in strijd met de verordening. Dat gebied is exclusief voor het testen van windturbines bedoeld in de omgevingsvisie.	Het windpark Eemshaven-West ligt in een gebied dat in de Provinciale Omgevingsverordening (POV) is aangeduid als 'concentratiegebied grootschalige windenergie'. Daarbij heeft het tevens de aanduiding 'testveld voor onderzoeksturbines' en 'testveld voor prototype offshore testturbines'. De aanduidingen geven aan wat mag, niet wat moet. Het gebied is niet exclusief voor het testen van windturbines bedoeld. De aanduiding voor testvelden was destijds bedoeld om de ontwikkeling van windenergie op zee te stimuleren (daling kostprijs wind op zee) en de positie van de Eemshaven op het gebied van offshore windenergie te versterken (economische spin-off). Sinds de aanwijzing van dit gebied voor testturbines, zijn er slechts enkele oriënterende gesprekken met windturbineproducenten gevoerd, maar geen van deze gesprekken heeft tot concrete initiatieven geleid. Gelet op het succes van de Eemshaven in de ontwikkeling van offshore windenergie en het feit dat de ontwikkeling van windenergie op zee sneller is gegaan is dan verwacht, is de noodzaak voor het bieden van ruimte voor testturbines niet langer aanwezig. Omdat het plangebied de aanduiding 'concentratiegebied grootschalige windenergie' heeft, kunnen in dit gebied reguliere windturbines gerealiseerd worden zonder dat hier sprake is van strijdigheid met de POV.	Nee

Zienswijze 25				
Reactie-nummer	Pagina-nr.	Zienswijze	Reactie	Aanpassing ontwerpbesluiten?
25.1	2	Uit de achterliggende ecologische onderzoeken blijkt dat de huidige, reeds aanwezige HVP Ruidhorn voldoende is voor het overleven van de vogels die als gevolg van het project de HVP Rommelhoek vermijden. Het voorkomen van verruiging is geborgd in de verleende natuurvergunningen ten behoeve van de elektriciteitscentrales in Eemshaven. Er is geen reden voor een dergelijk voorschrift in het Natuurbesluit. Indiener is wel bereid akkoord te gaan met een voorschrift, mits het voorschrift wordt aangepast. Voorschrift 16 van het Natuurbesluit verplicht de indiener tot het optimaal geschikt houden van de HVP Ruidhorn. Een dergelijke verplichting is gelet op de belangen van Indiener onevenredig, mede vanwege de grote financiële lasten.	Zie algemene reactie punt 5.	Ja

		<p>De verwijzing uit het voorschrift naar pagina 22 van de Passende Beoordeling leidt tot onduidelijkheid over de wijze waarop dit voorschrift moet worden nageleefd, nu daaruit geen omschrijving van een 'optimale geschiktheid' van de Ruidhorn inhoudt. De huidige tekst van het voorschrift gaat verder dan noodzakelijk is op basis van de ecologische onderzoeken.</p> <p>Indiener verzoekt om een wijziging van vergunningvoorschrift 16 uit het Natuurbesluit alsmede om het voorschrift in de planregels op te nemen als voorwaardelijke verplichting.</p> <p>De voorgestelde aanpassing voor vergunningvoorschrift 16 uit het Natuurbesluit luidt: "Gedurende de looptijd van het Besluit dient de vervangende hoogwatervluchtplaats Ruidhorn geschikt te zijn voor de opvang van wad- en watervogels die verstoord worden door de windturbines aan de rand van de hoogwatervluchtplaats Rommelhoek, door bij hoogwatervluchtplaats Ruidhorn verdere veruiging ten opzichte van de situatie zoals betrokken in de Passende beoordeling (gebruikte teljaren) te voorkomen." Het tekstvoorstel voor de op te nemen voorwaardelijke verplichting in de planregels luidt: "De windturbines die vallen binnen de bestemming 'Bedrijf-Windturbinepark' mogen enkel in gebruik worden genomen en gehouden indien de vervangende hoogwatervluchtplaats Ruidhorn geschikt is voor de opvang van wad- en watervogels, die verstoord worden door de windturbines aan de rand van de hoogwatervluchtplaats Rommelhoek, door bij hoogwatervluchtplaats Ruidhorn verdere veruiging ten opzichte van de situatie zoals betrokken in de Passende beoordeling (gebruikte teljaren) te voorkomen."</p>		
25.2	3	Indiener verzoekt om de positie van de windturbine 24 te verschuiven met 58 meter en daartoe de plankaart aan te passen. Met deze verschuiving wordt de overdraai op een naastgelegen perceel voorkomen. De nieuwe coördinaten van nr. 24 zijn 246046,85(X) en 607756,68(Y). De aanvragen voor vergunningen worden door indiener waar nodig hierop aangepast.	Wij zien op dit moment geen aanleiding om in te gaan op het verzoek om verplaatsing. Niet is gebleken dat een turbine op deze locatie niet te realiseren is.	Nee
25.3	3	In de aanvraag is per abuis een onjuiste overzichtskaart opgenomen, waardoor sprake is van een onjuiste weergave van de feiten. Het betreffen namelijk twee, en niet drie windturbines die in eigendom komen van ECOO.	Bedankt voor uw reactie. Dit wordt aangepast in de omgevingsvergunning.	Ja
25.4	3	De omgevingsvergunning geeft de indruk dat er ten tijde van de verlening van de vergunningen meerdere vergunningshouders zijn: "Het windpark bestaat uit 23 windturbines met 3 eigenaren (..)" Dit is niet het geval. Het verzoek luidt dit in de verschillende vergunningen te verduidelijken. Indiener realiseert zelf de 23 windturbines en draagt vervolgens respectievelijk 2 en 3 windturbines over aan ECOO en Drei Meulen Wind B.V.	Bedankt voor uw reactie. Dit wordt aangepast in de omgevingsvergunning.	Ja

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Windpark Eemshaven–West, provincie Groningen

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport en de aanvullingen daarop

26 maart 2024 / projectnummer: 3638

1 Advies over het MER in het kort

Vattenfall, Drei Meulen BV en ECOO willen samen een nieuw windpark realiseren, dat uit 24 windturbines bestaat. Het plangebied ligt in de provincie Groningen ten westen van de Eemshaven, vlakbij de bestaande windparken Eemsdijk en Westereems. Hiervoor zijn diverse vergunningen nodig en een nieuw provinciaal inpassingsplan. Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen hebben de Commissie voor de milieueffectrapportage (de Commissie) gevraagd te adviseren over het milieueffectrapport (MER) dat is opgesteld voor de besluiten.¹

Eerdere adviezen van de Commissie over dit project

De Commissie adviseerde driemaal eerder over dit project.² De eerste twee adviezen gingen over een eerdere versie van het MER en een aanvulling daarop. In die adviezen signaleerde de Commissie dat nog belangrijke informatie ontbrak. Dat betrof de verstoring van vogels die rusten en naar voedsel zoeken op het wad van Natura 2000-gebied de Waddenzee.³ Niet uitgesloten was dat de alternatieven de natuurlijke kenmerken van dit gebied zouden aantasten, was de conclusie in die adviezen.

Daarna is de reikwijdte van het inpassingsplan gewijzigd. Het eerdere plan had betrekking op een eerste fase van 16 windturbines. Het MER ging wel uit van meer turbines. Het aangepaste inpassingsplan gaat over het totale windpark (24 windturbines). In het derde advies constateerde de Commissie dat er geen aanleiding was om in het nieuwe MER extra opties te onderzoeken voor de inrichting van het windpark (alternatieven).⁴ Mede vanwege dit advies is het MER niet uitgebreid met nieuwe alternatieven, maar wel met meer inzicht in het voorkeursalternatief (VKA, zie figuur 1) en de effecten daarvan op de Waddenzee.

In dit vierde advies spreekt de Commissie zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER voor het meest recente inpassingsplan, dus voor het windpark van 24 windturbines.

Wat staat in het aangevulde MER?

In het aangevulde MER staat dat het VKA bestaat uit 24 windturbines met een rotordiameter van 130 tot 165 meter en een ashoogte van 120 tot 160 meter. De turbines hebben een maximale tiphoogte van 225 meter. Onderdeel van het VKA zijn ook een transformatorstation, een energieopslag (batterijen) en een elektriciteitskabel naar het aansluitpunt van de netbeheerder.

Vooral op geluid, slagschaduw, landschap, natuur, water en bodem heeft het VKA negatieve effecten, net als de alternatieven waarop het VKA gebaseerd is. De elektriciteitsopbrengst (mogelijke vermindering van fossiele emissies) daarentegen vormt een positief milieueffect.

Het aangevulde MER erkent dat vogels een bepaalde zone rond het windpark in de Waddenzee zullen gaan vermijden. Het gaat volgens het MER onder andere om 17 wulpen die

¹ Milieueffectrapport Windpark Eemshaven West, Pondera, 7 september 2023.

² Zie [de website van de Commissie voor project 3638](#).

³ Zie het voorlopige advies over het MER (juni 2022) en het advies over de aanvulling op het MER (augustus 2022) via [de website van de Commissie](#).

⁴ Zie het advies over de 'notitie beschouwde alternatieven' (februari 2023) via [de website van de Commissie](#).

eerst op het wad naar voedsel zochten en 669 wulpen die bij de Rommelhoek rustten. Elders in de Waddenzee zijn volgens het MER voor deze vogels voldoende alternatieve plekken beschikbaar. Ze zullen volgens het MER het natuurgebied de Waddenzee niet permanent verlaten. Ook zullen ze niet, ondanks de verplaatsing, verzwakken en uiteindelijk sterven, bijvoorbeeld door verhoogd energieverbruik of door concurrentie met andere vogels. De natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied worden volgens het aangevulde MER niet aangetast.

Wat is het advies van de Commissie?

Het aangevulde MER is net als de vorige versies van hoge kwaliteit. De geluidberekeningen voor het VKA zijn navolgbaar. Dit geldt ook voor de beoordeling van de effecten op het landschap en de gevolgen voor vleermuizen en vogels door de aanlegfase, barrièrewerking en aanvaringen met de turbines. Ook is goed toegelicht hoe de initiatiefnemer tot het VKA is gekomen. De Commissie ziet dat meer informatie is gegeven over de gevolgen voor vogels die rusten en naar voedsel zoeken in de Waddenzee.

Advies informatie foerageergebied Waddenzee

Toch signaleert de Commissie bij de toetsing van het aangevulde MER dat belangrijke informatie ontbreekt over het gebruik van het studiegebied als *foerageergebied*. Het aanvullen van die informatie is essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te kunnen wegen bij het besluit over windpark Eemshaven-West.

Het gaat om informatie over verstoring van foerageergebied door het totale windpark. Het MER beschrijft nu alleen de gevolgen voor foerageergebied van de vijf meest noordelijke turbines van de voormalige 'fase 1' van het windpark. Het nieuwe inpassingsplan staat echter in totaal elf windturbines tegen de Waddendijk toe. Hiervan zullen zeker negen turbines het foerageergebied van beschermde vogels in de Waddenzee verstoren. Daardoor is het versturende effect van dit windpark in werkelijkheid groter dan het MER nu berekent.

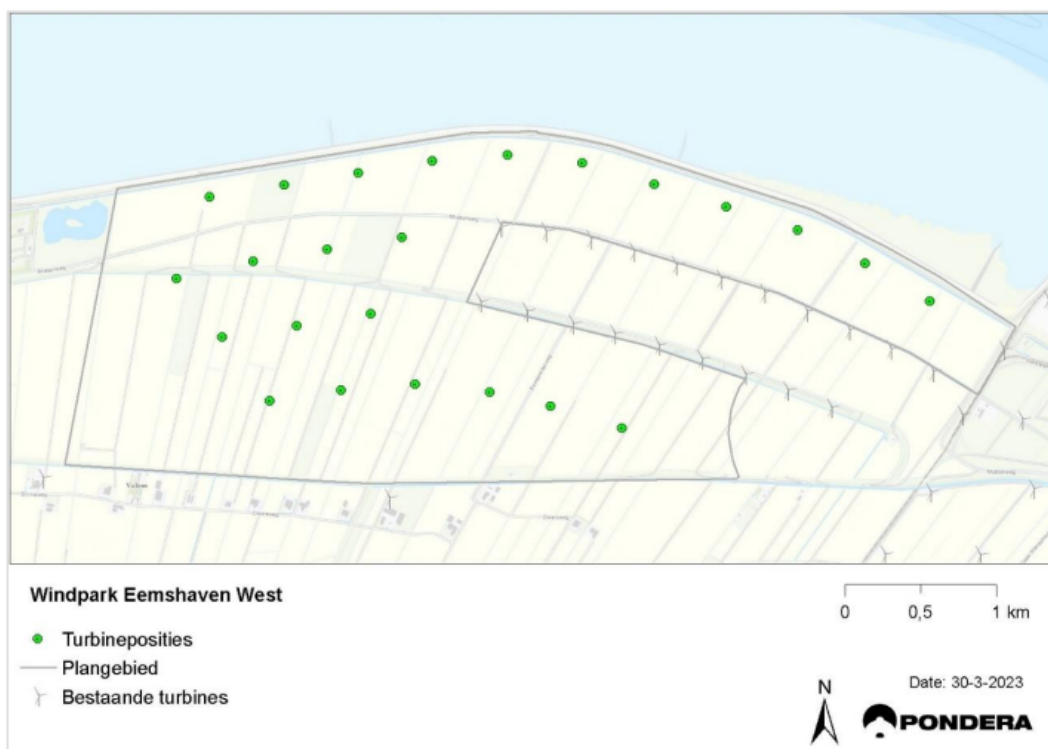
Advies conclusie hoogwatervluchtplaatsen Waddenzee

Over de verstoring van de *hoogwatervluchtplaatsen* is alle essentiële informatie wel in beeld, maar op basis van die informatie trekt de Commissie een andere conclusie dan het MER: niet uitgesloten is dat het VKA de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee aantast.

Over de gevolgen van het windpark voor de wulp en de scholekster bestaan aanzienlijke onzekerheden. Met het verstoren van de hoogwatervluchtplaats 'Rommelhoek' zal de kwaliteit van rust- en foerageergebied voor deze vogels permanent verslechteren. De Commissie constateert dat de huidige aantallen van deze vogelsoorten lager zijn dan de Natura 2000-doelen voor de Waddenzee. Het MER concludeert dat de vogels die door dit windpark moeten uitwijken, een nieuwe plek zullen vinden op de Waddenzee. De Commissie vindt het echter waarschijnlijker dat extra concurrentie zal ontstaan tussen vogels, of dat ze langere afstanden moeten gaan afleggen dan nu nodig is. Als vogels moeten uitwijken, verbruiken ze meer energie en is er een risico op verzwakking. Een toename van sterfte kan dan het gevolg zijn. Ook is niet uit te sluiten dat een deel van de vogels de Waddenzee permanent verlaat. De Commissie is er daarom niet van overtuigd dat de Waddenzee hier een extra verstoringsbron kan opvangen en dat aantasting van het gebied uitgesloten is. **Het is aan Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen om dit mee te**

nemen bij de besluitvorming over respectievelijk het inpassingsplan en de natuurvergunning voor windpark Eemshaven–West.

In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar oordeel toe.

Figuur 1: Voorkeursalternatief windpark Eemshaven–West (bron: MER, p. 296).

Aanleiding MER

Om in de provincie Groningen een windpark mogelijk te maken zijn diverse besluiten nodig, waaronder een nieuw provinciaal inpassingsplan, een omgevingsvergunning voor de activiteiten ‘milieu’ en ‘bouwen’, een vergunning en ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming en een watervergunning. De oprichting van een windturbinepark is opgenomen in categorieën C22.2 en D22.2 van de bijlage bij het voormalige Besluit milieueffectrapportage, de winning van delfstoffen uit de landbodem (ontgraving) in categorie D16.1 en het onttrekken van grondwater in D15.2. Voor Windpark Eemshaven–West geldt in ieder geval een verplichting om een plan–MER en project–MER te maken.

Wetgeving van toepassing op dit plan/project

Voor dit plan, de besluiten en het MER is de wetgeving zoals die gold vóór 1 januari 2024 van toepassing (zoals de Wet milieubeheer), en niet de huidige wetgeving (de Omgevingswet). Dit omdat de besluiten ter inzage zijn gelegd voordat de Omgevingswet op 1 januari 2024 van kracht werd.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval onder andere Provinciale Staten van de provincie Groningen voor het inpassingsplan en Gedeputeerde Staten voor de natuurvergunning – besluit over het windpark Eemshaven–West.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer [3638](#) op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar oordeel toe en geeft zij een advies voor de op te stellen aanvulling. Dit advies staat in een tekstkader. Naar het oordeel van de Commissie is het uitvoeren ervan essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen.

2.1 Aantasting natuurlijke kenmerken Waddenzee

In eerdere adviezen constateerde de Commissie dat de verstoringseffecten⁵ voor beschermde vogelsoorten niet 'worst-case' waren uitgewerkt. De verstoringseffecten bestaan er in dit geval uit dat vogels, die voorheen naar voedsel zochten op het wad, het gebied gaan mijden vanwege het windpark.⁶ Ook is een effect dat bepaalde vogelsoorten de 'hoogwatervluchtplaats' (HVP) Rommelhoek gaan mijden.⁷

In eerdere fasen van dit project was al ingegaan op verstoring van foeragerende vogels op het wad. Dit effect was naar het oordeel van de Commissie onderschat. Daardoor kon de Commissie niet meegaan in de conclusie van het MER en de Passende beoordeling dat het windpark de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebied de Waddenzee niet zou aantasten. Eerder was nog niet in een Passende beoordeling ingegaan op de verstoring van de HVP Rommelhoek, aangezien het besluit destijds alleen nog maar ging over de eerste fase van het windpark. Die eerste fase lag verder van de HVP dan de tweede fase, waardoor voor de eerste fase geen gevolgen optraden.

In het huidige MER en de huidige Passende beoordeling zijn beide typen effecten in beeld gebracht.⁸ De eindconclusie in het rapport is nog steeds dat het windpark de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee niet aantast. Ter onderbouwing van die eindconclusie hanteert de Passende beoordeling het begrip 'maatgevende verstoring'. Volgens de Passende beoordeling is sprake van maatgevende verstoring als de verstoorte vogels⁹ het Natura 2000-gebied permanent verlaten en daardoor een negatief effect op de instandhoudingsdoelstelling van het gebied optreedt.¹⁰ Als de natuurlijke kenmerken van de

⁵ De Passende beoordeling bevat een beschrijving van verstoringseffecten: 'vogels kunnen als gevolg van de aanwezigheid van een draaiende windturbine, door geluid en beweging van de windturbine, een bepaald gebied rond de windturbine of het windpark verlaten. Per soort geldt een eigen verstoringafstand waarbinnen het grootste deel van de soort het gebied mijdt. Door de verstoring kan een bepaald oppervlak voor gebruik door vogels verloren gaan (zogenoemd habitatverlies).' *Passende beoordeling Windpark Eemshaven West*, Pondera, 6 september 2023, bijlage 7.0 bij het MER, pagina 27.

⁶ Bij laagwater foerageren vogels op het drooggevallen wad en bij hoogwater gebruiken vogels de zone parallel en direct aan de dijk in de Waddenzee om te rusten. Volgens de Passende beoordeling is hier met name sprake van foerageergebied, waardoor de beoordeling daarop focust.

⁷ Bij hoogwater gebruiken vogels HVP Rommelhoek om te rusten.

⁸ De Passende beoordeling is het meest diepgaande onderzoek naar de verstoringseffecten van het beoogde windpark. De Commissie focust in dit advies dan ook op die beoordeling.

⁹ Dus niet alle vogels van een soort, maar alleen die vogels die voorheen rustten of foerageerden in de verstoorte zone.

¹⁰ Zie pagina 27 van de Passende beoordeling.

Waddenzee in die redenering wél aangetast zouden worden, mag het windpark alleen toegestaan worden als de zogenaamde ADC-toets wordt doorlopen.¹¹

2.1.1 Foerageergebied: informatie over gevolgen voor vogels Waddenzee ontbreekt

De Passende beoordeling beschrijft (net als de Natuurtoets) de gevolgen voor foerageergebied van de vijf meest noordelijke turbines van de voormalige 'fase 1' van het windpark. De Passende beoordeling erkent dat vogels vanwege verstoring een zekere zone rond het windpark in de Waddenzee zullen gaan vermijden. Dit is een zone van ongeveer 400 meter van de meest noordelijke windturbines. In totaal gaat het volgens de Passende beoordeling om een oppervlakte van ongeveer 90 tot 100 hectare. Op het punt van de te hanteren effectafstanden is het eerdere advies van de Commissie goed opgevolgd. De oppervlakte is berekend aan de hand van de juiste worst-case effectafstanden voor vogels.

De Passende beoordeling beschrijft vervolgens dat de verstoorde zone 'slechts beperkt van betekenis is als foerageergebied voor relevante soorten'.¹² Er zal volgens de Passende beoordeling wel sprake zijn van vermijding, maar in zeer kleine aantallen (zoals 16 tot 17 wulpen¹³). In de Waddenzee zijn voldoende alternatieven, waardoor deze vogels het natuurgebied niet permanent zullen verlaten en dus geen sprake is van maatgevende verstoring, aldus de beoordeling.¹⁴

Nu ook fase 2 onderdeel uitmaakt van het VKA, is het gebied dat voor foeragerende vogels verstoord wordt groter dan alleen fase 1 (zie figuur 2). De Passende beoordeling en Natuurtoets beschrijven niet wat het totale effect is van dit VKA. Het inpassingsplan staat in totaal elf windturbines tegen de Waddendijk toe, waarvan zeker negen turbines foerageergebied in de Waddenzee zullen verstoren. Omdat het totale effect van verstoring van foerageergebied door alle windturbines niet in beeld is gebracht, kan niet bepaald worden in welke mate de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee worden aangetast.

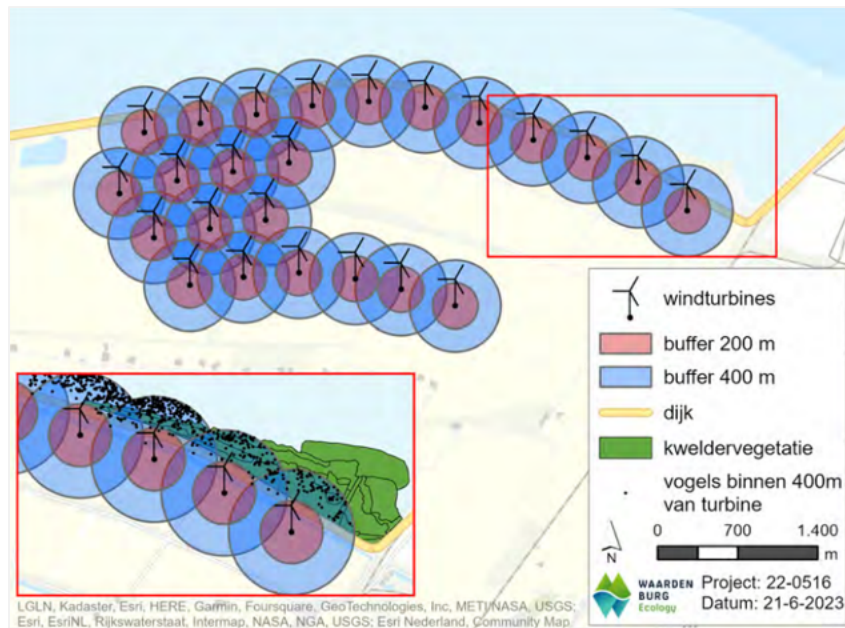
De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER en de Passende beoordeling, voorafgaand aan de besluitvorming, de versturende effecten voor vogels die foerageren op het drooggevalen wad in de Waddenzee nader in beeld te brengen. Onderbouw dat geen sprake is van aantasting van de Waddenzee vanwege de totale effecten van het VKA.

¹¹ De ADC-toets bestaat op grond van het voormalige artikel 2.8 van de Wet natuurbescherming uit de volgende vragen: A: is er een alternatieve oplossing voorhanden? D: dient de activiteit een dwingende reden van groot algemeen belang? C: zijn compenserende maatregelen mogelijk om de gevolgen teniet te doen?

¹² Zie pagina 35 van de Passende beoordeling.

¹³ Naast de wulp zullen ook kleine aantallen van de goudplevier, Kievit, smient en wilde eend het gebied vermijden.

¹⁴ Zie bijlage 7.4 van de Passende beoordeling.

Figuur 2: Verstoringcontouren voor niet-broedvogels rond de windturbines van het VKA. De vijf meest noordelijke turbines aan de westzijde behoorden tot de oorspronkelijke fase 1 (bron: bijlage 7.3 van de Passende beoordeling).

2.1.2 Hoogwatervluchtplaatsen: de Commissie sluit aantasting van de Waddenzee niet uit

Beoordeling en conclusie van de Passende beoordeling

De Passende beoordeling erkent dat tien vogelsoorten (in totaal bijvoorbeeld 669 wulpen en 449 scholeksters¹⁵) vanwege verstoring geen gebruik meer zullen maken van de HVP Rommelhoek.¹⁶ Deze individuen zullen volgens de Passende beoordeling verplaatsen naar de nabijgelegen HVP Ruidhorn, een natuurgebied dat sinds 1997 is ontwikkeld, en vanaf 2008 is uitgebreid als compensatiegebied voor ecologische effecten van energiebedrijven in de Eemshaven.¹⁷ Figuur 3 bevat een schematisch beeld van de vliegroutes tussen hoogwatervluchtplaatsen Ruidhorn (links in de figuur) en Rommelhoek (rechts) en de foerageergebieden ten noorden ervan. De HVP Ruidhorn biedt volgens de Passende beoordeling (ruim) voldoende ruimte voor alle vogels die HVP Rommelhoek gaan vermijden. De uitgeweken vogels zullen de Waddenzee daarom niet permanent verlaten en dus is er geen sprake van maatgevende verstoring, aldus de Passende beoordeling.

¹⁵ Van de respectievelijk 78.854 wulpen en 82.966 scholeksters die totaal gemiddeld aanwezig zijn in de Waddenzee in 2016/17–2020/21. Zie tabel 4.1 van bijlage 7.3 van de Passende beoordeling.

¹⁶ Het gaat om de soorten grauwe gans, rotgans, bergeend, wilde eend, pijlstaart, scholekster, bonte strandloper, kanoet, wulp en groenpootruiter.

¹⁷ Zie paragraaf 1.3.3 van bijlage 7.3 van de Passende beoordeling.

Figuur 3: Schematisch beeld vliegroutes tussen hoogwatervluchtplaatsen Ruidhorn en Rommelhoek en de foerageergebieden ten noorden ervan (bron: bijlage 7.3 van de Passende beoordeling).

De Commissie trekt op basis van de informatie uit het MER en de bijlagen een andere conclusie. Eerst zet ze in algemene zin uiteen waar het potentiële verstoringseffect in de Waddenzee uit bestaat. Daarna vergelijkt ze dit met de informatie uit de Passende beoordeling bij het MER.

Verstoring rustgebied leidt tot verhoogde concurrentie en dus vermindering van kwaliteit en omvang van leefgebied

Wulpen trekken in de zomer naar het buitenland, tot ver in Rusland, om te broeden. Daarna keren ze terug met nieuwe aanwas om te foerageren in de Waddenzee en te rusten, bijvoorbeeld op de HVP Rommelhoek. Met name de volwassen vogels zijn ‘plaatstrouw’, wat betekent dat ze in principe terugkeren in hetzelfde deelgebied in de Waddenzee.¹⁸ Niet alleen de aanwezigheid van voldoende voedsel in de wadplaten is voor deze vogels van belang; ook de bereikbaarheid van dat voedsel is essentieel. Dit laatste betekent dat bij het foerageergebied ook voldoende rustgebied moet zijn.

De juveniele vogels (vogels die in het najaar nieuw naar de Waddenzee komen) moeten een eigen plek vinden om het eerste jaar te overleven. Deze vogels hebben over het algemeen te maken met een concurrentiestrijd en kennen een relatief hoge sterfte, vooral in een situatie waarbij er niet voldoende ruimte meer is voor nieuwe vogels in het gebied. Het systeem zit dan op haar maximale draagkracht. De concurrentiestrijd kan zo hevig zijn dat bij een aantal soorten steltlopers, waaronder de relatief grote wulp, het sterkste deel van de populatie overgaat tot het verdedigen van een stukje foerageergebied in een dynamisch gebied als de Waddenzee. Het sterkste deel van de populatie waarborgt zo een gebalanceerde energiehuishouding. In deze concurrentiestrijd hebben zwakkere vogels het veel moeilijker en worden zij gedwongen een onzekerder bestaan te leiden in het beschikbare leefgebied.

In de Passende Beoordeling is aangegeven dat het rustgebied voor wulpen en een aantal andere soorten (bijvoorbeeld bonte strandlopers en scholeksters) zal afnemen in oppervlakte

¹⁸ Dit benoemt de Passende beoordeling zelf ook (zie paragraaf 2.3 van bijlage 7.3 bij het MER).

en kwaliteit. In principe zullen deze individuen verplaatsen naar een ander rust- en daarbij behorend foerageergebied binnen de Waddenzee. Dit kan in algemene zin op twee manieren negatieve consequenties hebben:

1. Als het leefgebied op die nieuwe plek beperkt is, zal daar meer concurrentie ontstaan met andere vogels. Deze concurrentie veroorzaakt een verhoogde energie-uitgave (vechten en stress) en een verminderde energie-opname (verlies van tijd aan andere gedragingen dan foerageren).
2. Een alternatief voor deze vogels is dat ze vanaf de nieuwe HVP terug blijven vliegen naar hun oorspronkelijke foerageergebied dat hoort bij de HVP Rommelhoek. Dit betekent eveneens een verhoogde energie-uitgave, vanwege de langere afstand die ze afleggen.

Beide situaties kunnen leiden tot een zodanige disbalans van de energiehuishouding van verplaatste vogels dat ze verzwakken en er uiteindelijk meer sterfte optreedt onder deze vogels. Dit zal dan met name onder juveniele vogels zijn, omdat zij nog een plek binnen de populatie en in het gebied moeten bemachtigen. Het is afhankelijk van de combinatie van beschikbare rust- en foerageerruimte in de rest van de Waddenzee of deze negatieve consequenties optreden, en of het gebied wordt aangetast. Volgens de Commissie blijkt uit de Passende beoordeling onvoldoende dat dit windpark geen aantasting van de Waddenzee veroorzaakt. In de volgende paragrafen licht ze dit toe.

1. Te weinig vogels in Waddenzee door bestaande verstoringen en ruimtegebrek

Omdat de vermijdingseffecten van dit windpark permanent zijn, zijn de hierboven beschreven scenario's niet uit te sluiten. Dit betekent dat het permanente verstoringseffect zich direct vertaalt in een (lokale) vermindering van de draagkracht van de Waddenzee. Er is dus sprake van een vermindering van kwaliteit en omvang van leefgebied voor vogels op de door dit windpark verstoorde delen van de Waddenzee. De vervolgvraag is of dit de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee als geheel aantast.

De Passende beoordeling stelt dat er voldoende ruimte is op de HVP Ruidhorn, ook voor bijvoorbeeld de 669 wulpen die oorspronkelijk op HVP Rommelhoek rustten, waardoor het effect netto 'nul' is. Daarbij wordt verwezen naar het rapport 'Folmer et al. 2022'.¹⁹ Die studie wordt gebruikt om de redenering te onderbouwen dat er voor verplaatste vogels van HVP Rommelhoek elders voldoende voedsel aanwezig is, bijvoorbeeld voor de wulp.

De genoemde studie laat inderdaad zien dat de Waddenzee in theorie meer wulpen kan herbergen dan nu aanwezig. Dit betekent echter niet dat er op dit moment ook daadwerkelijk voldoende voedselruimte is voor de vogels die eerst bij de Rommelhoek zaten. Van belang om hierbij te melden is dat de uitgebreide studie van Folmer et al. opgesteld is naar aanleiding van de toenemende verstoring van hoogwatervluchtplaatsen door recreatiedruk. Uit de studie blijkt dat de onderbenutting (verschil tussen theoretische en daadwerkelijke benutting) van de Waddenzee vooral het gevolg is van de verslechtering van kwaliteit en omvang van leefgebied door een combinatie van toenemende verstoring en ruimtegebrek:

- **Toenemende verstoring.** Er zitten minder vogels dan verwacht op basis van het aanwezige voedsel in de wadplaten. In de studie wordt aannemelijk gemaakt dat de

¹⁹ Folmer, E.O., B.J. Ens & E.M. van der Zee, 2022, Analysis of high tide roost use and benthos availability for twelve shorebird species in the Dutch Wadden Sea, A&W-rapport 19-469, Sovon-rapport 2021/52.

onderbenutting voor verschillende delen van de Waddenzee het gevolg is van effecten van verstoring.²⁰

- **Toenemend ruimtegebrek.** Er zijn voor verschillende plekken in de Waddenzee sterke aanwijzingen dat naast verstoring ook de hoeveelheid beschikbare ruimte voor vogels om te rusten, bijvoorbeeld bij heel hoog water, beperkend zijn.

In de analyses vertaalt zich dit langs de hele kust van Groningen in een onderbenutting van het ecosysteem van de Waddenzee voor de wulp (zie figuur 25 in Folmer et al. 2022). Hetzelfde gaat op voor bijvoorbeeld de scholekster, die ook moet verplaatsen door verstoring van de HVP Rommelhoek. Voor deze soort signaleert de analyse van Folmer et al. 2022 ook een onderbenutting van het ecosysteem Waddenzee in de oostelijke regio.²¹ Er is dus nu al een opgave om de kwaliteit en omvang van rust- en foerageergebied te verbeteren en te vergroten zodat het aantal vogels kan toenemen.

De Commissie concludeert dat de beschikbare 'voedselruimte', waar de Passende beoordeling op rekt, niet zomaar bereikbaar is voor alle door het windpark verstoorde vogels.

2. Trends op rustplaatsen zijn negatief

De Commissie constateert eveneens op basis van het rapport Folmer et al. 2022 dat de trends van het aantal wulpen dat rust op de HVP's langs dit deel van de Groningse kust veelal negatief zijn (zie figuur 4).

De Commissie acht niet uitgesloten dat het windpark de instandhoudingsdoelstellingen voor de Waddenzee verder buiten bereik brengt.²² De trends in figuur 4 voor de wulp en de hiervoor besproken onderbenuttingsanalyse duiden erop dat de functie van dit deel van de Waddenzee als leefgebied op dit moment afneemt. Niet uit te sluiten is dat er, met de toenemende verstoringen en het toenemende ruimtegebrek, meer concurrentie zal gaan plaatsvinden onder vogels. Dat *alle* 669 wulpen en 449 scholeksters op de HVP Ruidhorn probleemloos een nieuwe plek zullen vinden, zoals aangegeven in de Passende beoordeling, is naar het oordeel van de Commissie daarom niet zeker. Het is niet uit te sluiten dat een deel van deze vogels zal verzwakken en sterven of het Natura 2000-gebied zal verlaten. Daarbij is van belang dat de populatie wulpen en scholeksters nu al ruim onder de in de instandhoudingsdoelstelling genoemde aantallen zit.²³ Voor de scholekster geldt zelfs de instandhoudingsdoelstelling om de kwaliteit van leefgebied te verbeteren.

Een van de problemen is bovendien dat het binnendijkse deel van de Ruidhorn verruigt. Voor de scholekster, die van dit binnendijkse gebied gebruikmaakt²⁴, is het daarmee extra onzeker of de vogels die moeten verplaatsen hier wel leefgebied van voldoende kwaliteit vinden.

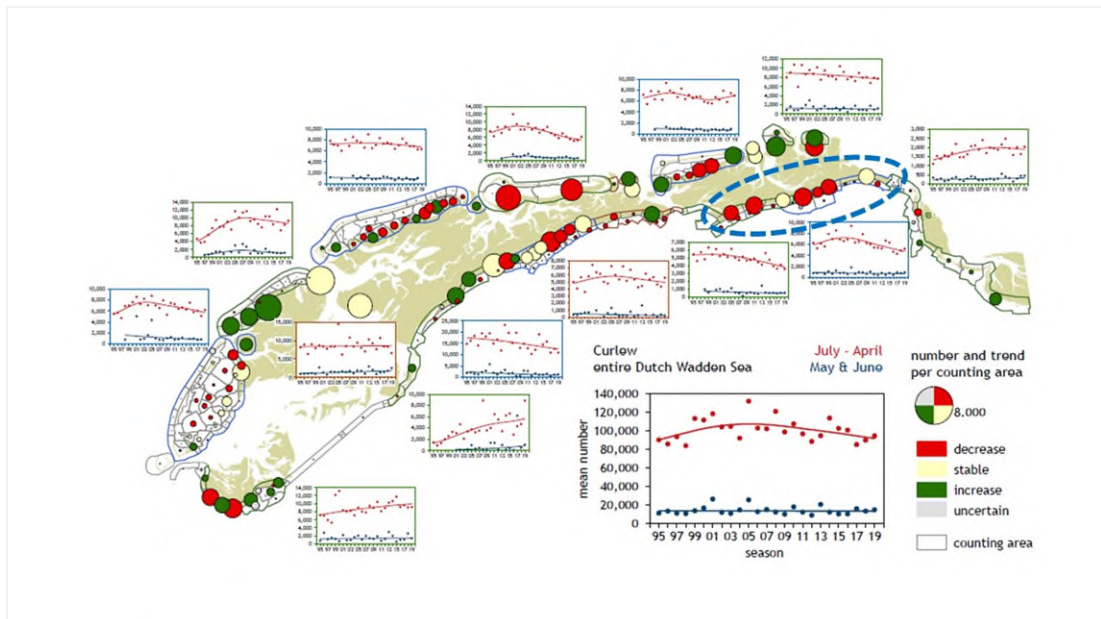
²⁰ Op basis van een statistische techniek, waarbij de aantallen vogels op de hoogwatervluchtplaatsen worden geanalyseerd als functie van de beschikbaarheid van nabijgelegen voedselbronnen (foerageerpotentie), zijn de vogelaantallen op hoogwatervluchtplaatsen gekoppeld aan het voedsel in de omgeving. Zo kon de onderbenutting van voedselgebieden aangetoond worden.

²¹ Dit geldt ook voor de bonte strandloper, maar de aantallen van deze laatste soort liggen, in tegenstelling tot die van de wulp en scholekster, wel boven de instandhoudingsdoelstelling.

²² De doelstellingen zijn relevant omdat een Passende beoordeling ook de vraag moet beantwoorden of – ondanks de afname van omvang en kwaliteit van leefgebied voor vogels – de instandhoudingsdoelstellingen voor de Waddenzee haalbaar blijven. Dit betekent dat een Passende beoordeling niet slechts moet beoordelen of het huidige aantal verstoorde vogels elders een plek vindt, maar óók wat de gevolgen zijn voor het beoogde aantal vogels.

²³ Zie figuur 4.1 van bijlage 7.3 van de Passende beoordeling.

²⁴ Zie paragraaf 1.3.3 van bijlage 7.3 van de Passende beoordeling en figuur BIII.5 van diezelfde bijlage.

Figuur 4: Trends wulpen op hoogwatervluchtplaatsen in de Waddenzee. In de omgeving van het windpark, langs de vaste-land-kust van de oostelijke Waddenzee, zijn hoofdzakelijk negatieve trends te zien (bron: Folmer et al. 2022, omcirkeling door Commissie).

Conclusie: aantasting Waddenzee niet uitgesloten

Het plan mag alleen worden vastgesteld en de natuurvergunning mag alleen worden verleend als er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel is dat aantasting van natuurlijke kenmerken van de Waddenzee is uitgesloten. **De Commissie is er niet van overtuigd dat aantasting uitgesloten is.** Daarmee stelt ze vast dat zij op basis van dezelfde informatie een andere conclusie trekt dan de Passende beoordeling. **Het is aan het bevoegd gezag om dit mee te nemen bij de besluitvorming over het inpassingsplan en de natuurvergunning.**

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep op 16 mei 2022 het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Peter van der Boom MA
mr. dr. Annelies Freriks
drs. Martin Poot
mr. Roel Sillevius Smitt (secretaris)
ing. Caspar Slijpen
Marja van der Tas (voorzitter)

Besluiten waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Een provinciaal inpassingsplan, een omgevingsvergunning, een vergunning en ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming en een watervergunning.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Dit project valt onder de regelgeving van voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet (1 januari 2024). Voor deze procedure volgt daarom nog uit [onderdelen C en D van de bijlage bij het voormalige Besluit milieueffectrapportage](#) dat een MER vereist is. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de oprichting van een windturbinepark (categorie D22.2), de winning van delfstoffen uit de landbodem (ontgroning, categorie D16.1) en het onttrekken van grondwater (categorie D15.2). Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom is een gecombineerd plan-/project-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluiten

Provinciale Staten van de provincie Groningen (inpassingsplan), Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen (omgevingsvergunning, natuurvergunning en ontheffing) en het dagelijks bestuur van het waterschap Noorderzijlvest (watervergunning).

Bevoegd gezag m.e.r.-procedure

Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 7 februari 2024 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiener.nl projectnummer [3638](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

Memo

Onderwerp

Adviesmemo Windpark Eemshaven West

Projectnummer

2024-231

Datum

17 mei 2024

Kenmerk

2024-231-02

Van

Beno Koolstra & Luuk Boerema

Status

Definitief

Aan

Provincie Groningen

Inleiding

Ten behoeve van het inpassingsplan en de vergunningen voor Windpark Eemshaven-West is een milieueffectrapport (MER) opgesteld, zijn onderzoeken gedaan en is een passende beoordeling uitgevoerd. Hierin is geconcludeerd dat het windpark weliswaar effecten heeft op (de vogels in) het Natura 2000 gebied Waddenzee, maar dat dit geen gevolgen heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen en daarom niet tot significante gevolgen voor het Natura 2000-gebied leidt.

Op 26 maart 2024 heeft de Commissie m.e.r. (hierna: Commissie) een advies uitgebracht over het MER en de uitgevoerde onderzoeken. De Commissie concludeert -anders dan het bevoegd gezag - dat significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen niet zijn uit te sluiten. De Commissie onderschrijft de conclusie van de passende beoordeling dus niet. De conclusie van de Commissie heeft betrekking op

1. verstoring van foerageergebied door het totale windpark. In het MER zijn de gevolgen van verstoring op foerageergebied van het wad beoordeeld voor vijf windturbines in plaats van alle elf windturbines in de lijnopstelling langs de dijk. De Commissie is van oordeel dat daarom essentiële informatie in het MER mist; en
2. verstoring van hoogwatervluchtplaatsen. De Commissie is van oordeel dat alle benodigde informatie in het MER is opgenomen, maar trekt in tegenstelling tot de auteurs van het MER op basis van die informatie de conclusie dat significante gevolgen niet zijn uit te sluiten,

Naar aanleiding hiervan is door de provincie Groningen een aantal vragen gesteld die in dit memo worden beantwoord.

Vraag 1:

Bieden de uitgevoerde onderzoeken voldoende basis voor vergunningverlening?

Aan de (uiteindelijke) beoordeling over de omvang van de effecten en de ecologische en juridische duiding daarvan, ligt een aantal rapporten ten grondslag. Dat zijn:

1. Passende beoordeling Windpark Eemshaven West (Pondera 2023);
2. HVP-analyse Waddenzee (Folmer et al. 2022);

3. Reactie op het concept toetsingsadvies (Waardenburg Ecology 2023) en
4. Nadere toelichting naar aanleiding van het toetsingsadvies (Pondera 2024).

De rapporten 1-3 waren bij de Commissie bekend voordat het definitieve toetsingsadvies werd vastgesteld, rapport 4 is nadien opgesteld.

De nadere toelichting die is opgesteld naar aanleiding van het definitieve toetsingsadvies van de Commissie (rapport nummer 4) citeert uit en verwijst naar de drie andere rapporten. Daarom wordt dit als laatste opgestelde rapport in dit advies gebruikt als basis voor de benodigde informatie die nodig is voor de beantwoording van de vraag of de uitgevoerde onderzoeken voldoende basis zijn voor vergunningverlening.

De Omgevingsvergunning voor een Natura 2000-activiteit voor het Windpark Eemshaven West kan alleen verleend worden als uit de passende beoordeling blijkt dat vast staat dat het project niet leidt tot aantasting van de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee (Omgevingswet artikel 16.53c, eerste lid in combinatie met Besluit kwaliteit leefomgeving artikel 8.74b, eerste lid). De onderzoeksrapporten concluderen dat de ontwikkeling geen significant negatieve effecten heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen van de Waddenzee. In dit advies gaan wij ervan uit dat daarmee bedoeld is dat de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied Waddenzee niet zullen worden aangetast.

Verstoring van het foerageergebied

Voor het onderwerp verstoring van het leefgebied heeft de Commissie aangegeven essentiële informatie te missen omdat de beoordeling is gebaseerd op alleen het effect van de vijf turbines langs de dijk uit wat eerder als "fase 1" werd aangeduid en niet op de hele lijn langs de dijk die uit elf turbines bestaat. In de notie die is opgesteld naar aanleiding van het toetsingsadvies (rapport 4) is alsnog de beoordeling van de verstoring van het foerageergebied voor de hele lijn langs de dijk met 11 turbines uitgevoerd.

Binnen de verstoringscontour van het windpark ligt een deel van het foerageergebied van diverse vogelsoorten waarvoor in de Waddenzee een instandhoudingsdoelstelling geldt, waaronder de wulp. De wulp is vanwege hoge verstoringsgevoeligheid en de negatieve trend van de populatieomvang in de passende beoordeling (Pondera 2023) en de aanvullende stukken (Waardenburg Ecology 2023 en Pondera 2024) gekozen als "gidssoort" voor de beoordeling.

In Pondera (2024) is een analyse uitgevoerd van de oppervlakte foerageergebied dat beschikbaar is voor de wulpen die op het HVP-complex Rommelhoek-Ruidhorn ten westen van de Eemshaven overtijten. Wulpen foerageren tot op een afstand van 15 kilometer van de hoogwatervluchtplaats (HVP) en in het rapport is de analyse worst case uitgevoerd voor het foerageergebied binnen een afstand van 10 kilometer van het HVP-complex. Dat betekent dat voor de beoordeling van het effect van de verstoring van een deel van dat foerageergebied een robuuste worst case als uitgangspunt is gekozen. Vervolgens is de kwaliteit van het foerageergebied binnen de verstoringscontour bepaald. Daaruit blijkt dat in de buitendijkse zone die verstoord wordt en een hoog- en supralitorale ligging heeft. Deze hoog liggende delen zijn marginaal geschikt als foerageergebied. De aanwezigheid van de dijk en de verstoring van wandelaars (soms ook met loslopende honden¹) en fietsers op de dijk

¹ In het winterseizoen van 2023-2024 heeft de auteur van dit memo (BK) twee keer een hoogwatertelling moeten onderbreken omdat overtijende vogels werden opgejaagd door loslopende honden die in het buitendijks gebied de vogels verstoorden.

vermindert de geschiktheid van dit gebied nog verder. De conclusie² die in Pondera (2024) wordt getrokken is onzes inziens dan ook juist en gedegen onderbouwd. Het verlies van de kleine oppervlakte foerageergebied kan onmogelijk leiden tot een zodanige afname van de totale voedselbeschikbaarheid binnen het bereik van het HVP-complex Rommelhoek-Ruidhorn dat een voedseltekort ontstaat voor de populatie die van dit HVP-complex gebruik maakt. Omdat de verstoring niet leidt tot een aantasting van de draagkracht van het gebied, is uitgesloten dat de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied Waddenzee worden aangetast als gevolg van de verstoring van dit deel van het windpark.

Verstoring van de hoogwatervluchtplaats

Voor het onderwerp verstoring van de functie van het gebied als hoogwatervluchtplaats concludeert de Commissie dat alle essentiële informatie voor de beoordeling aanwezig is, maar trekt op basis daarvan een andere conclusie. De Commissie stelt dat niet uitgesloten is dat de verstoring van de hoogwatervluchtplaats leidt tot een aantasting van de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied Waddenzee. De Commissie spreekt daarbij van aanzienlijke onzekerheden, permanent verslechteren van de kwaliteit van het rust- en foerageergebied en sluit niet uit dat als gevolg van de verstoring van de HVP zelfs vogels zullen verzwakken en sterven of de Waddenzee permanent zullen verlaten. De Commissie is er daarom niet van overtuigd dat de Waddenzee hier een extra verstoringsbron kan opvangen en dat aantasting van het gebied uitgesloten is.

De Commissie komt tot haar oordeel op basis van een drietal hoofdargumenten:

1. verhoogde concurrentie bij het verwerven van een plek op de HVP,
2. de onderbenutting van het ecosysteem door een aantal vogelsoorten die de Commissie wijt aan verstoring en het tekort aan beschikbare ruimte om te rusten; en
3. de trends van de aantallen wulpen op de HVP's die veelal negatief zijn wat erop duidt dat de soort onder druk staat.

Binnen de verstoringscontour van het windpark ligt een deel van de HVP Rommelhoek die gebruikt wordt door diverse vogelsoorten, waaronder de wulp. Rommelhoek ligt binnen de verstoringscontour van de vier oostelijke turbines van de noordelijke lijn. De wulp is vanwege hoge verstoringsgevoeligheid en de negatieve trend van de populatieomvang in de passende beoordeling (Pondera 2023) en de aanvullende stukken (Waardenburg Ecology 2023 en Pondera 2024) gekozen als "gidsoort" voor de beoordeling.

De functie van de HVP kan niet los gezien van het binnen het bereik van de HVP liggende foerageergebieden. Foerageergebied dat buiten het bereik van een HVP ligt levert geen bijdrage aan de draagkracht van het gebied, omdat de vogels van daaruit geen HVP kunnen bereiken. Voor de wulp geldt hiervoor een afstand van 15 kilometer, waarbij in Pondera (2024) worst case is uitgegaan van 10 kilometer. In het voorgaande is al uitgebreid ingegaan op de effecten van verstoring van het foerageergebied.

Het feit dat sprake is van vermijding van de HVP Rommelhoek door een aantal soorten staat niet ter discussie. Het verschil van inzicht zit in de beoordeling van het gevolg daarvan voor de staat van

² Gezien zowel de omvang van het potentieel verstoord gebiedsdeel als ook de geringe aantrekkelijkheid van dit gebiedsdeel voor foeragerende wulpen, zal met zekerheid een zeer beperkt aantal wulpen gebruik maken van dit gebiedsdeel, orde grootte hooguit enkele tientallen (deskundigenoordeel). Ten opzichte van de maximale aantallen (enkele duizenden exemplaren als gemiddeld maximum over meerdere seizoenen gemeten) die in het complex van de Ruidhorn-Rommelhoek zijn geteld, is dat een verwaarloosbaar aantal wat met zekerheid niet leidt tot een aantasting van de draagkracht van het gebied voor de functie foerageergebied.

instandhouding van de vogelsoorten, en dan met name de wulp. In de passende beoordeling en de aanvullende stukken is beschreven dat op de HVP Ruidhorn voldoende ruimte is om de vogels op te vangen die de HVP Rommelhoek zullen mijden. Het is opvallend dat de auteurs van de passende beoordeling en de aanvullende stukken het onderzoeksrapport van Folmer *et al.* (2022) anders interpreteren dan dat de Commissie doet. Daar waar de Commissie op basis van het rapport concludeert dat voedselschaarste de reden van onderbezetting van de HVP's is, blijkt uit (Folmer *et al.* 2022) juist dat voor onder meer de Wulp op de wadplaten die binnen bereik van de HVP's Rommelhoek en Ruidhorn liggen, juist voldoende voedsel beschikbaar is. Op basis van het rapport kan dan ook niet geconcludeerd worden -zoals de Commissie wel doet- dat onvoldoende (vanaf de HVP's bereikbaar) voedsel beschikbaar is. Wel laat het rapport van Folmer zien dat de aantallen overtuigende vogels op Ruidhorn de laatste jaren afnemen, terwijl die op Rommelhoek gelijk blijven.

De kernvraag rond het gebruik van de HVP's is of de vogels die door de verstoring de HVP Rommelhoek zullen mijden probleemloos kunnen verhuizen naar de HVP Ruidhorn, zonder nadelige gevolgen voor de populatie door (voedsel)concurrentie. In de aanvullende reactie (Pondera 2024) is beschreven dat (1) voldoende voedsel beschikbaar is, ook binnen het bereik van HVP Ruidhorn; (2) er voldoende ruimte is op de HVP Ruidhorn op de vogels op te vangen die HVP Rommelhoek zullen mijden en (3) dat er sprake is van onderlinge verbondenheid tussen foerageergebied en HVP Ruidhorn. Deze conclusie geldt -volgens Pondera (2024)- ook als de populatieomvang van de wulp op het niveau van de instandhoudingsdoelstelling zou zijn.

De onderbouwing van deze conclusie -en dan met name de onderbouwing in bijlage 1 van Pondera (2024)- geeft naar ons onderdeel voldoende wetenschappelijke zekerheid voor wat betreft de voedselbeschikbaarheid binnen het bereik van de HVP Ruidhorn. De redeneerlijn die de Commissie volgt leidt onzes inziens niet tot een ander oordeel voor dit aspect. De conclusie van de opstellers van de passende beoordeling en de aanvullende rapportages dat op Ruidhorn voldoende ruimte is om de vogels die Rommelhoek zullen mijden op te vangen wordt door ons echter niet gedeeld. Er is een negatieve trend van de aantallen vogels die op de HVP Ruidhorn overtuigen en er is geen reden aan te nemen dat die trend anders zal worden. Als de trend zich op deze wijze voortzet, is er binnen afzienbare tijd niet meer genoeg ruimte om de vogels die Rommelhoek zullen mijden op te vangen. Uit Folmer *et al.* (2022) is af te leiden dat de oorzaak van het dalende aantal overtuigende vogels op Ruidhorn niet gezocht moet worden in de voedselbeschikbaarheid op de wadplaten die binnen het bereik van deze HVP liggen, maar in de toenemende verruiging van het binnendijkse deel van de HVP en de verstoring door wandelaars en fietsers .

Uit een mondelinge mededeling van een ecooloog van ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Altenburg en Wymenga blijkt dat de verstoring op Ruidhorn beperkt is en geen relevante oorzaak kan zijn van het dalende aantal overtuigende vogels op deze HVP. De ecooloog, die in dit gebied al meer dan 15 jaar vogeltellingen uitvoert, heeft de volgende vormen van verstoring waargenomen:

- Af en toe komen er (lokale) mensen die de auto bij de Parking zetten in het noordwesten en dan een rondje lopen via de zeedijk en de het uitkijkpunt pal ten westen van Noordgastransport NGT. Daarna lopen sommigen stiekem rechtdoor door de Ruidhorn naar de zuidelijke slaperdijk ipv rechtsomkeer te maken. Als dan veel vogels aan het overtuigen/rusten zijn, worden die verstoord. Dit is een incidentele verstoring.
- Er zijn soms werkzaamheden in het gebied (met quad of maaimachine) die niet goed zijn afgestemd op de momenten dat de vogels aanwezig zijn: als er dan veel vogels rusten, worden die verstoord.

- De laatste jaren komen er steeds vaker meerdere campers tegelijk op de. De verstoring die daarvan uitgaat is zeer beperkt.
- Af en toe komen er mensen op de buitendijkse kant van de Ruidhorn; wanneer die rond hoogwater komen en de kwelder oplopen, kunnen ze daar vooral de wulpen (die daar in grote getalen kunnen zitten) de lucht in jagen.
- Het meest verstoring is het affakkelen door NGT: dat gaat met zoveel herrie (en licht als het donker is) gepaard, dat het de overtuigende/rustende vogels zwaar kan verstoren.

De meeste verstoring wordt veroorzaakt door de fakkel van NGT. Deze was echter al aanwezig voordat het compensatiegebied Ruidhorn werd ingericht en kan dus niet de oorzaak zijn van het dalende aantal overtuigende vogels. De overige verstoringbronnen zijn van ondergeschikt belang, waarbij verstoring door beheeractiviteiten eenvoudig te voorkomen is door deze beter af te stemmen op de momenten dat vogels overtuigen (tijdens hoog water). Naar het oordeel van de geraadpleegde ecooloog is de veruiging van Ruidhorn de meest waarschijnlijke oorzaak van de afnemende aantallen overtuigende vogels.

De afnemende geschiktheid van de HVP Ruidhorn, zoals die volgt uit Folmer *et al.* (2022) en volgens de geraadpleegde ecooloog van Altenburg en Wymenga in hoofdzaak te wijten is aan de veruiging van Ruidhorn, is niet betrokken in de effectbeoordeling van Pondera (2024). Wij kunnen daarom de conclusie dat de vogels die Rommelhoek gaan mijden als gevolg van de verstoring door het windpark (blijvend) voldoende ruimte op Ruidhorn kunnen vinden, dan ook niet onderschrijven.

Literatuur vraag 1

Pondera 2023. Passende beoordeling Windpark Eemshaven West.

Folmer *et al.* 2022. HVP-analyse Waddenzee.

Waardenburg Ecology 2023. Reactie op het concept toetsingsadvies.

Pondera 2024. Nadere toelichting naar aanleiding van het toetsingsadvies.

Vraag 2:

Leidt ieder effect tot een aantasting van de natuurlijke kenmerken?

Het advies van de Commissie m.e.r. impliceert dat elke verstoring, hoe gering ook, gezien de slechte staat van instandhouding moet worden geduid als een significant negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen (dan wel dat dat niet kan worden uitgesloten).

Standpunt van de Commissie m.e.r.

Over de gevolgen van het windpark voor de wulp en de scholekster bestaan, volgens de Cie m.e.r. aanzienlijke onzekerheden. Met het verlies van foerageergebied en het verstoren van de hoogwatervluchtplaats 'Rommelhoek' zal de kwaliteit van rust- en foerageergebied voor deze vogels permanent verslechteren. De Commissie m.e.r. oordeelt dat dat de huidige aantallen van deze vogelsoorten lager zijn dan de Natura 2000-doelen voor de Waddenzee. Het MER concludeert dat de vogels die door dit windpark moeten uitwijken, een nieuwe plek zullen vinden op de Waddenzee. De Commissie vindt het echter waarschijnlijker dat extra concurrentie zal ontstaan tussen vogels, of dat ze langere afstanden moeten gaan afleggen dan nu nodig is. Ze concludeert dat er onzekerheid is over de vraag of de Waddenzee hier een extra verstoringbron kan opvangen. De Commissie acht het – samengevat – niet uitgesloten dat het windpark de natuurlijke kenmerken zal aantasten en de instandhoudingsdoelstellingen voor de Waddenzee verder buiten bereik zal brengen.

Is er een (nieuwe/recente?) juridische basis voor deze redeneerlijn? Of kan de redenering worden gevolgd dat er in dit geval geen sprake is van significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen?

Vooraf

Volgens vaste rechtspraak van het Hof van Justitie mogen, overeenkomstig de tweede volzin van artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn, de bevoegde nationale autoriteiten slechts toestemming verlenen voor een plan of project wanneer zij de zekerheid hebben verkregen dat deze activiteit geen schadelijke gevolgen heeft voor de natuurlijke kenmerken van het beschermde gebied, wat het geval is wanneer er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel meer bestaat over het feit dat dergelijke gevolgen ontbreken. Het Hof heeft bovendien verduidelijkt dat bij de verlening van toestemming voor de realisering van het project wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel meer mag bestaan dat er geen schadelijke gevolgen zijn voor de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied.

Het is vaste rechtspraak dat de bevoegde nationale autoriteiten moeten weigeren toestemming te verlenen voor het plan of project wanneer er onzekerheid bestaat of deze schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het gebied zullen uitblijven. Het Hof volgde de redenering dat in het in artikel 6, lid 3, tweede volzin, van de habitatrichtlijn neergelegde toestemmingscriterium het voorzorgsbeginsel besloten ligt en dat dit het mogelijk maakt om aantasting van beschermde gebieden als gevolg van plannen of projecten, op efficiënte wijze te voorkomen. Met een minder streng toestemmingscriterium, zo heeft het Hof benadrukt, zou de verwezenlijking van de doelstelling van bescherming van de gebieden, het doel van deze bepaling, niet goed kunnen worden gegarandeerd (Zie bijvoorbeeld arrest van 7 september 2004, Waddenvereniging en Vogelbeschermingsvereniging, C-127/02, EU:C:2004:482 (hierna: „arrest Waddenzee”), punten 57 en 58).

Het Hof heeft ook geoordeeld dat indien het bevoegd gezag na een passende beoordeling een vergunning wil verlenen, dat gezag “in staat moet zijn om afdoende te onderbouwen op welke gronden zij vóór de verlening van de betrokken vergunning de zekerheid heeft verkregen, ondanks eventuele andersluidende adviezen, dat elke redelijke wetenschappelijke twijfel over de milieueffecten van de geplande werkzaamheden voor het betrokken gebied was uitgesloten (HvJEU 15 juni 2023, C-721/21, ECLI:EU:C:2023:477 (Eco Advocacy), punt 40).

Juridisch relevante ontwikkelingen

Feit van algemene bekendheid mag zijn dat er grote zorgen zijn over behoud en herstel van de biodiversiteit in zijn algemeenheid en de Natura2000 gebieden in het bijzonder. Met betrekking tot Natura2000- Waddengebied spelen de volgende juridisch relevante ontwikkelingen:

Evaluatie beheerplan Waddenzee 2024

Juridisch relevant voor het onderhavige project en de beoordeling van de gevolgen ervan is in ieder geval de publicatie van de Evaluatie van het beheerplan Waddenzee 2016-2022, van januari 2024. In dit rapport wordt geconcludeerd dat de belangrijkste ecologische faalfactoren de te intensieve bodemberoering in het sublitoraal en verstoring van vogels en zeehonden door de vele vormen van gebruik zijn, naast klimaatverandering, predatie van eieren en jongen van broedvogels door o.a. vos, bruine rat, grote meeuwen, roofvogel en het gebrek aan dynamiek en natuurlijke verjonging van de kwelders dat tot successie van deze kwelders leidt. Ook verstoring van HVP's worden als belangrijke factor genoemd. In het rapport wordt geconstateerd dat het een uitdaging zal gaan worden om de

instandhoudingsdoelen te gaan halen. Dat is gezien de complexe interactie van het intensieve gebruik en de gestelde natuurdoelen ook niet onverwacht.

Verder is in deze evaluatie een analyse opgenomen over de werking van het instrument vergunningverlening. Hierbij wordt geconstateerd dat bij vergunningverlening te weinig wordt erkend dat er vaak leemten in kennis bestaan, die feitelijk toestemmingverlening in de weg zouden moeten staan (p. 277).

[Analyse beschermingskaders Waddenzee door Waddenacademie](#)

In januari 2024 verscheen tevens de Reflectie met beleidsaanbevelingen naar aanleiding van het rapport 'De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee' van K. Bastmeijer e.a. met daarin een analyse en aanbevelingen voor een betere juridische bescherming van de Waddenzee. Eén van de conclusies van deze rapportage luidt dat de implementatie van de EU-richtlijnen op meerdere punten serieuze verbetering behoeft. Daarbij gaat het onder meer om het gaan halen van de doelstellingen, het handhaven van verslechteringsverboden, het toetsen van bestaand gebruik en zo nodig durven ingrijpen, het daadwerkelijk op voorzorg baseren van besluitvorming ten aanzien van Natura 2000-gebieden en het waarborgen dat bij dit alles een gedegen kennis bestaat over cumulatieve effecten (p. 7. Reflectie met beleidsaanbevelingen).

[Jurisprudentie spieringvisserij](#)

Een zaak die enigszins vergelijkbaar is met de onderhavige casus, is de zaak waarin de Rechtbank Midden Nederland recent uitspraak deed over een geschil tussen de minister voor Natuur en Stikstof en de Vogelbescherming Nederland, over spieringvisserij in de Waddenzee (RECHTBANK MIDDEN-NEDERLAND van 6 december 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:6609). In die zaak speelde het advies van de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB) een belangrijke rol. De Minister vond dat uit de passende beoordeling voor de spieringvisserij voldoende bleek dat vergunningverlening voor spieringvisserij mogelijk was, mede omdat voor wadvogels voldoende alternatieve vissoorten als voedselvervanging voor spiering aanwezig was. De rechtbank volgde de minister daarin niet (overweging 19): "De rechtbank stelt vast dat uit het advies van de StAB blijkt dat spiering een belangrijke voedselbron is voor veel aangewezen vogels in de Waddenzee en dat voor een groot deel van deze aangewezen vogels de instandhoudingsdoelstellingen niet worden gehaald. Verder is in de Waddenzee sprake van een dalende spieringstand. De combinatie van deze omstandigheden, die door de minister en de vissers niet, althans niet onderbouwd, zijn betwist, maakt dat gedegen onderzoek naar de voedselbeschikbaarheid voor de aangewezen vogels in de Waddenzee noodzakelijk is. De passende beoordeling voldoet op dit punt niet. De enkele stelling dat voor een aantal vogelsoorten alternatieve vissoorten beschikbaar zijn, is onvoldoende aangezien deze op geen enkele wijze nader is onderbouwd. In de schriftelijke reactie van 21 juli 2023 van ZiltWater Advies op het aanvullend StAB-advies gebeurt dat evenmin. Ook daarin wordt volstaan met een niet nader onderbouwde stelling, namelijk dat het voedselaanbod in de Waddenzee geen specifieke onderbouwing behoeft, omdat het genoegzaam bekend is dat er veel jonge haring, jonge platvis, grondels en garnalen rondzwemmen die als alternatief voedsel beschikbaar zijn en dat er ook bij afnemende trends van die soorten (die losstaan van de spieringvisserij) geen aanwijsbaar tekort voor vogels hoeft te zijn."

Ook heeft de rechtbank in deze uitspraak gewezen op mogelijke negatieve gevolgen van menselijke verstoring. Volgens de rechtbank kan ook het tijdelijk verstoren van een relatief gering aantal vogels leiden tot een negatief effect op de instandhoudingsdoelen voor die soorten (overweging 37). De rechtbank vernietigt het besluit omdat in de passende beoordeling onvoldoende is onderbouwd dat significante gevolgen voor de Natura 2000-gebieden Waddenzee en IJsselmeer zijn uitgesloten.

Het is mogelijk dat de Commissie m.e.r. zich in zijn advisering mede baseert op de zorg voor behoud van het gebied, door cumulatieve ontwikkelingen rond verstoring van leefgebied van vogels. Er kunnen vragen worden gesteld over de striktheid waarmee het instrument vergunningverlening wordt toegepast, of zou moeten worden toegepast. Daarbij speelt zorg voor effecten van cumulatieve verstoring een belangrijke rol. In de onderhavige zaak gaat het niet zozeer om tekorten in een mogelijk voedselaanbod, maar wel om de mogelijkheden voor adequate benutting van het leefgebied voor foerageren en HVP's, zoals hieronder nader wordt toegelicht.

Kan op basis van het gepresenteerde onderzoek voldoende worden gemotiveerd dat in dit geval voldoende zekerheid is verkregen dat er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel bestaat over het optreden van significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen?

Vergunningverlening is naar haar aard geen instrument waarmee verbetering van de natuurkwaliteit kan worden afgedwongen.¹ Een toetsing van een effect aan een instandhoudingsdoel vindt plaats in de passende beoordeling. Het bevoegd gezag kan deze aanvaarden, of niet. De passende beoordeling schiet te kort voor vergunningverlening als het rapport leemten vertoont en geen volledige, nauwkeurige en definitieve constatering en conclusies bevat die elke redelijke wetenschappelijke twijfel over de gevolgen van het plan of het project wegneemt.² Hierbij geldt dat als het bestaan van de waarschijnlijkheid van, of het risico op, significante schadelijke gevolgen niet kan worden uitgesloten, dat dan uit de toepassing van het voorzorgsbeginsel volgt dat aangenomen moet worden dat er sprake is van significante schadelijke gevolgen.³ Het bevoegd gezag zal verder ook moeten motiveren waarom ze de redenering van de Commissie m.e.r. niet volgt als ze besluit om op basis van de passende beoordeling het project te vergunnen.⁴

Verskil van inzicht tussen de Commissie m.e.r. en Pondera en Waardenburg (P&W) bestaat voornamelijk over de vraag of het versturende effect van het plaatsen en inwerking hebben van een aantal windturbines dicht langs de waddendijk zal leiden tot een mogelijk significant effect op kwalificerende foeragerende en rustende soorten vogels. Het gaat er om of het Natura 2000-gebied Waddenzee de draagkracht behoudt voor de soorten waarvoor het is aangewezen, of dat dit ter discussie staat.

P&W stelt dat voor de Waddenzee geen studie naar de draagkracht voorhanden is.¹ Voor onderhavig initiatief heeft Waardenburg Ecology daarom geen draagkrachtberekeningen uitgevoerd. Waardenburg Ecology heeft daarentegen de draagkracht van het gebied conceptueel benaderd door hiervoor berekeningen uit te voeren op basis van vogeltellingen, oftewel van de aanwezige vogels, in plaats van beschikbaar voedsel of beschikbare ruimte.

De draagkracht van het gebied Waddenzee (en andere gebieden) is als volgt benaderd: de draagkracht van het gebied omvat de draagkracht van alle verschillende functies die dat gebied heeft voor een soort.

In het geval van de Waddenzee betekent dat voor elke soort dat:

1. er voldoende draagkracht moet zijn voor de functie van foerageren;
2. er voldoende draagkracht moet zijn voor de functie van hoogwatervluchtplaats; en
3. de foerageerlocaties en hoogwatervluchtplaatsen met elkaar verbonden moeten zijn.

Als voor een project kan worden geconcludeerd dat al deze drie functies van een gebied geen effecten ondervinden van het project kan worden geconcludeerd dat deze effecten voor de draagkracht van het gehele gebied kunnen worden uitgesloten.

Indien door P&W wordt bedoeld dat er voldoende vervangend habitat voor een beschermde soort is, dan moet echter ook vaststaan dat het gaat om een voor het vervullen van die functies geschikt habitat. De Commissie m.e.r. wijst op verstoring als kwalitatief aspect, dat maakt dat er twijfel is aan de geschiktheid van Ruidhorn en alternatief foerageergebied als reëel alternatief. Voldoende rust is essentieel voor zowel overtijen, als effectief foerageren.

De zorg is of de aanvullende verstoring ten gevolge van het project die leidt tot verlies aan bestaand leefgebied en functies moet worden gekwalificeerd als een significant effect. Feitelijk is in ieder geval te concluderen dat door het project bestaand habitat en een bestaande HVP deels mogelijk geheel, danwel gedeeltelijk ongeschikt worden. De effecten hiervan moeten worden opgevangen in de rest van het gebied, dat op het aspect van verstoring van vogels en daarmee als geschikt leefgebied lijkt te verslechteren in kwaliteit, zo volgt uit recent wetenschappelijke onderzoek, weergegeven in het evaluatierapport beheerplan Waddenzee. P&W geeft hieromtrent ook zelf aan dat de foerageergebieden worden onderbenut doordat hvp's niet op orde zijn (Folmer et al. 2022). "De hvp's zijn onderbenut door verruiging (van invloed op de aanwezige ruimte) en verstoring (zie bijlage 1 en 2)" (p. 9, reactie van 29 maart 2024).

Volgens P&W hoeft onderbenutting niet te betekenen dat de draagkracht van het gebied niet op orde is. Maar draagkracht gaat ook uit van een effectieve mogelijkheid van benutting van aanwezig vervangend habitat en niet van een theoretische mogelijkheid op benutting.

Verder is relevant dat uit de passende beoordeling van het project blijkt dat het project gevolgen heeft voor soorten waarbij de staat van instandhouding beneden het doel is, er een herstelopgave geldt of die een negatieve trend laten zien. In die situatie moet uit de passende beoordeling kunnen worden afgeleid dat er wetenschappelijke gezien geen twijfel bestaat dat vergunningverlening toekomstig doelbereik niet in de weg zal staan. Die overtuiging kan nu volgens ons niet worden gegeven.

De conceptuele benadering van P&W over de draagkracht houdt onvoldoende rekening met de mogelijke ongeschiktheid van vervangend habitat, omdat de effecten van verruiging van deze gebieden onvoldoende in deze benadering zijn betrokken. Dit heeft tot gevolg dat er geen zekerheid is over het uitblijven van effecten op de natuurlijke kenmerken van het gebied.

Verwijzingen vraag 2:

1 Pondera en Waardenburg Ecology, Nadere toelichting n.a.v. Cie mer advies van 29 maart 2024, p. 6 e.v.

1 Zie in vergelijkbare zin: ABRvS van 1 mei 2013, ECLI:NL:RVS:2013:BZ9063.

2 HvJ EU 10 november 2022, C-278/21, ECLI:EU:C:2022:864, ro. 32 en 51; HvJ EU 7 november 2018, C-461/17, ECLI:EU:C:2018:883, ro. 33, 43 en 45; HvJ EU 14 januari 2016, C-399/14, ECLI:EU:C:2016:10, ro. 49.

3 HvJ EU 10 november 2022, C-278/21, ECLI:EU:C:2022:864, ro. 50

4 HvJEU 15 juni 2023, C-721/21, ECLI:EU:C:2023:477 (Eco Advocacy), punt 40.

Conclusie

De centrale vraag is of de uitgevoerde onderzoeken de vereiste zekerheid bieden dat het project de natuurlijke kenmerken van de Waddenzee niet zullen aantasten. Onze conclusie is dat de onderzoeken deze zekerheid niet geheel bieden.

De kernvraag rond het gebruik van de HVP's is of de vogels die door de verstoring de HVP Rommelhoek zullen mijden probleemloos kunnen verhuizen naar de HVP Ruidhorn, zonder nadelige

gevolgen voor de populatie door (voedsel)concurrentie. In de onderzoeken is met voldoende zekerheid onderbouwd dat de voedselbeschikbaarheid in het gebied dat binnen bereik van het HVP-complex Rommelhoek-Ruidhorn ligt, voldoende is en blijft. Wat dat betreft heeft verplaatsing van vogels van Rommelhoek naar Ruidhorn geen gevolgen voor de vogelsoorten waarvoor in de Waddenzee een Instandhoudingsdoelstelling geldt.

De conclusie dat op Ruidhorn voldoende ruimte is om de vogels die Rommelhoek zullen mijden op te vangen is naar onze mening onvoldoende onderbouwd. In de cijfermatige onderbouwing dat er nog voor 1.644 wulpen ruimte is op de HVP Ruidhorn is onzes inziens onvoldoende rekening gehouden met het afnemend gebruik van de HVP zoals blijkt uit Folmer *et al.* (2022). Er zijn duidelijke aanwijzingen dat deze daling in ieder geval deels wordt veroorzaakt door toenemende verruiging van het binnendijkse deel van de HVP. Het is niet duidelijk hoe dit zich in de toekomst zal ontwikkelen en wat de invloed daarvan is op de beschikbare ruimte voor extra vogels op deze HVP. Als de vogels die als gevolg van het project Rommelhoek zullen mijden na verloop van tijd niet meer op de HVP Rommelhoek terecht kunnen is -gezien het aantal vogels waar het om gaat- niet uitgesloten dat sprake is van een significante aantasting van de staat van instandhouding van de wulp in het Natura 2000-gebied Waddenzee, waarmee aantasting van de natuurlijke kenmerken niet kan worden uitgesloten.

Nu de vereiste zekerheid niet is verkregen op basis van de nu uitgevoerde onderzoeken dienen deze op dit punt aangevuld en nader onderbouwd te worden. Wij sluiten niet uit dat de vergunning voor het windpark zoals het nu gepland is alleen verleend kan worden als de geschiktheid van de HVP Ruidhorn wordt verbeterd door in samenhang met het project. Deze kwaliteitsverbetering dient zich te richten op het tegen gaan van de verruiging van de HVP die nu een knelpunt vormt en het voorkomen van toename van verstoring van de HVP. De verdere verstoring kan worden beperkt door beheerwerkzaamheden alleen tijdens laag water, wanneer de vogels niet op de HVP aanwezig zijn, uit te voeren en de "illegale" doorsteek vanaf de Waddendijk naar de slaperdijk aan de zuidzijde van Ruidhorn onmogelijk te maken.